

Diplomaten en diploma's

De ambities van de Commission for Relief in Belgium Educational
Foundation en de ervaringen van haar fellows aan
de Katholieke Universiteit van Leuven
(1920 - 1940)

Sara Coghe

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
master in de Geschiedenis

Promotor: prof. dr. Kaat Wils

Academiejaar 2017-2018

214.356 tekens

Ik verklaar me akkoord met de *code of conduct* van de faculteit Letteren voor geloofwaardig auteurschap.

Voorwoord

Met deze meesterproef eindigt voor mij een studie van vier jaar. Ondanks de vele twijfels en opmerkingen over toekomstmogelijkheden die anderen hadden, heb ik nog steeds geen spijt dat ik me op het laatste moment heb ingeschreven aan de KULAK om historica te worden. Mijn twee jaren in Kortrijk zijn niet enkel memorabel door de begeesterde methode van lesgeven en de persoonlijke aanpak van de professoren en assistenten, ook op persoonlijk vlak durf ik met zekerheid zeggen dat daar de kiem voor mijn extra-curriculaire engagements is gegroeid. Net zoals de CRBEF-studenten heb ik kansen gekregen om een internationaal netwerk te kunnen opbouwen. Ik ben overtuigd dat mijn academische vorming helemaal geen belemmering zal zijn in mijn verdere leven, maar net een troef om met open ogen doch kritische ingesteldheid de wereld rond me waar te nemen. Ik ben daarom erg dankbaar dat ik met een onderwerp dat me nauw aan het hart ligt, mijn opleiding kan afsluiten.

Een meesterproef schrijven doe je echter nooit alleen. Daarom richt ik me in dit dankwoord tot de vele mensen die me tijdens het proces ondersteunden, op welke manier dan ook. De eerste personen aan wie ik hierbij denk, zijn mijn gezinsleden. Het relativiseringsvermogen en luisterend oor van mijn mama, het optimisme van papa en de aanstekelijke energie van mijn broer hebben me telkens kunnen aansporen om verder te gaan. Telkens waren zij bereid om het hele land te doorkruisen om mij te helpen als het even niet mee zat. Ook aan Matthias, die intussen een deel uitmaakt van ons gezin, heb ik veel gehad. Onze curriculaire interesses liggen misschien mijlenver uit elkaar, zijn morele steun en culinaire verwennerijen hebben me telkens kunnen bekoren.

Ten tweede wil ik graag mijn promotor Kaat Wils bedanken voor de momenten waar ik mijn vragen, opmerkingen en problemen kon ventileren. Ik heb telkens opbouwende kritiek en suggesties gekregen die dit eindwerk naar een hoger niveau tilden. Zonder haar voorstel om onderzoek te doen naar de BAEF/CRBEF en om er stage te lopen, was ik nooit in contact gekomen met de activiteiten van deze prestigieuze organisatie en haar interessante geschiedenis. Dit brengt me meteen bij de laatste persoon naar wie mijn speciale dank uitgaat: Renaud Bardez, wetenschappelijk medewerker bij de BAEF, die samen met mij talloze uren in het hoofdgebouw in Brussel heeft doorgebracht. Zijn enthousiasme, vriendelijkheid en interessante aanbevelingen qua literatuur en Brusselse lunchlocaties hebben deze periode aanzienlijk veel aangenamer gemaakt en mij in dit traject enorm geholpen.

Inhoud

Inleiding	1
Structuur van het onderzoek.....	7
De reikwijdte van het onderzoeksthema	10
Literatuurstudie.....	12
I De ambities van de CRBEF.....	17
Inleiding.....	17
Een internationaal intellectueel netwerk.....	19
Geld en invloed na de Eerste Wereldoorlog	19
De zoektocht naar een identiteit en de ideale fellows	22
CRBEF-fellows als onderzoekers.....	25
Van Duitse <i>Bildung</i> naar Amerikaans <i>corporate management</i>	25
Investeren in de wetenschap	27
Mobiliteit van mensen en ideeën: uitwisselingsbeurzen.....	29
CRBEF-fellows als ambassadeurs	31
Culturele diplomatie.....	31
II De ervaringen van de CRBEF-fellows.....	34
Inleiding.....	34
Bronnenproblematiek	36
Doen als ervaring – Handelingen	38
Op zoek naar sociaal contact.....	38
Op zoek naar wetenschappelijke resultaten	43
Extreme situaties.....	45
Voelen als ervaring – Emoties	48
Zijn als ervaring – Identiteit.....	53
Gender	53
Nationaliteit.....	59
Etniciteit	63
Religie	67
Epiloog	72

Bibliografie..... 74

Inleiding

Dit jaar herdenken we de beëindiging van de Eerste Wereldoorlog die op 11 november exact honderd jaar geleden plaatsvond. De betekenis hiervan was niet alleen het afsluiten van een gewelddadig, bloederig en traumatisch hoofdstuk in de wereldgeschiedenis, maar ook het begin van een nieuw tijdperk waarin zich veranderingen voltrokken en de oorlog als katalysator diende. Vele grote veranderingen uit het interbellum hielden direct verband met de gebeurtenissen in het strijdgewoel: de nood aan internationale of zelfs mondiale koepelstructuren zoals de Volkerenbond, het groeiende emancipatieverlangen van onderdrukten in de maatschappij en de algemeen gepercipieerde ‘versnelling’ van levensstijl onder meer teweeggebracht door drastische modernisering in transport en communicatie. Ook op vlak van onderwijs vonden veranderingen plaats, waaronder de start van een democratiseringsgolf in België. Deze trend beperkte zich in een eerste fase tot het lager onderwijs en de uitbouw van het technisch dagonderwijs.¹ Het hoger en universitair onderwijs bleven nog lange tijd erg exclusief en elitair. België telde in 1920 nog geen 10.000 studenten hoger onderwijs op een bevolking van 7,4 miljoen.² Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel buitenlandse filantropische projecten die kiemden vlak na de Eerste Wereldoorlog, zich inmengden in de organisatie van het Belgische onderwijs. Deze buitenlandse instellingen konden hun stempel duidelijk drukken op het beleid inzake onderwijs en legitimeerden hun acties vaak als liefdadigheid.³

In dit licht kan ook de oprichting van de Commission for Relief Educational Foundation (CRBEF) en de Universitaire Stichting in 1920 geplaatst worden. De Universitaire Stichting ontstond op vraag van Emile Francqui, op dat moment directeur bij de *Société Générale de Belgique* en voorzitter van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité (NHVC). Francqui was gealarmeerd door de situatie van het Belgische hoger onderwijs en kwam daarom met het

---

¹ D. GROOTAERS, 'Het politiek project van een onderwijssysteem voor allen. Een ontwikkeling in vier fasen', in J. DE MAEYER en P. WYNANTS (red.), *Katholiek onderwijs in België. Identiteit en evolutie (19de-21ste eeuw)*, Averbode, 2016, 68-70.

² K. BERTRAMS, 'From Exchange Programs to the Legitimation of University-based Management Education: The Case of Belgium, 1920-1970', in M. KIPPING en N. TIRATSOO (red.), *Americanisation in 20th Century Europe : Business, Culture, Politics*, Lille, Centre d'Histoire de l'Europe du Nord-Ouest, Lille, 2002. Online beschikbaar via <https://books.openedition.org/irhis/1966>. Geraadpleegd op 14 juli 2018.

³ L. TOURNES, 'Introduction. Carnegie, Rockefeller, Ford, Soros: Généalogie de la toile philanthropique', in L. TOURNES (red.), *L'argent de l'influence. Les fondations américaines et leurs réseaux européens*, Parijs, 2010, 22-23.

idee om een Belgische instelling in het leven te roepen ter bevordering van het onderwijs en het wetenschappelijke onderzoek.⁴ De Universitaire Stichting had als doel om studenten hoger onderwijs studieleningen toe te kennen, wetenschappers van financiële middelen te voorzien tijdens hun onderzoek en postdoctoraatstudenten te ondersteunen aan het begin van hun academische carrière.⁵ Daarnaast vervulde de stichting een belangrijke rol in de bevordering van wetenschappelijk onderzoek en het aanzien van de Belgische universitaire wereld in het buitenland.⁶ Tot op vandaag biedt de Universitaire Stichting haar club aan als ontmoetingsplaats waar binnen- en buitenlandse academici en onderzoekers elkaar ontmoeten.⁷ De CRBEF, die in hetzelfde jaar als de Universitaire Stichting ontstond, was een geesteskind van Herbert Clark Hoover, de latere president van de Verenigde Staten. In zijn eigen woorden wou hij het wederzijdse begrip tussen België en de Verenigde Staten versterken na de chaos van de Eerste Wereldoorlog.⁸ Deze organisatie en meer specifiek het beursprogramma dat zij als instrument van bilaterale toenadering gebruikte, maakte het voor duizenden Belgische en honderden Amerikaanse academici en studenten mogelijk om de Atlantische oversteek te maken.⁹

Zowel de CRBEF als de Universitaire Stichting kwamen voort uit de samenwerking tussen de Commission for Relief in Belgium (CRB) en het Nationaal Hulp- en Voedingscomité. Deze private organisaties, respectievelijk onder leiding van Herbert Clark Hoover en Emile Francqui, ontstonden aan het begin van de Eerste Wereldoorlog. In 1914 stelden de Belgische autoriteiten vast dat de dreigende voedseltekorten snel konden escaleren tot een algemene hongersnood.¹⁰ In snel tempo zond de Belgische overheid een Belgische delegatie naar Londen om hulp te verkrijgen via verschillende ambassades. Via Millard Shaler – de latere ondervoorzitter van de CRBEF in België die ook een Amerikaanse mijningenieur was – kwam

---

⁴ A. DESPY-MEYER, 'Instellingen en netwerken', in R. HALLEUX, G. VANPAEMEL, J. VANDERSMISSEN en A. DESPY-MEYER (red.), *Geschiedenis van de wetenschappen in België 1815-2000*, Brussel, 2001, I, 82-83.

⁵ K. BERTRAMS, 'The domestic uses of Belgian-American 'mutual understanding': the commission for relief in Belgium educational foundation, 1920-1940', *Journal of Transatlantic Studies*, 13(2015), 330.

⁶ *De Universitaire stichting 1920 - 1970: Gedenkboek*, Brussel, 1970, 11.

⁷ *De Universitaire Stichting*, 'Over de Universitaire Stichting' (www.fondationuniversitaire.be/nl/content/over-de-universitaire-stichting-0). Geraadpleegd op 25 maart 2018.

⁸ K. BERTRAMS, 'The domestic uses of Belgian-American 'mutual understanding': the commission for relief in Belgium educational foundation, 1920-1940', *Journal of Transatlantic Studies*, 13(2015), 327.

⁹ T.D. WESTERMAN, *Rough and Ready Relief: American Identity, Humanitarian Experience and the Commission for Relief in Belgium, 1914-1917*, Onuitgegeven doctoraatsverhandeling, University of Connecticut, departement Geschiedenis, 2014, 17.

¹⁰ M. DUMOULIN, 'Het ontluiken van de twintigste eeuw. 1905-1918', in V. DUJARDIN, M. DUMOULIN, E. GERARD en M. VAN DEN WIJNGAERT, *Nieuwe Geschiedenis van België, 2: 1905-1950*, II, Tielt, 2006, 808-812.

Hoover terug met Emile Francqui in contact.¹¹ In zijn memoires beschreef Hoover zijn relatie tot hem als volgt: *“I recognized Francqui at once as the Belgian banker with whom I had parted on less than friendly terms fourteen years before in China. In the meantime, he had become the head of the leading financial house in Belgium”*.¹² Beiden leerden elkaar kennen toen Hoover in China verbleef als Amerikaans mijnningenieur en Francqui als Belgisch consul rond de eeuwwisseling.¹³ Francqui gaf er – zo schreef Hoover in zijn memoires – een vurig pleidooi: *“We must have leaders to organize and conduct this matter. They must be men of wide administrative experience and knowledge of the world. They must be neutral and must be Americans. They must have the confidence of the American Ambassadors. We in Belgium and Northern France are faced with life and death for millions of our people. You alone have the setting for this job. If you will undertake it, I will either serve under you or retire from any connection with it.”*¹⁴

Op deze vraag en die van de ambassadeurs van neutrale landen, ondernam een groep samengesteld uit prominente Amerikanen en Belgen een initiatief om hulp te bieden aan het getroffen gebied. Het gezicht en tevens ruggengraat van deze organisatie werd Hoover.¹⁵ Ondanks de aanvankelijke antagonistische houding ten opzichte van Francqui, aanvaardde Hoover het voorzitterschap van de Commission for Relief in Belgium in oktober 1914.¹⁶ Het opzet van de CRB was om zich vrijwillig te engageren voor de inzameling en verscheping van Amerikaanse goederen en voedsel naar het Europese vasteland. Naast de Franse, Britse en Amerikaanse overheden die het initiatief financieel steunden, kon de CRB rekenen op enorm veel bijdragen van particuliere schenkers.¹⁷ De praktische en lokale uitwerking van de voedseldistributie regelde voornamelijk het Nationaal Voedsel- en Hulpcomité. Met het geld dat de verkoop van de CRB-rantsoenen opbracht, verdeelde het NHVC de pakketten onder de

---

¹¹ T.D. WESTERMAN, *Rough and Ready Relief: American Identity, Humanitarian Experience and the Commission for Relief in Belgium, 1914-1917*, Onuitgegeven doctoraatsverhandeling, University of Connecticut, departement Geschiedenis, 2014, 26.

¹² H. HOOVER, *The Memoirs of Herbert Hoover: Years of Adventure 1874-1920*, I, New York, 1951, 153.

¹³ K. BERTRAMS, ‘The domestic uses of Belgian-American ‘mutual understanding’: the commission for relief in Belgium educational foundation, 1920-1940’, *Journal of Transatlantic Studies*, 13(2015), 328.

¹⁴ Ongedateerde citering van E. Francqui zonder verdere toelichting in het autobiografische werk van Hoover: H. HOOVER, *The Memoirs of Herbert Hoover: Years of Adventure 1874-1920*, I, New York, 1951, 154.

¹⁵ T. VAN BOSSTRAETEN, *Bezet maar beschermd. België en de markies van Villalobar tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Leuven, 2008, 46.

¹⁶ M. DUMOULIN, ‘Het ontluiken van de twintigste eeuw. 1905-1918’, in V. DUJARDIN, M. DUMOULIN, E. GERARD en M. VAN DEN WIJNGAERT, *Nieuwe Geschiedenis van België, 2: 1905-1950*, II, Tielt, 2006, 811.

¹⁷ BRUSSEL, BAEF Archief, *Some Facts about B.A.E.F.*, 3 (info folder, 10 maart 1964).

behoefte Belgen.¹⁸ Een CRB-hoofdkwartier in Brussel garandeerde een nauwe samenwerking tussen het Belgische NHVC en het Amerikaans initiatief.¹⁹

Het initiatief bereikte over vier jaar tijd negen miljoen mensen in België en Noord-Frankrijk en resulteerde in het succesvol vermijden van een algemene hongersnood.²⁰ Tijdens de oorlog verscheepte de organisatie maar liefst 900 miljoen Amerikaanse dollar aan waarde naar België en Noord-Frankrijk. Door de vele donaties die de CRB wist in te zamelen, bezat de organisatie na de oorlog nog een omvangrijk bedrag. Een deel van de financiële bijdragen die de Amerikaanse, Britse en Franse overheden hadden geleverd, gaf de organisatie terug. De overige 240.000.000 BEF, oftewel zes miljoen euro, was waarde gecreëerd door het vrijwilligerswerk van de betrokkenen en de verkoop van goederen aan zij die het konden betalen.²¹ In augustus 1919 vroeg eerste minister Léon Delacroix aan Hoover om zelf te beslissen over de uiteindelijke bestemming van de overgebleven gelden.²² Hoover aanzag dit bedrag echter als eigendom van het Belgische volk en meteen na de oorlog trad hij in overleg met politieke en industriële kopstukken, onder wie ook Emile Francqui. Beiden geloofden in het belang van een democratisering en uitbreiding van het hoger onderwijs. In januari 1920 stichtte Herbert Hoover uiteindelijk de Commission for Relief in Belgium Educational Foundation (CRBEF).²³ Hij vervulde daarmee zijn eigen wens: *“No more democratic service could be rendered to the Belgian people than to [sic] these funds should be applied to the extension of education in Belgium among all classes of the population, especially among those of limited means”*.²⁴ Het hoofddoel van de organisatie was de herdenking van de geleverde inspanningen van de Commission for Relief in Belgium gedurende de Grote Oorlog en de verdere promotie en uitwisseling van ideeën tussen België en de Verenigde Staten.²⁵ Dit kadert in de internationalistische context die reeds voor de oorlog ontstond, maar meer gehoor kreeg na de Eerste Wereldoorlog. Hiervan is de oprichting van de Volkerenbond in

---

¹⁸ S. FARRE, *Colis de Guerre: Secours alimentaire et organisations humanitaires (1941-1947)*, Rennes, 2014, 40-41.

¹⁹ M. DUMOULIN, ‘Het ontluiken van de twintigste eeuw. 1905-1918’, in V. DUJARDIN, M. DUMOULIN, E. GERARD en M. VAN DEN WIJNGAERT, *Nieuwe Geschiedenis van België, 2: 1905-1950*, II, Tielt, 2006, 811.

²⁰ T. PROCTOR, ‘The Louvain Library and the US Ambition in Interwar Belgium’, *Journal of Contemporary History*, 50(2015), 151.

²¹ E. BOULPAEP, *Belgian American Educational Foundation Inc.*, s.l., 1995, 5.

²² BRUSSEL, BAEF Archief, *Some Facts about B.A.E.F.*, 3. (info folder, 10 maart 1964)

²³ E. BOULPAEP, *Belgian American Educational Foundation Inc.*, s.l., 1995, 6.

²⁴ BRUSSEL, BAEF Archief, *BAEF Report for the Years 1941, 1942 and 1943*, New York, 1941, 23-24.

²⁵ K. BERTRAMS, ‘The domestic uses of Belgian-American ‘mutual understanding’, *Journal of Transatlantic Studies*, 13(2015), 331.

1919 een belangrijk indicatie.²⁶ Een eerste bijdrage van de CRBEF kwam er in de vorm van substantiële donaties aan de Belgische universiteiten. Door een schenking van 15 miljoen BEF kon de Université Libre de Bruxelles een nieuwe campus bouwen.²⁷ De nieuwe Solbosch-campus opende in 1924 zijn deuren voor studenten Wetenschappen, Toegepaste Wetenschappen en Farmaceutische Wetenschappen.²⁸ Ook de Katholieke Universiteit Leuven kreeg aanzienlijke financiële steun van de CRBEF bij de reconstructie van haar uitgebrande bibliotheek.²⁹ Door enkel de universiteiten financieel te steunen, vreesden de CRBEF-kopstukken echter dat de filantropische gedachte om de landen dichterbij elkaar te brengen, verloren zou gaan. In dit licht besloot de CRBEF om reis- en studiebeurzen uit te schrijven voor beloftevolle studenten van beide landen waarmee zij gedurende een bepaalde periode in het partnerland konden verblijven.

De CRBEF, die in 1938 haar naam zou veranderen naar de Belgian American Educational Foundation (BAEF), wou zo democratisch mogelijk te werk gaan met het beursprogramma door verschillende struikelblokken weg te halen.³⁰ Ten eerste wou Hoover de minder gegoede studenten ook de kans geven om een universitaire opleiding te volgen in het buitenland door de beurs niet enkel tot inschrijvingsgeld te beperken. De boottocht, later vliegtickets, de accommodatie in het gastland, studiebehoeftes, reizen ter plaatse en tal van andere zaken bekostigde de organisatie. Fellows moesten telkens een motivatie geven waarom hij of zij recht hadden op een bepaalde som geld en waarvoor het bedrag gebruikt zou worden.³¹ Opvallend is dat de organisatie meestal een groot deel van de kosten van de financieel afhankelijke personen van de fellow, in die tijd vaak de echtgenote en eventuele kinderen, betaalde. Fellows die getrouwd waren, kinderen hadden, of hun ouder(s)

---

²⁶ D. LAQUA, 'Transnational intellectual cooperation, the League of Nations, and the problem of order', *Journal of Global History*, 6(2011), 226-229.

²⁷ K. BERTRAMS, 'The domestic uses of Belgian-American 'mutual understanding'', *Journal of Transatlantic Studies*, 13(2015), 342 (voetnoot 30).

²⁸ A. UYTTEBROUCK, 'L'Université Libre de Bruxelles de 1834 à 1934', in A. UYTTEBROUCK en A. DESPY-MEYER (red.), *Les cent cinquante ans de l'Université libre de Bruxelles (1834-1984)*, Brussel, 1984, 26.

²⁹ T. PROCTOR, 'The Louvain Library and the US Ambition in Interwar Belgium', *Journal of Contemporary History*, 50(2015), 157-158.

³⁰ In dit eindwerk zal ik telkens naar de Commission for Relief in Belgium Educational Foundation (CRBEF) verwijzen en niet naar de huidige naam, namelijk de Belgian-American Educational Foundation (BAEF). Daarvoor zijn twee redenen aan te halen. De eerste verklaring is de focus van dit eindwerk op de periode 1920-1940 en de naamsverandering die pas in 1938 gebeurde. Een tweede reden is de continuïteit waarmee de CRBEF ook na 1938 naar zichzelf verwees als de CRB of de CRBEF.

³¹ Een 'fellow' is een Engelse benaming voor een beursstudent en/of lid van een officiële organisatie vaak met betrekking tot een specifiek onderwerp.

meebrachten, kregen een groter beursbedrag en ondervonden daarom geen financieel nadeel ten opzichte van andere beursstudenten. Ten tweede legde de CRBEF ook geen restricties op qua onderzoeksveld en bood de organisatie verschillende soorten beurzen aan om zowel *graduate fellows* aan te trekken als gevorderde wetenschappers.³²

Om het prestige van de beurs te vrijwaren, wou de organisatie de kwaliteit ervan hooghouden door feedback te krijgen van de fellows. Naast die reflectie van de beursstudenten die ter verbetering van het programma moest dienen, wou de organisatie ook een oogje in het zeil houden of de fellows wel degelijk de juiste boodschap overhielden aan hun uitwisselingservaring. Via een vooropgestelde vragenlijst probeerde de stichting meer te weten komen over de ervaringen van de uitwisselingsstudenten. Wat vonden ze van de Belgische methode van lesgeven, stond de CRBEF hun genoeg bij tijdens hun verblijf, hadden ze al contact kunnen leggen met het Belgische establishment? Deze vragen beantwoordde de ene fellow al directer dan de andere, maar over het algemeen blijkt uit deze rapporten dat vele fellows toch een cultuurschok ondervonden. Ondanks de zakelijkheid van zo'n rapport, sluimeren af en toe zielenroerselen van de beursstudenten door waaruit blijkt op welke manier ze deze *otherness* ervaarden. Ze verwonderden zich over Sinterklaas, beklagden de mentaliteit van mannelijke studenten of lieten zich kritisch uit over de taalstrijd. Deze rapporten geven niet alleen een inkijk in de emoties, de handelingen en de zelfperceptie van deze Amerikaanse beursstudenten, maar ook in de manier waarop de CRBEF mee het repertoire van wetenschappelijke deugden bepaalde en het wetenschapsbeleid stuurde.

Aan de CRB en de CRBEF hebben historici de laatste jaren heel wat aandacht geschonken. De CRBEF prijkt vaak in het rijtje van prestigieuze beursprogramma's samen met de stichtingen van John D. Rockefeller, Andrew Carnegie en Henry Ford. Deze filantropische organisaties zijn een veruitwendiging van het internationalistische klimaat dat tijdens het interbellum pacifisme wou promoten via de bevordering van de wetenschap.³³ De laatste jaren hebben onderzoekers ook gewezen op de politieke zijde van deze ondernemingen. Culturele

---

³² K. BERTRAMS, 'From Exchange Programs to the Legitimation of University-based Management Education : The Case of Belgium, 1920-1970', M. KIPPING en N. TIRATSOO (red.), *Americanisation in 20th Century Europe : Business, Culture, Politics, Lille, Centre d'Histoire de l'Europe du Nord-Ouest, Lille, 2002* (<https://books.openedition.org/irhis/1966>). Geraadpleegd op 14 juli 2018.

³³ L. TOURNES, 'La Dotation Carnegie pour la paix internationale et l'invention de la diplomatie philanthropique (1880-1914)', L. TOURNES, *L'argent de l'influence: les fondations américains et leurs réseaux européens*, Parijs, 2010, 41-44.

diplomatie en *soft politics* zijn concepten die academici gebruiken om te verklaren waarom filantropische instellingen, zoals de CRBEF, zo succesvol konden worden. Ondanks die groeiende interesse in de impact van deze organisaties, blijft het tot op vandaag een erg gedepersonaliseerde geschiedenis. Nog te vaak bekijken historici deze filantropische stichtingen vanuit een macro-perspectief waardoor de persoonlijke ervaring van de historische actoren in de schaduw komt te staan. Natuurlijk hoeven het macro- en microniveau geen tegengestelden van elkaar te zijn, ze zijn immers intrinsiek met elkaar verbonden. Ook in dit onderzoek is de wisselwerking tussen het grote verhaal en de intieme ervaring een echte troef om diepgang en nuance te creëren in de geschiedenis van de CRBEF.

Met dit onderzoek tracht ik een bijdrage te leveren aan het onderzoek naar de geschiedenis van de CRBEF door de persoonlijke ervaringen van fellows te vergelijken met de ideologische doelstellingen van de organisatie. De ambities van de filantropische instelling hingen nauw vast aan de internationale context waarin de CRBEF ontstond. Wat waren die ambities? En hoe weerklonken de internationale en nationale gebeurtenissen die de objectieven van de CRBEF vormgaven in de brieven van de fellows naar de organisatie? Was er een discrepantie tussen het streven van de CRBEF en de ervaring van de beursstudenten? Hoe keken de studenten, de professoren en wetenschappers naar de wereld waarbinnen de CRBEF actief was? Waren de fellows actieve leden van dit internationale netwerk – en op welke manier – of waren ze eerder toeschouwers? Dit onderzoek is niet alleen een geschiedenis van de CRBEF als organisatie, maar vooral ook een geschiedenis van België en de Leuvense universiteit in het interbellum door de ogen van Amerikaanse studenten.

Structuur van het onderzoek

Om het onderzoek overzichtelijk te houden en tegelijk inzicht te bieden in zowel de ervaring van de fellow als de ambities van de CRBEF – zonder daarbij de wisselwerking tussen de twee uit het oog te verliezen – maak ik gebruik van een tweeledige structuur.

In een eerste hoofdstuk van dit onderzoek tracht ik een schets te geven van de context waarin de CRBEF ontstond en van haar beginjaren. Een eerste punt is de opkomst van het internationalisme als gedachtegoed. Nog voor de Eerste Wereldoorlog won een

internationalistische wereldvisie immers aan aanhang. Volgens internationalisten moesten landen gaan samenwerken om gemeenschappelijke problemen aan te pakken. Daarenboven promoveerde deze ideologie vaak pacifisme. Ook op cultureel vlak kon een internationaal partnerschap de wereld vooruit helpen. Een belangrijk aspect daarbij was het overstijgen van nationale grenzen met betrekking tot onderzoek en wetenschap.³⁴ Na de Eerste Wereldoorlog, toen er zich een economisch en politiek machtsvacuüm voordeed in een verdeeld en verwoest Europa, kreeg het internationalistische gedachtegoed meer aanhang. Toch waren de pleitbezorgers van deze overtuiging geen homogene groep en is het internationalisme geen eenduidige ideologie. Rijke Amerikanen die Europa op verschillende manieren ondersteunden handelden niet alleen uit humanitaire, maar zeker ook vanuit nationale belangen. Mede door die financiële donaties van Amerikanen kon Europa zich herstellen, maar daar hing natuurlijk een prijskaartje aan vast. Zowel de Verenigde Staten als individuele Amerikanen baatten bij meer invloed op het Europese vasteland. Individuen zoals Carnegie en Rockefeller pakten uit met filantropische projecten die het zwaar ontwrichte Europa vooruit moesten helpen. Ook de CRBEF werd in die periode vlak na de Eerste Wereldoorlog gesticht. Hoe verhiel de CRBEF zich tot andere organisaties die rond die tijd ontstonden en tot de internationale context waarbinnen dit alles zich afspeelde? Waren de fellows zich hiervan bewust en hoe getuigden ze hierover?

Een tweede onderdeel van het eerste hoofdstuk bekijkt het academische aspect van de aspiraties van de CRBEF dichterbij. Reisbeurzen en uitwisselingen waren tijdens het interbellum nog sterk gelimiteerd, maar mede dankzij initiatieven zoals de CRBEF raakten deze gebruiken stilaan meer in zwang. Steeds vaker waren financiële ondersteuning, buitenlandse contacten en internationale onderzoekservaring een belangrijk deel van wat een goede wetenschapper definieerde. Door te kiezen wie een prestigieuze reisbeurs kreeg, bepaalde de CRBEF dus deels mee wie zou behoren tot de wetenschappelijke elite. Welke selectieprocedure hanteerde de CRBEF? Aan welke academische criteria moesten fellows voldoen? Wat was de evolutie in de zoektocht naar de ideale fellow? De CRBEF was daarnaast ook een belangrijke actor voor het Belgische wetenschapsbeleid. De transformatie van een Duits universitair systeem naar een Amerikaans wortelt reeds in het interbellum, maar de verschillen waren nog steeds enorm zichtbaar. Welke rol speelde de CRBEF in de

---

³⁴ D. LAQUA, 'Transnational intellectual cooperation, the League of Nations, and the problem of order', *Journal of Global History*, 6(2011), 237.

amerikanisering van het Belgisch onderwijs?

Als derde en laatste onderdeel van dit hoofdstuk, bekijk ik het politieke aspect van het beursprogramma. De CRBEF verwachtte van haar fellows niet alleen uitmuntendheid op academisch vlak en de kunde om onafhankelijk onderzoek te voeren, maar fellows moesten ook het gezicht van hun natie zijn. De term 'intellectueel-ambassadeurschap' van Larry McGrath, historicus aan Wesleyan University, sluit hier naadloos bij aan en toont aan dat Amerikaanse individuen een spreekbuis waren voor het beleid van culturele diplomatie dat de Verenigde Staten voerden tijdens het interbellum.³⁵ De CRBEF, die in se een private stichting was, beschouwde haar beursstudenten als vertegenwoordigers van haar idealen ten aanzien van het overheidswezen en het politieke establishment. Wat hield dit intellectueel ambassadeurschap in? Stuurde de CRBEF haar fellows aan om zich met diplomatie en/of het politieke establishment in te laten?

In het tweede hoofdstuk van dit onderzoek ga ik dieper in op de ervaringen van de fellows tijdens hun uitwisselingsperiode. Uit een analyse van hun alledaagse leven waarin ze vertellen over hun belevenissen als student en officieuze ambassadeur van de Verenigde Staten. Hieruit blijkt hoe ze naar zichzelf en de CRBEF keken. Ze gaven een persoonlijke invulling aan de doelstellingen van de CRBEF. Fellows waren, naast beursstudent, ook gewone mensen die in hun dagelijkse leven betekenis gaven aan alles wat ze ervoeren. Die ervaringen hingen nauw samen met verschillende aspecten van hun persoonlijkheid. Ze waren naast Amerikaan ook vrouw, hadden een zwarte huidskleur of hingen het protestantisme aan. Via een analyse van hun handelingen, hun emoties en hun identiteit probeer ik te achterhalen hoe zij inhoud gaven aan de wensen van de CRBEF. Ze probeerden om te gaan met de verschillende verwachtingen die de organisatie, hun echtgenoten, medestudenten en natie hadden, maar tegelijkertijd was er ruimte voor improvisatie. Hoe verschilde de invulling van het intellectueel-ambassadeurschap per fellow? Welke factoren beïnvloedden deze interpretatie? Hoe ervoeren verschillende fellows België? Welke lessen hielden ze over aan het programma?

---

³⁵ L. MCGRATH, 'Intellectual Ambassadors: Building Peace across the Atlantic in the Early Twentieth Century', *History of Humanities*, 3(2018), 159-160.

De reikwijdte van het onderzoeksthema

Ondanks de enorme omvang van het CRBEF-archief en de talrijke raakvlakken met interessante thema's, beperk ik me in dit onderzoek tot de Amerikaanse fellows die aan de Katholieke Universiteit Leuven studeerden tussen 1920 en 1940. Een eerste reden voor deze afbakening is de speciale situatie van de Leuvense alma mater in het interbellum, met name de heropbouw van Leuven en de relatief late toelating van de eerste vrouwelijke studenten. De Leuvense heropbouw na de Eerste Wereldoorlog was een fenomeen waar vele fellows uit de eerste jaren van het programma getuige van waren en het speelde dan ook een belangrijke rol in hun perceptie van België en Europa in het algemeen. Het discours over de Oude Wereld is in de correspondentie van de fellows in Leuven dan ook heel sterk aanwezig. Ten tweede is de Leuvense universiteit een buitenbeentje wat betreft de toelating van vrouwelijke studenten. Pas vanaf 1920 opende de Katholieke Universiteit Leuven haar deuren voor de eerste vrouwelijke studenten; dit terwijl andere Belgische universiteiten studentes al eerder toelieten.³⁶ Het episcopaat behield tot in de jaren zeventig van de twintigste eeuw een groot deel van haar macht waardoor enkel bisschoppen zetelden in de raad van beheer. Naast het benoemen van de rector, de vice-rectoren en de professoren, voerden de katholieke autoriteiten een patriarchaal beleid. Door het reglement, dat de raad van beheer in 1834 opstelde, maar in 1911 hernieuwd werd en aangevuld in 1936, waren alle Leuvense studenten onderhevig aan een strenge reglementering van hun dagelijkse leven. Deze regels verschilden voor jongens- en meisjesstudenten.³⁷ Aangezien de toelating van meisjesstudenten nog maar heel recent was, had het reglement een grote impact op de uitwisselingservaring van de vrouwelijke fellows in Leuven tijdens het interbellum. Van de 33 Amerikaanse fellows die in Leuven studeerden tijdens het interbellum, waren er 5 vrouwelijke studenten.

Een tweede reden om deze beperking te hanteren is om het bestaande onderzoek naar de geschiedenis van de CRBEF aan te vullen. Het aantal werken over Amerikaanse filantropische organisaties en hun invloed in Europa is niet schaars. Kenneth Bertrams, verbonden aan de Université Libre de Bruxelles, is hierbij één van de hoofdonderzoekers. Bertrams is gespecialiseerd in de interacties tussen private en publieke instellingen in de

---

³⁶ M. DE NEEF, *Meisjesstudenten te Leuven tussen de beide wereldoorlogen: een socio-kulturele studie van de eerste generaties vrouwelijke studenten aan de Katholieke Universiteit te Leuven, 1920 - 1940*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, subfaculteit Geschiedenis, 1983, 8-9.

³⁷ E. LAMBERTS en J. ROEGIERS, *De Universiteit te Leuven 1425-1985*, Leuven, 1985, 215-217.

geschiedenis en doet ook onderzoek naar het wetenschappelijk internationalisme in de periode rond de Eerste Wereldoorlog. In 2015 schreef hij in het *Journal of Transatlantic Studies* een artikel over de CRBEF als zowel een succesvol privé-initiatief als een instituut dat inspeelde op openbare belangen. Hieruit blijkt duidelijk dat Hoover en Francqui er andere visies op nahielden over wat het doel van de CRBEF was.³⁸ Verder verscheen een artikel van de hand van Pieter Huistra en Kaat Wils dat specifiek over de CRBEF gaat als organisatie. In 'Fit to travel', dat in 2016 verscheen in de *Low Countries Historical Review*, dient de filantropische instelling als voorbeeld van hoe instituten het repertoire van deugden en verwachte eigenschappen van wetenschappers creëren en vormgeven.³⁹ Toch blijft tot op heden de focus liggen op de CRBEF als organisatie. Hierdoor blijft het individuele aspect dat vasthangt aan de ervaringen van de fellows in de schaduw van de institutionele zijde. Tot op vandaag deed slechts één iemand onderzoek naar de fellows op microniveau: Stéphane Van de Velde (UCL) schreef in 2005 zijn meesterproef over de ervaringen van UCL-studenten die tussen 1964 en 1969 naar de Verenigde Staten trokken, aan de hand van interviews.⁴⁰ Zijn onderzoek is vooral bedoeld als prosopografie van de Belgische CRBEF-fellows en richt zich op zowel de sociale als academische ervaringen van een groep jonge Belgische academici in de Verenigde Staten. Een onderzoek over de Amerikaanse fellows in België bleef tot nu toe uit.

Een derde reden om enkel de ervaringen van Amerikaanse fellows die in het interbellum aan de Katholieke Universiteit van Leuven verbleven te onderzoeken, is praktisch van aard. De enorme hoeveelheid aan bronnenmateriaal die de CRBEF in haar hoofdkantoor in de Egmontstraat te Brussel opslaat, maakt het onmogelijk om een groot tijdsbestek kwalitatief te benaderen.

Het bronnencorpus waarop ik me in dit onderzoek baseer, bestaat uit de onderlinge correspondentie van de CRBEF en haar fellows. Deze uitgebreide briefwisseling bestaat uit brieven, telegrammen en rapporten en wordt bewaard per jaar en per fellow in het hoofdgebouw van de CRBEF in Brussel. Om te achterhalen welke geselecteerde kandidaten

---

³⁸ BERTRAMS, K., 'The domestic uses of Belgian-American 'mutual understanding': the commission for relief in Belgium educational foundation, 1920-1940', *Journal of Transatlantic Studies*, 13(2015), 326–343.

³⁹ P. HUISTRA en K. WILS, 'Fit to travel: The Exchange Programme of the Belgian American Educational Foundation: An Institutional Perspective on Scientific Persona Formation (1920-1940)', *BMGN – Low Countries Historical Review*, 131(2016), 112-134.

⁴⁰ S. VAN DE VELDE, *De l'UCL aux Etats-Unis : Les Boursiers de la BAEF de 1964 à 1969*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Université Catholique de Louvain-la-Neuve, subfaculteit Geschiedenis, 2005.

naar Leuven vertrokken, raadpleegde ik eerst de jaarlijkse rapporten van de CRBEF waarin meer informatie staat omtrent de fellows. Hieruit kon ik de volledige naam, de studierichting en de plaats van onderzoek of studie afleiden. Vervolgens nam ik de dossiers van de fellows in Leuven chronologisch door. Ook bekeek ik per archiefdoos het dossier met algemene informatie over de fellows. Hierin kwam ik meer algemene informatie te weten over het beurzenprogramma, de activiteiten van de CRBEF van een bepaald jaar en de correspondentie tussen het Brusselse kantoor en het hoofdkwartier in New York. Tijdens het raadplegen van dit bronnencorpus maakte ik gebruik van de discoursanalyse. Deze methode houdt in dat de lezer zich bewust is van de producerende en construerende kracht van taal. Taal bepaalt met andere woorden niet alleen onze persoonlijke realiteit maar ook de grenzen van wat mensen kunnen denken.⁴¹ Zoals alle historische bronnen is de briefwisseling tussen de CRBEF en haar fellows immers gekleurd. Zowel de beursstudenten als de organisatie hielden tijdens het opstellen van brieven en rapporten rekening met bepaalde verwachtingen zowel qua stijl als qua inhoud. Met voldoende kritische reflectie en historische afstand kan echter interessante en waardevolle informatie gehaald worden uit de correspondentie tussen de fellows en de organisatie.

Literatuurstudie

Het onderzoek naar de Amerikaanse CRBEF-fellows ligt op het kruispunt van heel wat onderzoeksthema's. Het eerste deel van deze meesterproef handelt over de ambities van de CRBEF als organisatie en sluit vooral aan bij bestaande literatuur rond internationalisme, idealisme en de drang tot meer intellectuele samenwerking. Over de rol van België in de opkomst van een internationaal netwerk van intellectuelen is het werk van Daniel Laqua uit 2013 een belangrijke bijdrage. In *The Age of Internationalism and Belgium, 1830-1930* neemt Laqua, onderzoeker aan Northumbria University, België onder de loep als brandpunt van transnationale bewegingen en als hub voor een brede waaier van gemeenschappen gaande van socialisten tot wetenschappers.⁴² Aan de hand van brede termen zoals 'kerk en staat',

---

⁴¹ J. TOEWS, 'Linguistic Turn and Discourse Analysis in History', *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, Amsterdam, 2015, 202-204.

⁴² D. LAQUA, *The age of internationalism and Belgium, 1880 - 1930: peace, progress and prestige*, Manchester, 2013.

‘gelijkheid’ en ‘universalisme’ gebruikt hij de Belgische casestudy als een voorbeeld om het internationalisme als ideologische beweging uit de doeken te doen. Heel terecht haalt hij aan dat internationalisme niet alleen ideeën rond beschaving, internationale relaties en maatschappijleer omvat, maar evenzeer een cultureel fenomeen was dat verband hield met politiek, wetenschap en visies op moderniteit.⁴³ Deze intersectie van domeinen is ook duidelijk zichtbaar in de missie van de Amerikaanse filantropische projecten die overal opdoken op het Europese vasteland na de Eerste Wereldoorlog. Wat hun intenties waren en hoe ze die probeerden te bewerkstelligen is de rode draad doorheen *L’Argent de l’influence: les fondations américaines et leurs réseaux européens*. In deze bundel onder redactie van Ludovic Tournès – met een hoofdstuk van Kenneth Bertrams – worden de activiteiten van organisaties zoals die van Carnegie, Rockefeller en Ford gelinkt aan de politieke agenda van de Verenigde Staten.⁴⁴ Via wetenschap en liefdadigheid konden Amerikaanse filantropische stichtingen onrechtstreeks invloed uitoefenen op politieke en diplomatieke structuren.

Het tweede deel, dat een antropologische benadering biedt van de ervaringen van de Amerikaanse studenten in Leuven, gaat over het doen, voelen en zijn van de fellows. Het eerste onderdeel 'doen' gaat over handelingen in de geschiedenis. Dit handelen van actoren in het verleden in de kijker plaatsen was het doel dat Peter Burke voor ogen had toen hij begon te publiceren rond *performance in history* en occasionalisme. In de *performative turn* worden handelingen gezien als een opvoering van bepaald gedrag dat afhankelijk is van het publiek.⁴⁵ De nadruk op het ‘doen’ in geschiedenis zorgde meteen ook voor een vernieuwde interesse in de geschiedenis van het dagelijkse leven en liet licht schijnen op tradities, cultuur en identiteit als een constructie die wordt uit- en opgevoerd.⁴⁶ In mijn onderzoek beroep ik me op de theorie van Burke om handelingen te zien als een opvoering van hiërarchie en identiteit.

Het subgedeelte ‘voelen’ gaat dieper in op de emoties van de fellows. In dit hoofdstuk sluit deze meesterproef nauw aan bij de recente *emotional turn* in de geschiedschrijving. Alhoewel Jacob Burckhardt, Lucien Febvre en Norbert Elias belangrijke aanzetten gaven om emoties meer te zien als zinvolle factoren in de geschiedenis, kan pas over een echte wending gesproken worden vanaf de jaren tachtig van de twintigste eeuw. Vooral Peter en Carol

---

⁴³ D. LAQUA, *The age of internationalism and Belgium, 1880 – 1930*, 181.

⁴⁴ L. TOURNES (red.), *L’argent de l’influence : les fondations américaines et leurs réseaux européens*, Parijs, 2010.

⁴⁵ P. BURKE, ‘Performing History: The Importance of Occasions’, *Rethinking History*, 9 (2005), 38.

⁴⁶ P. BURKE, *Wat is Cultuurgeschiedenis?*, Utrecht, 2009, 133 – 141.

Stearns, die in hun gelijknamig boek de term 'emotionologie' lanceerden, beschouwden emoties als een belangrijke verklarende factor voor historische gebeurtenissen. Net als klasse, gender en etniciteit bepaalden emoties en emotionele regimes mee het menselijke handelen doorheen het verleden.⁴⁷ Op het werk van de Stearns kwam echter heel wat kritiek. Barbara Rosenwein stelde dat de nadruk vooral lag op de emotiebeleving van de Victoriaanse middenklasse en dus niet representatief was voor de maatschappij in haar geheel. Als alternatief stelde ze het concept van emotionele gemeenschappen voor. Hierbij argumenteerde ze dat elke gemeenschap gekenmerkt is door een bepaalde emotionele stijl. Omdat mensen deel uit maken van verschillende gemeenschappen, moeten ze ook vaardig zijn in verschillende emotionele stijlen.⁴⁸ Deze theorie laat meer ruimte om het individu te begrijpen in uiteenlopende contexten zoals bijvoorbeeld een buitenlandse fellow die zich in een tussenruimte tussen de studentencultuur en de onderzoekswereld begeeft. Hierbij schakelt de student over van emotionele stijl, al naargelang de conventies; of hij/zij kiest ervoor om ertegen te rebelleren. Ook William Reddy leverde een significante bijdrage aan het onderzoek naar emoties. In zijn *Navigation of Feeling: A Framework for the History of the Emotions* probeert hij de antropologische focus op 'het unieke' te verzoenen met 'het universele' uit de psychologie.⁴⁹ Met zijn concept 'emotives' pleit Reddy om taal, cultuur en emoties niet apart van elkaar te bekijken, maar net samen. Emotives – afgeleid van het Engelse motives – vormt het proces dat emoties beheert en vormt, niet alleen door de maatschappij maar ook door individuen.⁵⁰

Het subgedeelte 'zijn' handelt over verschillende aspecten van identiteit van de fellows en welke impact deze facetten hadden op hun uitwisselingservaring. Via een kwalitatieve analyse van de bronnen probeer ik oog te hebben voor vier verschillende categorieën, namelijk gender, nationaliteit, etniciteit en religie. Deze categorieën hadden immers een belangrijke invloed op de ervaringen van de Amerikaanse fellows. Niemand kon zich namelijk loskoppelen van bestaande structuren, conventies en tradities waardoor de fellows, afhankelijk van wie ze waren, rekening moesten houden met de situatie waarin ze zich

---

⁴⁷ P. STEARNS en C. STEARNS, 'Emotionology: Clarifying the History of Emotions and Emotional Standards', *The American Historical Review*, 90 (1985), 813-836.

⁴⁸ S.J. MATT, 'Current Emotion Research in History: Or, Doing History from the Inside Out', *Emotion Review*, 3 (2011), 118.

⁴⁹ J. PLAMPER, *The History of Emotions: An Introduction*, Oxford, 2015, 59.

⁵⁰ S.J. MATT, 'Current Emotion Research in History', 119.

bevonden.⁵¹ Rond gender en internationalisme verschenen tal van interessante werken, waaronder *Science, Gender, and Internationalism* van Christine Von Oertzen. Hierin onderzoekt ze de transnationale geschiedenis van de International Federation of University Women in het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Duitsland tussen 1920 en 1950. Ze beargumenteert hierbij dat interpersoonlijke relaties niet losgekoppeld kunnen worden van interstatelijke zaken. Von Oertzen heeft hierbij oog voor de verhoogde mobiliteit van vrouwelijke wetenschappers, de mate van aanvaarding van vrouwen in een transnationaal intellectueel netwerk en de manier waarop het vrouw-zijn de ervaringen als wetenschapper bepaalde.⁵² Voor nationaliteit is het hoofdstuk 'Natie, identiteit en nationalisme' van Willem Melching in het boek *Veranderende grenzen, nationalisme in Europa 1919-1989* van Antoon Bosch interessant. Melching bespreekt verschillende soorten nationalisme en heeft specifiek oog voor de betekenis van nationalisme in de internationale politiek tijdens het interbellum. Zijn bijdrage verklaart mee het Old versus New World discours dat vele Amerikanen gebruikten in hun correspondentie.⁵³ Over etniciteit en internationalisme is er tot op vandaag heel weinig geschreven. Er ontbreekt literatuur rond wetenschappers en uitwisselingsstudenten met verschillende etnische achtergronden in het verleden. Om meer inzicht te krijgen in hoe Amerikaanse zwarte studenten toegang kregen tot de universitaire wereld en hierbij in contact traden met het internationaal intellectueel netwerk, baseer ik mijn onderzoek noodgedwongen op literatuur rond zwarte universiteiten in de Verenigde Staten. *America's Historically Black Colleges and Universities: A Narrative History, 1837-2009* van Bobby L. Lovett biedt een inkijk in hoe universiteiten voor zwarte Amerikanen hun studenten probeerden aan te sporen om deel te nemen aan het internationale wetenschappelijke netwerk ondanks de heersende vormen van discriminatie. Om meer inzicht te krijgen wat de rol van etniciteit betekende voor Joodse fellows gebruikte ik opnieuw het werk van Von Oertzen. In haar boek gaat ze verder in op hoe Duitse wetenschapsters van Joodse origine omgingen met hun situatie van vervolging en welke oplossingen ze zochten.⁵⁴ Het hoofdstuk van Von Oertzen biedt een interessante inkijk in hoe intellectuelen met een internationaal

---

⁵¹ J. BLEYEN, *Doodgeboren. Een mondelinge geschiedenis van rouw*, Amsterdam, 2012, 227-228.

⁵² A. IRIYE en R. MITTER, 'Series Editors' Foreword', C. VON OERTZEN, *Science, Gender, and Internationalism. Women's Academic Networks, 1917-1955*, New York, 2014, vii-viii.

⁵³ W. MELCHING, 'Natie, identiteit en nationalisme', in A. BOSCH (red.), *Veranderende grenzen, nationalisme in Europa 1919-1989*, Nijmegen, 1992, 13-58.

⁵⁴ C. VON OERTZEN, *Science, gender, and internationalism*, New York, 2014, 151.

netwerk omgingen met de vooroordelen die ze ervoeren omwille van hun etnische origine. Het laatste onderdeel van dit subgedeelte dat handelt over de identiteit van de fellows gaat dieper in op de religieuze achtergrond van de beursstudenten en of dit invloed had op hun ervaringen aan de Leuvense universiteit. In verschillende basiswerken rond de geschiedenis van de Leuvense universiteit wordt het religieuze aspect van het studentenleven tijdens het interbellum besproken. *Katholieke Universiteit te Leuven 1425-1958* van Valentin Denis en *De Universiteit te Leuven 1425-1985* van Emiel Lamberts en Jan Roegiers zijn interessante basiswerken over de Leuvense universiteit waarbij de auteurs oog hebben voor de rol van religie in het dagelijkse leven van de studenten. Ook Geert Vanpaemel weidt in zijn boek *Wetenschap als Roeping* uit 2017 een hoofdstuk aan religie aan de universiteit en meer bepaald aan de mogelijkheden en grenzen om religieuze visies met wetenschappelijke inzichten te verzoenen. Hierdoor biedt Vanpaemel een inkijk in hoe de universiteit omsprong met de geloofsovertuigingen van zowel professoren als studenten. Opmerkelijk is dat Vanpaemel CRBEF-*visiting lecturer* Hugh S. Taylor gebruikt als voorbeeld van hoe professoren hun religieuze overtuigingen probeerden te verzoenen met hun wetenschappelijke ideeën.⁵⁵

---

⁵⁵ G. VANPAEMEL, *Wetenschap als roeping. Een geschiedenis van de Leuvense faculteit voor wetenschappen*, Leuven, 2017, 139-140.

I De ambities van de CRBEF

Inleiding

Filantropie stamt etymologisch af van het Griekse *philanthrōpia*, namelijk menslievendheid. Vandaag overkoepelt de term echter een brede waaier aan vrijwillige handelingen van individuen en organisaties met het oog op het maatschappelijk belang. De toename aan interesse voor filantropie als onderzoeksonderwerp vertaalt zich in een groeiend aantal boeken en artikels omtrent het thema.⁵⁶ Ondanks het niet te onderschatten belang en invloed van stichtingen zoals de BAEF op de promotie van politieke, economische en intellectuele uitwisseling, heeft het onderzoek naar de geschiedenis van filantropische instituten echter nog maar weinig beoefenaars. Een mogelijke verklaring daarvoor kan de weigerachtige houding van de instituties zelf zijn om hun archieven open te stellen aan externe onderzoekers. Deze mentaliteit veranderde echter in de jaren zeventig van de vorige eeuw na enkele financiële schandalen. Hierdoor besloten verschillende stichtingen zich transparanter op te stellen voor de buitenwereld en onderzoek naar hun werking en geschiedenis toe te laten.⁵⁷

Alhoewel filantropie in Europa door Europese organisaties een lange traditie kent, komen de bekendste voorbeelden uit de Verenigde Staten.⁵⁸ De Atlantische zone is hierbij uitgegroeid tot een web van netwerken waarin personen en hun ideeën met elkaar in contact kwamen. Dat de twintigste eeuw vaak tot de ‘Amerikaanse eeuw’ wordt gedoopt, wijst op de pivotale rol die de Verenigde Staten speelden als nieuwe grootmacht van het internationale toneel. Vanaf 1920 kregen Amerikaanse stichtingen voet aan grond op het Europese vasteland waarbij hun impact cruciaal was in de ‘amerikanisering’. Onderwijs speelde een niet te onderschatten rol in de culturele diplomatieke strategie.⁵⁹ De Amerikaanse stichtingen

---

⁵⁶ R. BEKKERS, ‘Wetenschap en filantropie’, in E. VENEMA en C. GROENHUIJSEN (red.), *De Dikke Blauwe. Filanthropium Jaargids 2014*, Amsterdam, 2014, 106.

⁵⁷ G. GEMELLI en R. MACLEOD, ‘Introduction’, in G. GEMELLI en R. MACLEOD, *American Foundations in Europe. Grant-giving Policies, Cultural Diplomacy and Trans-Atlantic Relations, 1920-1980*, Brussel, 2003, 15.

⁵⁸ R. BEKKERS, ‘Wetenschap en filantropie’, in E. VENEMA en C. GROENHUIJSEN (red.), *De Dikke Blauwe. Filanthropium Jaargids 2014*, Amsterdam, 2014, 107.

⁵⁹ G. GEMELLI en R. MACLEOD, ‘Introduction’, in G. GEMELLI en R. MACLEOD, *American Foundations in Europe. Grant-giving Policies, Cultural Diplomacy and Trans-Atlantic Relations, 1920-1980*, Brussel, 2003, 20-21.

streefden de verbroedering en het contact tussen Europese en Amerikaanse onderzoekers na omdat dit – volgens deze organisaties – de belangen van beide zou dienen en bijdragen tot een beter begrip van elkaars culturele wereldbeeld. Bovendien zouden Amerikaanse waarden, zoals democratie en kapitalisme, gevrijwaard worden in de Europese landen. Volgens de Verenigde Staten waren die immers bedreigd door de opkomst van het communisme. Deze organisaties hadden de middelen om hun invloed verder te doen reiken dan Amerikaanse grenzen en konden hierdoor het ontstaan van een generatie ondernemende wetenschappers in de hand werken. Op hetzelfde moment gaven deze instituten aan dat ze de publieke opinie konden beïnvloeden en brachten ze via hun steun aan wetenschappelijk onderzoek bepaalde maatschappelijke problemen naar de oppervlakte.⁶⁰

Volgend hoofdstuk biedt een schets van de context waarin de CRBEF ontstond. De genese van deze organisatie bevindt zich op het kruispunt van verschillende processen die op dat moment plaatsvonden. Deze laten toe om de CRBEF beter te begrijpen en te kaderen. Een eerste onderdeel van dit hoofdstuk situeert de opkomst van Amerikaanse filantropische instellingen in de eerste helft van de twintigste eeuw. Het klimaat van ideologisch internationalisme was de perfecte voedingsbodem voor filantropische instellingen om zich te engageren op vlak van onderwijs en wetenschap om zo toenadering te bewerkstelligen. Hierbij is het belang van een bepaald internationaal netwerk dat overal ter wereld connecties had niet te onderschatten. Hoe verhield de CRBEF zich tot andere Amerikaanse organisaties in hetzelfde veld, zoals de Rockefeller Foundation of de Carnegie Endowment? Wat maakte de CRBEF succesvol als organisatie? Maar ook, wat was de relatie tussen de CRBEF en de Belgische instellingen die nauw aan de organisatie van Hoover waren verbonden, zoals de Universitaire Stichting en de Francqui Stichting? Welke impact had deze samenwerking op de doelstellingen van de CRBEF en de selectieprocedure van de fellows? Ten tweede focus ik in dit deel op de veranderingen in wetenschapsbeleid en trends in het hoger onderwijs in Europa tijdens het interbellum. Welke transformaties deden zich voor in het Europese universitaire systeem en welke rol speelden Amerikaanse filantropische stichtingen daarin? Wat betekende dit voor het Belgische hoger onderwijs? Profileerde België zich als een belangrijk wetenschapsoord en hoe probeerde het buitenlandse studenten aan te trekken? Het laatste en derde deel van dit hoofdstuk belicht het concept *intellectual ambassadors*. Welke waarden

---

⁶⁰ G. GEMELLI en R. MACLEOD, 'Introduction', in G. GEMELLI en R. MACLEOD, *American Foundations in Europe. Grant-giving Policies, Cultural Diplomacy and Trans-Atlantic Relations, 1920-1980*, Brussel, 2003, 24-25.

zijn hieraan verbonden en welke ambities blijken hieruit? Hoe definieerde de CRBEF die rol en hoe communiceerde ze haar verwachtingen naar de fellows toe?

Een internationaal intellectueel netwerk

Geld en invloed na de Eerste Wereldoorlog

In de periode voor en na de Eerste Wereldoorlog bloeiden heel wat nieuwe instituten in West-Europa die het academisch aspect van wetenschappelijk onderzoek met diplomatieke doeleinden verzoenden. Er waren immers heel wat academici in de eerste helft van de twintigste eeuw met een pacifistische ingesteldheid, waarbij hun geloof in internationalisme eerder idealistisch van aard was. Er kan gesproken worden van een continuïteit met de periode voor de Eerste Wereldoorlog, aangezien toen al een groeiend netwerk van wetenschappelijke instellingen ontstond. De zoektocht naar een gemeenschappelijke internationale taal, zoals het Esperanto, een internationale wetgeving en de ontwikkeling van internationale instituten ter bevordering van de wetenschappelijke samenwerking waren trends die zich na de Grote Oorlog verderzetten.⁶¹ In het zog van de oprichting van de Volkerenbond in 1919 institutionaliseerden de culturele en wetenschappelijke betrekkingen tussen de Verenigde Staten en het Europese continent in toegenomen mate.⁶² Voorbeelden hiervan zijn *the International Committee on Intellectual Cooperation* (ICIC) en *the International Research Council* (IRC). Beide werden in het leven geroepen als organen ter bevordering van internationaal begrip met onderwijs, wetenschap en culturele uitwisselingsprojecten als instrumenten.⁶³

Niet alleen de IRC en de ICIC bevorderden de mobiliteit van wetenschappers en hun ideeën, ook ambassades waren actieve organisaties in de uitwisseling van wetenschappers over de Atlantische Oceaan. Universiteiten en onderzoekscentra verzonden via diplomatieke

---

⁶¹ W. OTTERSPEER en J. SCHULLER TOT PEURSUM-MEIJER, *Wetenschap en wereldvrede : De Koninklijke Akademie van Wetenschappen en het herstel van de internationale wetenschap tijdens het Interbellum*, Amsterdam, 1997, 18-19.

⁶² J.C. RUPP, *Van oude en nieuwe universiteiten. De verdringing van Duitse door Amerikaanse invloeden op de wetenschapsbeoefening en het hoger onderwijs in Nederland, 1945-1995*, Den Haag, 1997, 73.

⁶³ D. LAQUA, 'Transnational intellectual cooperation, the League of Nations, and the problem of order', *Journal of Global History*, 6(2011), 223.

kanalen de uitnodigingen voor hun congressen en contacteerden via hen nationale regeringen om afgevaardigden te laten deelnemen. Het nationale aanzien ging immers samen met het wetenschappelijke niveau van het land.⁶⁴ Ambassadeurs en consuls zetten intellectuelen uit hun respectievelijke landen in om culturele en wetenschappelijke inzichten te delen, maar tegelijk was het versterken van de relatie tussen de betrokken naties een doel. Ambassades – vaak in samenwerking met universiteiten – vormden hierdoor een tussenstuk dat de nationale belangen van hun overheid en de wetenschappelijke belangen van de academici aan elkaar trachtte te linken.⁶⁵ De context waarin deze trans-Atlantische uitwisselingszone van ideeën werd gecreëerd en in stand gehouden was er één waarin overheden op zoek waren naar manieren om zich te handhaven in een polariserende en onzekere wereld. Voor staatsveiligheid was het belangrijk om diplomatieke banden aan te halen en te onderhouden met partnerstaten die – in geval van militair conflict of oorlog – te hulp zouden schieten.⁶⁶ Via culturele diplomatie konden naties hun ideologie of gedachtegoed verspreiden in andere landen, zonder dat ze daarbij tegen schenen schopten met expliciete politieke inhoud. België is een schoolvoorbeeld van hoe ook de Verenigde Staten zijn culturele invloed verspreidde in dit trans-Atlantisch systeem. In de naoorlogse periode ontstond immers een vacuüm niet alleen op politiek vlak, maar ook economisch en cultureel gezien lag het Europese continent in puin. Amerikaanse interventie kon hierdoor plaatsvinden onder het vaandel van humanitair idealisme en trans-Atlantische verbondenheid.

Deze invloed vanuit de Verenigde Staten kwam ook via onofficiële Amerikaanse organisaties, die geen directe link hadden met de overheid van de Verenigde Staten. Zonder een expliciete band met de Amerikaanse overheid, beïnvloedden zij tal van Belgische sectoren, waaronder ook onderwijs en wetenschap. Belangrijke Amerikaanse organisaties die een impact hadden, waren filantropische stichtingen.⁶⁷ Deze ontstonden voornamelijk aan het einde van de negentiende eeuw, tijdens de *Gilded Age*. Vele Europeanen weken in die periode uit naar de Verenigde Staten om er de *American Dream* te verwezenlijken. Slechts een minderheid van die Europese gelukzoekers kon echter extreme rijkdom of een hoge

---

⁶⁴ W. OTTERSPEER en J. SCHULLER TOT PEURSUM-MEIJER, *Wetenschap en wereldvrede*, 20.

⁶⁵ L. MCGRATH, 'Intellectual Ambassadors: Building Peace across the Atlantic in the Early Twentieth Century', *History of Humanities*, 3(2018), 159-160.

⁶⁶ L. MCGRATH, 'Intellectual Ambassadors: Building Peace across the Atlantic in the Early Twentieth Century', *History of Humanities*, 3(2018), 160.

⁶⁷ L. TOURNES, 'Introduction. Carnegie, Rockefeller, Ford, Soros: Généalogie de la toile philanthropique', L. TOURNES, (red.), *L'argent de l'influence : les fondations américaines et leurs réseaux européens*, Parijs, 2010, 5.

maatschappelijke status verwezenlijken. Uitzonderingen zoals Cornelius Vanderbilt, Andrew Carnegie en John D. Rockefeller vergaarden, ondanks hun immigratie-achtergrond, astronomische fortuinen, waarvan velen een groot bedrag aan het goede doel schonken. Sommigen van hen bliezen een eigen instelling in het leven met hun naam. Zo zijn de Carnegie Foundation en de Rockefeller Foundation tot op vandaag geldschietters voor projecten en individuen ter bevordering van internationale vrede en onderwijs. Deze Amerikaanse organisaties speelden in de twintigste eeuw een primordiale rol in de ontwikkeling van een trans-Atlantisch netwerk van intellectuelen.⁶⁸ Deze beweging ontstond bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Ook al kon de Carnegie Endowment voor Internationale Vrede zijn ultieme doel, namelijk wereldvrede, niet vervullen, toch speelde de instelling een niet te verwaarlozen rol als laboratorium van Amerikaanse diplomatie.⁶⁹ Ook de Rockefeller Foundation was een mastodont in zijn sector. De grootschaligheid van zijn activiteiten en ambitieuze doelstellingen maakten van de Rockefeller Foundation zelfs de grootste Amerikaanse filantropische instelling die actief was in Europa. Veel kleinschaliger en met een specifieke regionale focus was de Commission for Relief in Belgium Educational Foundation. Deze kleinere organisatie stond open voor alle beloftevolle studenten, ongeacht hun studierichting. Dit terwijl de Rockefeller Foundation zich in Frankrijk in de medische sector profileerde en in Groot-Brittannië vooral inspeelde op de bevordering van economieonderwijs.⁷⁰ Daarnaast onderscheidde de CRBEF zich van de Rockefeller Foundation en de Carnegie Endowment door haar specifieke focus op België en haar nauwe samenwerking met Belgische partnerinstituten. Om deze relaties met Belgische instellingen te kunnen onderhouden, had de CRBEF twee kantoren. Het CRBEF-kantoor in Brussel stond het Amerikaanse hoofdkwartier in New York bij en stond in voor de contacten met Belgische partners, fellows en universiteiten. De belangrijkste CRBEF-vertegenwoordigers in België die de activiteiten van de organisatie en de correspondentie met de Amerikaanse fellows verzorgden waren William Hallam Tuck, Millard King Shaler, Lea Swaelus Godenne en

---

⁶⁸ G. GEMELLI en R. MACLEOD, 'Introduction', G. GEMELLI en R. MACLEOD, *American Foundations in Europe. Grant-giving Policies, Cultural Diplomacy and Trans-Atlantic Relations, 1920-1980*, Brussel, 2003, 15.

⁶⁹ L. TOURNES, 'La Dotation Carnegie Pour La Paix Internationale et l'invention de la diplomatie philanthropique (1880-1914)', L. TOURNES (red.), *L'argent de l'influence : les fondations américaines et leurs réseaux européens*, Parijs, 2010, 43-44.

⁷⁰ L. TOURNES, 'Introduction. Carnegie, Rockefeller, Ford, Soros: Généalogie de la toile philanthropique', L. TOURNES, (red.), *L'argent de l'influence : les fondations américaines et leurs réseaux européens*, Parijs, 2010, 22-23.

Jacques Van der Belen. Tuck en Shaler waren net als Hoover ingenieurs en raakten tijdens de Eerste Wereldoorlog bevriend met Herbert Hoover.⁷¹ Na de oorlog bleven Tuck en Shaler in België aanwezig als CRBEF-vertegenwoordigers. Lea Swaelus-Godenne, de *assistent treasurer*, verzorgde de communicatie tussen de CRBEF en haar beursstudenten, regelde hun heen- en terugreizen, voorzag tijdelijke verblijfplaatsen voor de fellows die net aangekomen waren en coördineerde hun uitwisselingsperiode in het algemeen. In 1936 vervoegde Jacques Van der Belen het Belgische CRBEF-team als *secretary*. In het kantoor in New York waren het vooral Perrin C. Galpin, *secretary, comptroller* en *vice-president*, en Edgar Rickard, *vice-president of Belgium* en later *president of the CRBEF*, die instonden om het contact met de CRBEF in België te onderhouden.

De zoektocht naar een identiteit en de ideale fellows

"The whole question of policy is also involved in these fellowships. Just what are we trying to accomplish? If the good will element is predominant, I would say there was no reason for giving these renewals but it might be advisable to bring more people to Belgium. If the scholarship and intellectual exchange idea is dominant, the question arises of just what these people are trying to do and just how much is it our duty to assist them. Is it more valuable to work on intellectual relations of Belgium and the USA or on the bony structure of the embryonic ear?" schreef Perrin C. Galpin aan Millard Shaler en William Tuck op 11 februari 1930.⁷² De CRBEF, die op dat moment al tien jaar bestond, kampte doorheen het hele interbellum met een existentieel vraagstuk, namelijk wat was het doel van de organisatie? Deze onopgeloste kwestie wortelde in de verschillende visies van Hoover en Francqui rond de doelstellingen van de CRBEF. De Amerikaanse mijningenieur wou vooral de ontwikkeling van een trans-Atlantisch intellectueel netwerk bevorderen, terwijl de Belgische staatsman pleitte voor de democratisering van het Belgisch hoger onderwijs. Alhoewel Hoover en Francqui beiden aan

---

⁷¹ P. FONTAINAS, 'Shaler, Millard King', *Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen* (www.kaowarsom.be/nl/notices_shaler_millard_king). Geraadpleegd op 9 augustus 2018; 'Tuck, William H.', *Social Networks and Archival Context* (<http://snaccooperative.org/ark:/99166/w6x06str>). Geraadpleegd op 8 augustus 2018.

⁷² BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.11., American Fellows 1929 – 1930 General. (Perrin C. Galpin aan M.K. Shaler en W.H Tuck, 'American fellows in Belgium renewals', 14 februari 1930)

het hoofd stonden van een aparte organisatie, werkten de instellingen nauw samen.⁷³ Zo waren Amerikaanse CRBEF-bestuursleden vertegenwoordigd in de Raad van Bestuur van de Universitaire Stichting en omgekeerd.⁷⁴ Ook in het selectiecomité van de CRBEF was de invloed van de partnerorganisatie enorm groot. Zo groot zelfs dat de Universitaire Stichting een groter aandeel had in de selectieprocedure van Belgische CRBEF-fellows. De tweedelige visie rond de ambities van de organisatie tekende de samenwerking en zorgde ervoor dat de samenstelling van het selectiecomité tot drie maal toe veranderde tijdens het interbellum. Een reden daarbij was dat de vertegenwoordigers van de Universitaire Stichting de academische resultaten belangrijker vonden dan de karaktereigenschappen en persoonlijkheid van de kandidaat.⁷⁵

De divergerende doelstellingen van het selectiecomité kwamen ook tot uiting in de zoektocht naar de fellows. Zo hielden de vereisten ten aanzien van de Belgische kandidaten steeds een tweeledigheid in, namelijk hun verdere inzet voor het binnenlands belang van België én de inzetbaarheid van de fellow in de bevordering van diplomatieke relaties met de Verenigde Staten. "[...] *Each fellowship also carries with the implied obligation that the fellow will ultimately use the experience and knowledge attained in the United States in scientific teaching, research, or other service for the benefit of Belgium and for the promotion and maintenance of friendly relations between Belgium and the United States.*"⁷⁶ Ook voor Amerikaanse kandidaten gold dat ze zich zouden inzetten voor hun eigen land en het publieke belang. Zo liet Perrin C. Galpin, op dat moment ondervoorzitter van de CRBEF, duidelijk weten aan kandidaat John W. Spies waar de CRBEF zeker niet naar op zoek was: "*We informed Dr Spies that we were not interested in assisting young doctors to perfect their medical training with the idea of helping them get on in private practice, but that we were interested in principle, in any man who was doing scientific research with a view to continuing such research*

---

⁷³ K. BERTRAMS, 'The domestic uses of Belgian-American 'mutual understanding': the commission for relief in Belgium educational foundation, 1920-1940', *Journal of Transatlantic Studies*, 13(2015), 340.

⁷⁴ K. BERTRAMS, 'From Exchange Programs to the Legitimation of University-based Management Education : The Case of Belgium, 1920-1970', in M. KIPPING en N. TIRATSOO (red.), *Americanisation in 20th Century Europe: Business, Culture, Politics*, Lille, Centre d'Histoire de l'Europe du Nord-Ouest, Lille, 2002. Online raadpleegbaar via <https://books.openedition.org/irhis/1966>. Geraadpleegd op 14 juli 2018.

⁷⁵ P. HUISTRA en K. WILS, 'Fit to travel: The Exchange Programme of the Belgian American Educational Foundation: An Institutional Perspective on Scientific Persona Formation (1920-1940)', *BMGN – Low Countries Historical Review*, 131(2016), 125-126.

⁷⁶ *General Information Memorandum for Belgian C.R.B. Fellows*, New York, 1927, 4.

or going into teaching or public service in some way."⁷⁷

Naar wie was de CRBEF dan wel op zoek? Welke kwaliteiten en ambities had de ideale fellow? De selectieprocedure van de fellows vertelde veel over wat voor de CRBEF belangrijk was. Vanaf 1923 verkoos een Fellowship Comité de Amerikaanse fellows. Voordien gebeurde die keuze door Amerikaanse universiteiten.⁷⁸ Amerikaanse kandidaten moesten zich inschrijven voor 15 november en na vier maanden volgde de bekendmaking. De kandidaatstelling bestond eruit om een gestandaardiseerd formulier in te vullen. Hierbij polste de CRBEF naar de verwezenlijkingen op zowel academisch als persoonlijk vlak. Kandidaten moesten voldoen aan tal van vereisten, zoals bijvoorbeeld de Amerikaanse nationaliteit hebben, een gezondheidscertificaat kunnen voorleggen van een erkende arts en over bewijs beschikken van voldoende kennis van het Frans of vanaf 1938 het Nederlands. Ook moesten de kandidaat-fellows aantonen dat ze lid waren van een Amerikaanse universiteit of onderzoekscentrum en de intentie hadden om na hun fellowship verder te studeren of aan onderzoek te doen. Verder polste de CRBEF naar de motivatie van de kandidaten. In een brief moesten ze aantonen waarom België de beste bestemming was om hun studie of onderzoek te volbrengen en een plan kunnen voorleggen van wat ze met hun uitwisseling wilden bereiken. Naast de motivatiebrief, vroeg de CRBEF om enkele aanbevelingsbrieven bij hun kandidaatstellingsformulier te voegen. Hierin bepleitten professoren, collega's en kennissen van de kandidaten waarom de persoon in kwestie al dan niet een fellowship verdiende.⁷⁹

De zoektocht naar ideale Amerikaanse fellows was in de beginjaren zwaar beïnvloedt door de universiteiten in de Verenigde Staten en in de selectie van de Belgische fellows had de Universitaire Stichting ook een stem. De veranderingen in de samenstelling van het selectiecomité zowel aan Amerikaanse als aan Belgische zijde zijn veruitwendigingen van het verlangen van de CRBEF om meer controle te hebben over haar beurzenprogramma.

---

⁷⁷ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.10., John Spies. (brief van Perrin C. Galpin aan M. Shaler en W.H. Tuck, 16 mei 1929).

⁷⁸ *Belgian and American C.R.B. Fellows 1920 - 1950: Biographical Directory*, New York, 1950, XVIII.

⁷⁹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.23., American Fellows 1938-1939. (Involformulier 'Personal history record and application form', zonder datum 1938).

CRBEF-fellows als onderzoekers

Van Duitse *Bildung* naar Amerikaans *corporate management*

"Laboratoria en ontdekkingen zijn twee onderling verbonden termen. Buiten hun laboratorium zijn de natuurkundige en de scheikundige niet meer dan soldaten zonder wapens op het slagveld", schreef Louis Pasteur in 1868.⁸⁰ Hiermee wees hij op de 'laboratoriumrevolutie' die een grondige hervorming van onderzoekscentra voor chemie inhield en de navolging van een meer praktische lesmethode. Laboratoria vormden hierbij hét symbool van specialisatie en modernisering van onderzoekscentra.⁸¹ Niet alleen onderzoekslaboratoria, ook universiteiten waren zwaar beïnvloed door het Duitse *Bildungs*-ideaal. Het Duitse universitaire prototype, gemodelleerd naar de erudiete ideologie van wetenschapper en staatsman Wilhelm von Humboldt, bestond eruit dat de focus aan universiteiten meer kwam te liggen op zelfstandig wetenschappelijk onderzoek. Onderwijs en onderzoek waren hierbij één. Daarnaast pleitte Von Humboldt voor een grote mate van autonomie voor de universiteiten. De staat speelde in dit systeem een belangrijke rol aangezien zij de universiteiten die vrijheid moest verschaffen.⁸² De drie hoofdpijlers van het Humboldtiaanse *Bildungs*ideal waren eruditie, geleerdheid en culturele autonomie.⁸³ Deze Duitse universitaire cultuur zou in de twintigste eeuw, en zeker na de Tweede Wereldoorlog plaats maken voor de Amerikaanse. Er zijn verschillende redenen om de erosie van het Duitse ideaal aan te halen, zoals onder meer de moeilijkheid om technologische vooruitgang in het bestaande systeem te betrekken en de rigide hiërarchische structuur van het professorenkorps.⁸⁴ Tegelijkertijd zijn er ook sterke aanwijzingen van uitsluiting en zelfs boycot van het Duitse wetenschapsmodel na de Eerste Wereldoorlog. Het manifest '*Aufruf an die Kulturwelt*' dat 93 Duitse wetenschappers en kunstenaars ondertekenden in 1914, verklaarde hun solidariteit met het Duitse leger. Na de oorlog was het manifest dan ook hét symbool dat Duitse wetenschap de oorlogsmisdaden

---

⁸⁰ Citaat van Louis Pasteur uit 1868 in G. VANPAEMEL, *Wetenschap als roeping. Een geschiedenis van de Leuvense faculteit voor wetenschappen*, Leuven, 2017, 69.

⁸¹ G. VANPAEMEL, *Wetenschap als roeping*, 69.

⁸² J.C. RUPP, *Van oude en nieuwe universiteiten*, 2.

⁸³ J.C. RUPP, *Van oude en nieuwe universiteiten*, 1.

⁸⁴ C. CHARLE, 'Patterns', in W. RUEGG (red.), *A history of the university in Europe. 3: Universities in the nineteenth and early twentieth centuries (1800 - 1945)*, Cambridge, 2004, 57.

goedkeurde en zelfs ondersteunde.⁸⁵ Op internationaal niveau zorgde de Eerste Wereldoorlog voor een diepe breuk met Duitse onderzoekers. Zo weerde de *International Research Council* Duitse academici. Dit was vooral te wijten aan de angst dat Duitsland opnieuw een hegemonische positie zou innemen op industrieel, militair, politiek of wetenschappelijk vlak.⁸⁶

In vergelijking met het Duits model is het Amerikaans onderwijsideaal meer betrokken op maatschappelijk en economisch vlak, wat zich onder andere veruitwendigde in het in toenemende mate bekijken van universiteiten als bedrijven die afgewerkte producten afleveren.⁸⁷ Dit economische denken is ook te zien in de structuur van de CRBEF als organisatie: een *Chairman of the Board of the Directors* stond de voorzitter, de *President*, bij in zijn taken. Daarnaast had de organisatie veel oog voor het transparant maken van haar boekhouding. De uitvoerige besprekingen in het jaarlijkse CRBEF-rapport zijn daarvan het bewijs. In al haar activiteiten zette ze deze bedrijfsgeoriënteerde aanpak door.⁸⁸ Ook over fellows dacht de organisatie in economische termen. Zo schreef William Hallam Tuck over special fellow Henry McNeill: "*He gave us per dollar invested, very far the greatest results of anyone we have yet sponsored.*"⁸⁹ Dit bedrijfsmatige denken van de CRBEF-autoriteiten ging niet meteen op voor de onderwijssector in België. Traditioneel gezien was het Europese onderwijs niet gekenmerkt door het bekijken van leerlingen in economische termen.⁹⁰ Sommige katholieke kostscholen in België waren lucratieve ondernemingen, maar de meeste religieuze instituten distantieerden zich van prestige en uiterlijk vertoon.⁹¹ Liefdadigheid en caritas stonden centraal bij het katholiek volksonderwijs.⁹²

Naast de hogere mate van betrokkenheid op maatschappelijk vlak en het bedrijfsmatige denken over onderwijs, is het Amerikaans onderwijssysteem gekenmerkt door haar grootschaligheid. Ook het universitair systeem in België onderging in de eerste helft van de twintigste eeuw een schaalvergroting. De omvorming van elite- tot massaonderwijs in de

---

⁸⁵ S. ONGHENA, 'The survival of 19th century scientific optimism: the public discourse on science in Belgium in the aftermath of the Great War (ca. 1919-1930)', *Centaurus*, 53(2011), 283.

⁸⁶ J.C. RUPP, *Van oude en nieuwe universiteiten*, 84-85.

⁸⁷ J.C. RUPP, *Van oude en nieuwe universiteiten*, 1-3.

⁸⁸ P. HUISTRA en K. WILS, 'Fit to travel: The Exchange Programme of the Belgian American Educational Foundation: An Institutional Perspective on Scientific Persona Formation (1920-1940)', *BMGN – Low Countries Historical Review*, 131(2016), 124.

⁸⁹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Henry McNeill. (brief W.H. Tuck aan Perrin C. Galpin, 4 januari 1934)

⁹⁰ P. HEYRMAN, 'Bedrijfscultuur van katholieke scholen. Financies en beheer', in J. DE MAEYER en P. WYNANTS (red.), *Katholiek onderwijs in België. Identiteiten in evolutie (19de-21ste eeuw)*, Averbode, 2016, 325.

⁹¹ P. HEYRMAN, 'Bedrijfscultuur van katholieke scholen. Financies en beheer', 301-302.

⁹² P. HEYRMAN, 'Bedrijfscultuur van katholieke scholen. Financies en beheer', 305.

tweede helft van de twintigste eeuw hing noodzakelijk vast aan de amerikanisering van het universitaire systeem. De transformatie deed zich in de Verenigde Staten al tijdens het interbellum voor waardoor het procentueel aantal studenten hoger onderwijs veel hoger lag dan in eender welk land. Na de Tweede Wereldoorlog en vooral vanaf de jaren zestig, volgde ook de West-Europese wereld.⁹³ Historici zijn het niet eens over het precieze tempo waarmee dit proces van amerikanisering evolueerde en ook niet over de definiëring van het concept ‘americanisering’.⁹⁴ Historici zoals Karel van Berkel beschouwen het interbellum als bakermatperiode van deze evolutie, terwijl andere historici, zoals Jan Rupp, 1945 als startpunt nemen.⁹⁵ Niet alle academici waren het eens met dit proces van amerikanisering. Inmenging en navolging van de Verenigde Staten door Europese universiteiten kon rekenen op heel wat misnoegdheid en kritiek. Het doortrekken van economische en zakelijke belangen botste namelijk niet alleen met het beeld van objectiviteit en autonomie van de wetenschap, maar ook met waarden zoals academische vrijheid. Na de Tweede Wereldoorlog volgde een nieuwe golf, ditmaal veel diepgaander.⁹⁶ Een mogelijke verklaring daarvoor is dat het bevrijde West-Europa zich heroriënteerde naar de cultuur van de overwinnaars. Wetenschapsbeleid staat namelijk niet los van wat er op politiek niveau en in dit geval, buitenlandse relaties, gebeurt. Dat deze invloed tot op vandaag enorme consequenties heeft gehad, blijkt bijvoorbeeld uit de huidige Engelse termen zoals Bachelor, Master en PhD, waarmee studenten vertrouwd zijn sinds het Bologna-akkoord in 1999.

Investeren in de wetenschap

Het volgen van hogere studies was bijlange nog geen evidentie in het interbellum. Leuven telde in 1920 slechts 3.248 studenten, waarvan de meerderheid mannelijk en van goede afkomst was.⁹⁷ Een waaier aan factoren kan verklaren waarom het onderwijs – en zeker het hoger onderwijs – een eliteaangelegenheid bleef in het interbellum. Niet alleen sociale

---

⁹³ J.C. RUPP, *Van oude en nieuwe universiteiten*, 293.

⁹⁴ J.C. RUPP, *Van oude en nieuwe universiteiten*, 19-21.

⁹⁵ J. C. RUPP, *Van oude en nieuwe universiteiten*, 1.

⁹⁶ J.C. RUPP, *Van oude en nieuwe universiteiten*, 13.

⁹⁷ K. BERTRAMS, ‘From Exchange Programs to the Legitimation of University-based Management Education : The Case of Belgium, 1920-1970’, in M. KIPPING en N. TIRATSOO (red.), *Americanisation in 20th Century Europe: Business, Culture, Politics*, Lille, Centre d’Histoire de l’Europe du Nord-Ouest, Lille, 2002 (<https://books.openedition.org/irhis/1966>). Geraadpleegd op 14 juli 2018.

elementen, maar ook financiële overwegingen vormden een belemmering om te gaan studeren. Door de toenemende complexiteit van het universitaire systeem en de administratie ervan – door onder meer schaalvergroting, bureaucrativering en specialisering – steeg de prijs van universitair onderwijs. Om toch toegang te bieden aan studenten van minder gegoede achtergrond voorzagen reeds verschillende universiteiten financiële ondersteuning tijdens het interbellum. De allereerste vorm van studiebeurzen dateert uit de dertiende eeuw, toen middeleeuwse Europese universiteiten campussen oprichtten om er behoevende studenten in onder te brengen.⁹⁸ Geleidelijk aan kenden ook overheden beurzen en toelagen toe, maar de komst van Amerikaanse filantropische stichtingen in het begin van de twintigste eeuw luidde een nieuw tijdperk in zowel wat betreft schaal als aanpak.⁹⁹ De vereisten om een studiebeurs van de overheid te verkrijgen waren immers tot diep in de twintigste eeuw gebaseerd op begaafdheid en niet op inclusie of democratisering van het hoger onderwijs.¹⁰⁰ De beurzen van Amerikaanse filantropische organisaties zorgden voor een grondige hervorming van de Europese academische sector en droeg bij tot de verhoogde mobiliteit van wetenschappelijke ideeën en onderzoekers.¹⁰¹ Academics moesten nu ook blijken van rendabiliteit en zichzelf kunnen verkopen. De selectie gebeurde steevast via een gestandaardiseerde procedure waarbij kandidaten moesten aantonen waarom ze een goede investering zouden zijn.¹⁰²

Om in te spelen op de behoeften van de wetenschappers bood de CRBEF verschillende soorten beurzen aan. Vanaf haar ontstaan tot 1925 reikte de CRBEF 'Graduate Fellowships' uit aan studenten die reeds een licentiaatsdiploma behaalden en verder studeerden. In 1925 breidde de CRBEF haar beurzen uit met 'Advanced Fellowships' die bestemd waren voor Belgische studenten of onderzoekers die reeds in een verder stadium van hun studie of onderzoek zaten. Deze beurzen gaven fellows de kans om drie tot vier maanden in de Verenigde Staten te verblijven en hernieuwingen of verlengingen van die periode waren

---

⁹⁸ P. GERBOD, 'Resources and management', in W. RUEGG (red.), *A history of the university in Europe. 3: Universities in the nineteenth and early twentieth centuries (1800 - 1945)*, 108-109.

⁹⁹ P. HUISTRA en K. WILS, 'Fit to travel: The Exchange Programme of the Belgian American Educational Foundation: An Institutional Perspective on Scientific Persona Formation (1920-1940)', *BMGN – Low Countries Historical Review*, 131(2016), 117.

¹⁰⁰ *Vlaanderen School- en Studietoelagen*, 'Historisch overzicht van de studiefinanciering', (studietoelagen.be/historisch-overzicht-van-de-studiefinanciering). Geraadpleegd op 30 juni 2018.

¹⁰¹ L. TOURNES, 'Conclusion: Entre *soft power* et société civile, un siècle de diplomatie philanthropique en Europe', in L. TOURNES, (red.), *L'argent de l'influence : les fondations américaines et leurs réseaux européens*, Parijs, 2010, 185-186.

¹⁰² P. HUISTRA en K. WILS, 'Fit to travel', 118.

toegestaan mits motivatie. Ongeveer een derde van de Amerikaanse fellows die aan de Katholieke Universiteit van Leuven studeerden tijdens het interbellum, deden dat met een 'Advanced Fellowship'. Naast de 'Graduate' en 'Advanced Fellowship', benoemde de CRBEF ook enkele 'Special Fellows'. De bedragen waren hiervoor meestal kleiner en werden enkel uitgereikt in uitzonderlijke situaties. Toch kon een negental van de 33 onderzochte studenten op deze beurs rekenen. Verder bestonden ook 'Honorary Fellowships'. Deze personen waren wel door de CRBEF benoemd, maar omdat hun financiële situatie het toeliet, bekostigden ze zelf hun uitgaven.¹⁰³ Slechts één persoon, Francis M. Hammond, kreeg een 'Special Grant-in-Aid'. Hammond was op het moment van de beurstoewijzing reeds in België, maar geraakte alsnog in financiële problemen nadat hij een tijd levensgevaarlijk ziek werd.¹⁰⁴ Verder konden Amerikaanse academici kandideren voor een beurs als 'Visiting Lecturer, Scientist, Scholar or Lecturer'.¹⁰⁵ Enkel Hugh S. Taylor kreeg die status en was tegelijk Francqui-professor in 1936.¹⁰⁶ Francqui-leerstoelen gingen uit van het gelijknamige fonds dat in 1932 door een koninklijk besluit ontstond. De CRBEF zetelde in de Raad van Bestuur van het Francqui-fonds.¹⁰⁷ Deze beurzen werden jaarlijks uitgereikt aan één buitenlandse geleerde om in België in contact te treden met onderzoekers met dezelfde onderzoeksthema's, lezingen te geven en als gastdocent colleges te geven.¹⁰⁸

Mobiliteit van mensen en ideeën: uitwisselingsbeurzen

Niet enkel beurzen, ook academische uitwisselingen voor zowel Belgische als Amerikaanse studenten waren tot in de twintigste eeuw erg gelimiteerd. In het interbellum waren uitwisselingsprogramma's voor studenten, academici en onderzoekers geen vanzelfsprekendheid, al klonken toen reeds meer stemmen die zich uitspraken voor nauwere wetenschappelijke contacten. De Verenigde Staten waren één van de eerste landen die meer begonnen in te zetten op intellectuele samenwerking. Hierbij was de institutionalisering van

---

¹⁰³ *Belgian and American C.R.B. Fellows 1920 - 1950: Biographical Directory*, New York, 1950, XVII.

¹⁰⁴ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Francis M. Hammond. (brief professor Defourny aan M. Shaler en W. Tuck, 23 januari 1939)

¹⁰⁵ G. CAMU, *Biographical Directory: Belgian and American CRB Fellows 1920-1974*, Brussel, 1974, V.

¹⁰⁶ *Francqui-fonds 1932-1962: Dertig jaar werkzaamheden*, Brussel, 1962, 93.

¹⁰⁷ *Belgian and American C.R.B. Fellows 1920 - 1950: Biographical Directory*, New York, 1950, XVII.

¹⁰⁸ *Francqui-fonds 1932-1962*, 151-154.

Amerikaanse onderwijsgerelateerde uitwisselingen in 1918 een echte doorbraak.¹⁰⁹ Stilaan vervingen Amerikaanse en Engelse programma's de prominente Duitse en Franse, zoals de reisbeurzen van het Descartes of het Goethe Instituut. Uitwisselingen begonnen deel te worden van het wetenschappelijk curriculum, zowel in de Verenigde Staten als in Europa.¹¹⁰

Om wetenschappers aan te trekken en betrokken te zijn bij het internationale netwerk van ideeën en geleerden, profileerde ook België zich als een wetenschapsoord voor buitenlandse studenten. Op een poster van de ULB uit 1923 stond te lezen: "*University of Brussels, Belgium. Open to Men and Women. Academic Year: 15 October – 15 July. Faculty of Philosophy, Faculty of Law, Faculty of Science, Faculty of Medicine and Pharmacy, School of Technology, School of Political and Social Sciences, School of Commerce. Low Tuition Fees – Student Centers – Moderate Living. Brussels. Most attractive residential city of Western Europe – Typical old monuments – Beautiful surroundings – Near all great Belgian towns: Antwerp, the 3rd harbour in the world; Ostend, Zeebrugge and the seaside; Ghent, the flowers-town; Ypres and the Battlefields; Liège, Mons, Metallurgic and mining districts. In the center of Europe, thoroughfare of all great railroads coming from England, France, Holland, Italy, Switzerland and Rhenan provinces. Ideal quarters for anyone desirous to study the various conditions of continental life.*"¹¹¹ Het is duidelijk dat de Brusselse universiteit niet alleen studenten en wetenschappers wou aantrekken met een breed onderwijsaanbod, ook het socio-culturele aspect van een uitwisseling werd sterk in de kijker gezet. Door te pochen met de goede ligging van de stad, zowel voor binnenlandse als buitenlandse bestemmingen, speelde de Brusselse universiteit in op de hogere mobiliteit van personen in het interbellum. Naar Leuven, een belangrijke historische en universiteitsstad in België, verwezen de autoriteiten van de Brusselse universiteit niet.

---

¹⁰⁹ K. BERTRAMS, 'From Exchange Programs to the Legitimation of University-based Management Education: The Case of Belgium, 1920-1970', in M. KIPPING en N. TIRATSOO (red.), *Americanisation in 20th Century Europe: Business, Culture, Politics, Lille, Centre d'Histoire de l'Europe du Nord-Ouest*, Lille, 2002 (<https://books.openedition.org/irhis/1966>). Geraadpleegd op 14 juli 2018.

¹¹⁰ J. C. RUPP, *Van oude en nieuwe universiteiten*, 263.

¹¹¹ BRUSSEL, BAEF Archief, *The Administration Office during the Interwar*, 7.16.1; Brussels University, 1923-1924, poster.

CRBEF-fellows als ambassadeurs

De Verenigde Staten van Amerika bleven tot het begin van de twintigste eeuw een land in de marge in de ogen van Europese staatsleiders. Ondanks die perifere positie waarin de Verenigde Staten zich aan het begin van de vorige eeuw bevonden, ervaarde het land het politiek en economisch vacuüm in Europa onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog als nefast. De veelheid aan en grootschaligheid van Amerikaanse inzamelacties die het 'oude continent' van de totale catastrofe moesten redden, tonen aan dat de Verenigde Staten belangen hadden bij goede economische en politieke relaties met het Europese avondland.¹¹² Via beurzen en de bevordering van een internationaal intellectueel netwerk konden Amerikaanse filantropische organisaties bijdragen aan de interactie tussen twee landen. Deze vorm van diplomatie, namelijk intellectueel-ambassadeurschap, gebruikten verschillende staten om hun trans-Atlantische banden met andere landen en instellingen aan te halen in de jaren voor en na de Eerste Wereldoorlog.¹¹³

Culturele diplomatie

Tot het einde van de jaren dertig beschikten de Verenigde Staten niet over een statelijke structuur die zich bezighield met culturele relaties. Toch nemen historici niet-statelijke organisaties de laatste jaren kritischer onder de loep en onderzoeken de mate waarin ze nationale belangen uitdroegen, weliswaar via culturele diplomatie. Dit domein valt binnen de wereld van internationale relaties en kent een toename aan interesse door historici. Binnen het historiografisch debat zijn twee sterk te onderscheiden kampen te herkennen. De ene groep, waaronder Frank Ninkovich die het invloedrijke *The Diplomacy of Ideas* schreef in 1981, steunt de stelling dat private organisaties – zoals die van Rockefeller, Ford en Carnegie – apolitiek waren en hun intenties puur filantropisch van aard. De andere groep stelt dat Amerikaanse filantropen wel een politieke agenda hadden, ook al was deze niet altijd manifest.¹¹⁴ Frank Ninkovich definieert culturele diplomatie als *'a specialized form of*

---

¹¹² G. GEMELLI en R. MACLEOD, 'Introduction', in G. GEMELLI en R. MACLEOD, *American Foundations in Europe. Grant-giving Policies, Cultural Diplomacy and Trans-Atlantic Relations, 1920-1980*, Brussel, 2003, 15.

¹¹³ L. MCRATH, 'Intellectual Ambassadors: Building Peace across the Atlantic in the Early Twentieth Century', *History of Humanities*, 3(2018), 159.

¹¹⁴ K. RIETZLER, 'Before the Cultural Cold Wars: American philanthropy and cultural diplomacy in the inter-war years', *Historical Research*, 84(2011), 148-149.

statecraft concerned with the management of intellectual influences in international politics'.¹¹⁵ Hierbij legt de historicus een duidelijke klemtoon op de staat als uitvoerder van een bepaald cultureel beleid. Pas vlak voor de Tweede Wereldoorlog, in 1938, richtte Washington een *division of cultural relations* op binnen het Amerikaanse *State Department*.¹¹⁶ Deze beslissing viel binnen een cultureel offensief dat de Verenigde Staten uitvoerden. Andere landen hadden al veel eerder een overheidsorgaan dat bevoegd was voor het verspreiden van het nationale culturele gedachtegoed, zoals de Duitse *Kulturabteilung*, die sinds 1920 bestond.¹¹⁷ Historici zoals Ninkovich beschouwen dit als een argument om te stellen dat Amerikaanse filantropische instellingen die voor de oprichting van een overheidsdienst voor culturele diplomatie bestonden, autonoom handelden en zich enkel inlieten met het verhogen van de mobiliteit van wetenschappelijke ideeën en academici door hun financieel te ondersteunen. Ninkovich en gelijkgezinde historici plaatsen Europese initiatieven die ook actief waren tijdens het interbellum, maar waarvan het land een nationaal cultureel beleid had, in schril contrast met de Amerikaanse organisaties. Daardoor krijgen Europese initiatieven die wél via de overheid waren georganiseerd een pejoratieve bijklank als *Kulturpolitik*, waarbij de staat cultuur, wetenschap en onderwijs als propaganda-instrumenten inzet om exclusief nationale belangen te dienen.¹¹⁸

Instituten zoals de Carnegie Endowment en de Rockefeller Foundation ontstonden voor 1914, maar verruimden hun activiteiten tijdens en na de Eerste Wereldoorlog. Hierbij waren hun activiteiten vooral gericht op het tot stand brengen van een meer vreedevolle en stabiele wereld, door onder andere wetenschappelijk onderzoek te financieren in de medische sector en de natuurwetenschappen. Na de Eerste Wereldoorlog zetten deze organisaties vaker in op de financiële ondersteuning van wetenschappen die belangrijk waren voor het buitenlands beleid, zoals economie, geschiedenis, geografie en internationaal recht.¹¹⁹ In deze promotie van 'nuttige wetenschappen' weerklinkt de politieke agenda van de Verenigde Staten. Het ondersteunen van studenten in deze specialisaties zou namelijk bijdragen tot een betere kennis van andere landen en op die manier het belang van de overheid dienen. Ook na de

---

¹¹⁵ K. RIETZLER, 'Before the Cultural Cold Wars', 148 (voetnoot 1).

¹¹⁶ J. MAJOR, Bespreking van F. NINKOVICH, *The Diplomacy of Ideas: U.S. Foreign Policy and Cultural Relations, 1938–1950* (Cambridge University Press), Cambridge, 1981, *International Affairs*, 58(1981), 143-144.

¹¹⁷ K. RIETZLER, 'Before the Cultural Cold Wars', 150.

¹¹⁸ K. RIETZLER, 'Before the Cultural Cold Wars', 149-150.

¹¹⁹ K. RIETZLER, 'Before the Cultural Cold Wars', 152.

Tweede Wereldoorlog bleef die focus op bepaalde onderzoeksthema's heel sterk. Een reden hiervoor is dat de alfa- en gammawetenschappen meer afhingen van culturele interpretaties dan de bètawetenschappen. Amerikaanse culturele voorkeuren zouden op die manier veel gemakkelijker over te brengen zijn via losweg economie, recht en geschiedenis dan via kwantummechanica en chemie. Indien Amerikaanse filantropische stichtingen inderdaad niet apolitek waren, was het realiseren van meer mobiliteit en financiële ondersteuning voor bepaalde wetenschappers een manier om culturele invloed vanuit de Verenigde Staten in Europa aanvaardbaar te maken en tegelijkertijd de leiderspositie van het land in het Atlantische bondgenootschap te legitimeren.¹²⁰

Bij de CRBEF gaat deze trend echter niet op. Zo deed het gros van de Amerikaanse fellows hun studies in de geesteswetenschappen, met 147 beursstudenten in het totaal. Daarvan was kunst en archeologie het populairst met 69 studenten. Op de tweede plaats staan de studies geneeskunde en biologie. Deze worden door de organisatie samengenomen als *Medicine and Medicinal Sciences* met een totaal van 46 studenten. Met tien studenten minder volgen de ingenieurs- en exacte wetenschappen. Studenten economie en sociale wetenschappen waren met 19 en tot slot categoriseerde de CRBEF 4 studenten bij varia.¹²¹ Toch is dit geen teken dat de CRBEF niet bezig was met culturele diplomatie. Integendeel: de organisatie bevestigde het belang van het wetenschappelijke én culturele aspect van haar beursprogramma. Voor de CRBEF was, naast het academische aspect, het vertegenwoordigen van de eigen cultuur en het eigen land een belangrijke vereiste voor elke fellow. Op het formulier dat elke kandidaat moest invullen stond het volgende: "*An applicant should be a representative American scholar who in his personal and public contacts gives promise of stimulating closer cultural and scientific relations between Belgium and the United States.*"¹²² Het beursprogramma van de CRBEF is dan ook een goed voorbeeld van intellectueel-ambassadeurschap. De definitie van dit concept volgens historicus Larry McGrath luidt: "[...] *Intellectual ambassadors, as I call them [...] gave voice to states' strategic wing of cultural engagement, representing a dimension of international relation all too often neglected*

---

¹²⁰ J.C. RUPP, *Van oude en nieuwe universiteiten*, 201.

¹²¹ *Belgian and American C.R.B. Fellows 1920 - 1950: Biographical Directory*, New York, 1950, 218.

¹²² BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.23., American Fellows 1938-1939. (Involformulier 'Personal history record and application form', zonder datum 1938).

beneath the official strata of great power politics."¹²³ Deze intellectuele ambassadeurs waren dus individuele intellectuelen die tegelijk de belangen van de overheid verdedigden. Door de steun van de overheid die deze wetenschappers kregen, genoten ze van een verhoogde mobiliteit en de toegang tot een trans-Atlantisch intellectueel netwerk.¹²⁴

II De ervaringen van de CRBEF-fellows

Inleiding

Na het gedeelte over de CRBEF als instituut, de context van haar ontstaan en beginjaren, en de verwachtingen die de organisatie had ten aanzien van haar fellows, handelt volgend hoofdstuk over de persoonlijke ervaring van de fellows. De focus ligt op hoe de Amerikaanse beursstudenten het leven in België beleefden en hoe zij de verwachtingen van de CRBEF al dan niet in vervulling brachten. De bronnen van de studenten en onderzoekers geven niet alleen een inkijk in hoe zij België aanschouwden, maar ook hoe ze hun thuisland percipieerden. De studenten beseften pas door hun confrontatie met een andere cultuur dat bepaalde aspecten van het Amerikaanse dagdagelijkse leven niet zo vanzelfsprekend waren. Hetgeen de fellows als vreemd beschouwden, beschreven ze in hun brieven en rapporten aan de CRBEF. Vaak maakten de fellows daarbij een vergelijking tussen de situatie in de Verenigde Staten en in België.

In dit onderzoek maakte ik gebruik van de dossiers van de 33 Amerikaanse fellows die tussen 1920 en 1940 aan de Katholieke Universiteit te Leuven studeerden om te analyseren hoe de ervaringen van de fellows vorm kregen. Aan de hand van een antropologisch perspectief focus ik op betekenisgeving via handelingen, emotionele codes en identiteit. De wisselwerking tussen de externe verwachtingen van maatschappij, CRBEF en universiteit met de interne ervaringen van de fellow zelf staat centraal. Het bronnencorpus bestaat uit de bewaard gebleven correspondentie uit het CRBEF-archief. In deze brieven beschreven de

---

¹²³ L. MCGRATH, 'Intellectual Ambassadors: Building Peace across the Atlantic in the Early Twentieth Century', *History of Humanities*, 3(2018), 160.

¹²⁴ L. MCGRATH, 'Intellectual Ambassadors', 160.

fellows hun ervaringen en communiceerde de CRBEF met haar beursstudenten en de universiteit. Uit deze bronnen worden drie aspecten van de innerlijke ervaring bloot gelegd: emoties, handelingen en de perceptie van identiteit.

Een eerste onderdeel richt zich op handelingen. Zoals eerder reeds vermeld, sluit ik in dit onderzoek aan bij de *performative turn* in de geschiedschrijving. Handelingen worden bekeken als een bron van betekenis waarbij de fellows in hun verschillende rollen, verschillende handelingen ondernemen. Hoe handelden de CRBEF-fellows naar het intellectueel-ambassadeurschap? Uit welke acties blijkt dat de fellows zowel het academische als het diplomatieke aspect van hun beursprogramma nastreefden? Hierna wordt dieper ingegaan op emoties. Uit de correspondentie tussen de CRBEF en haar fellows blijkt dat zakelijkheid erg belangrijk was. Het uiten van emoties was geen gewenst onderdeel van het wetenschappelijke óf diplomatieke repertoire. Hiermee worden de eigenschappen van de ideale onderzoeker of diplomaat bedoeld. Dit veranderde doorheen de tijd erg sterk. Zo verving een onderzoeksperiode aan een Amerikaanse universiteit de vroegere gewoonte om als wetenschapper een tijd lang naar Duitsland te gaan te studeren. Ook 'fundability' werd door de CRBEF als een belangrijke eigenschap van een goede onderzoeker erkend.¹²⁵ Zakelijkheid en formaliteit behoorden ook tot dat repertoire. Toch was het neerpennen van gevoelens voor sommige fellows een manier om met de *otherness* van hun omgeving om te gaan. Ze probeerden hun gedachtegang uit te drukken, maar waren hierdoor beperkt niet alleen door taal, maar ook door de verwachtingen van de CRBEF waaraan de fellows wilden voldoen. In een derde onderdeel ga ik verder in op de verschillende deelaspecten van identiteit en hoe deze de ervaring van de fellows hebben beïnvloed. In welke mate zette de uitwisselingservaring van de CRBEF-fellows hen aan om te reflecteren over hun eigen identiteit? Wat hadden ze gemeenschappelijk en waarin verschilden ze? Welke invloed had hun identiteit op hun ervaring van België? Gender, religie, etniciteit en nationaliteit zijn categorieën van identiteit waarop ik me in dit onderzoek focus. Deze vier factoren bepaalden deels de verschillende persoonlijke invullingen van het intellectueel-ambassadeurschap.

---

¹²⁵ P. HUISTRA en K. WILS, 'Fit to travel: The Exchange Programme of the Belgian American Educational Foundation: An Institutional Perspective on Scientific Persona Formation (1920-1940)', *BMGN – Low Countries Historical Review*, 131(2016), 118.

Bronnenproblematiek

Hoe moet zo'n ervaring ontleed en geïnterpreteerd worden? Bronnen zijn altijd om een bepaalde reden gemaakt. In het geval van de CRBEF verwachtte de organisatie van haar fellows dat zij geregelde correspondentie onderhielden. Ook vroeg de CRBEF twee keer per jaar een rapport op van haar beursstudenten waarbij een vooropgestelde vragenlijst werd meegegeven. De CRBEF gaf zelf aan dat er afgeweken mocht worden van de vragen, maar liet op deze manier wel duidelijk blijken waarover de fellows moesten rapporteren. De bedoeling van deze informatie was tweeledig: de CRBEF haalde er niet alleen feedback uit om haar programma te verbeteren, tegelijkertijd verschaften deze rapporten een controlemechanisme.¹²⁶ Sommige fellows beantwoordden de vragenlijst op een vertrouwelijke manier en gaven zo een inkijk in hun persoonlijke ervaringen. Anderen bleven vrij zakelijk en beperkten zich tot datgene waarvan zij verwachtten dat het de CRBEF interesseerde: het academische en het diplomatieke aspect. Zolang die mate van onzekerheid over de eerlijk- en openheid van de fellows in deze rapporten naar de CRBEF-autoriteiten toe in het achterhoofd gehouden wordt, zijn de bronnen nuttig en betrouwbaar om te gebruiken in dit onderzoek.

Toch zijn er bepaalde beperkingen aan dit bronnenmateriaal. De interpretatie van deze bronnen is moeilijk aangezien emoties, handelingen en identiteit beperkt worden door taal. Deze kunnen namelijk niet 'puur' in woorden gevat worden.¹²⁷ Emoties bijvoorbeeld worden door iedereen op een andere manier beleefd. Iedere fellow beschikt slechts over een bepaald taalregister om over verschillende ervaringen te spreken. Naast taal zijn ook de correspondentievereisten en -verwachtingen niet verwaarloosbaar. De CRBEF legde, net zoals de ruimere maatschappij, bepaalde regels op waar fellows bewust en onbewust aan vasthingen en wat hun correspondentie inhoudelijk en vormelijk beïnvloedde. Inhoudelijk gezien beperken de bronnen zich tot uitsluitend zakelijke correspondentie, aangezien er bijvoorbeeld geen brieven naar het thuisfront, of brieven naar mensen met wie de fellows een meer persoonlijke relatie hadden, in het bronnencorpus te vinden zijn. Qua tijdsbestek beperkt het bronnenmateriaal zich tot de correspondentie tussen de fellows en de CRBEF

---

¹²⁶ P. HUISTRA en K. WILS, 'Fit to travel', 120-121.

¹²⁷ J. TOEWS, 'Linguistic Turn and Discourse Analysis in History', *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, Amsterdam, 2015, 202-204.

vanaf het moment dat zij zich kandidaat stelden tot het moment dat ze terug naar huis vertrokken. Daarnaast bestaat het archiefmateriaal ook enkel uit geschreven of getypte bronnen, met af en toe een telegram. De eventuele mondelinge en telefoongesprekken die plaatsvonden zijn enkel kenbaar via vermelding in andere bronnen. Om de handelingen van de fellows te onderzoeken aan de hand van deze correspondentie is een kritische ingesteldheid aangewezen. Niet alles wat fellows deden, schreven ze neer. Het is wel zo dat wat ze neerschreven voor hen belangrijk genoeg was om over te rapporteren. Achter het vermelden van bepaalde handelingen zat natuurlijk ook een agenda: de fellows wilden aan de verwachtingen van de CRBEF voldoen om aan te kunnen tonen dat de organisatie de juiste keuze had gemaakt. Hierdoor konden ze niet alleen een extra periode in België bekomen indien ze dat wensten, maar dit zorgde ook voor goede verstandhouding tussen de fellow en de organisatie, iets waar velen zich in hun latere academische carrière nog op zouden beroepen als aanbevelingsinstantie. Voor het derde gedeelte, 'identiteit', is de grootste drempel het feit dat identiteit meestal iets onbewust is. Het is evident dat de Amerikaanse fellows geen permanente existentiële crisis doormaakten tijdens hun uitwisseling. De confrontatie met andere gebruiken en ideeën in België zorgde echter wel vaak voor een gewaarwording van bepaalde factoren van hun identiteit. In dit deel van het onderzoek benader ik gender, etniciteit, religie en nationaliteit als categorieën van identiteit en welke invloed deze vier facetten op de ervaring van de fellows hadden.

Tot slot kan uit bepaalde bronnen afgeleid worden dat niet alles bewaard is gebleven van de correspondentie tussen kandidaatstelling en vertrek. Wat niet bewaard is, was niet de moeite waard volgens de CRBEF-autoriteiten, is verloren gegaan of is gecensureerd. De fellows konden zelf vragen om gevoelige brieven vertrouwelijk te houden. Sommige daarvan zaten wel in het bronnenbestand, maar van bepaalde vertrouwelijke brieven is enkel via andere correspondentie geweten dat ze hebben bestaan. Daarnaast censureerde de CRBEF ook sommige brieven, of gedeeltes van brieven. Dit gebeurde echter enkel in uitzonderlijke gevallen en de CRBEF-autoriteiten deden dit vooral met het oog op het behoud van de goede relaties met bijvoorbeeld de Belgische overheid, specifieke personen of partner-instituten. Zo is het laatste rapport van Thomas E. Weier onvindbaar. Het enige wat daarover is geweten, is de vermelding ervan in correspondentie tussen Perrin C. Galpin – de voorzitter van het CRBEF-

kantoor in New York – en het CRBEF-hoofdkwartier in Brussel: “*I felt it necessary to modify Mr. Weier’s report as he had spoken rather freely about some things Belgian.*”¹²⁸

Doen als ervaring – Handelingen

Handelingen hangen altijd vast aan de bredere maatschappij waarin zij uitgevoerd worden. Geen enkele handeling kan met andere woorden losgekoppeld worden van de sociale posities en relaties die aan ons kleven. Omgekeerd beïnvloeden net die posities en relaties ook ons sociaal handelen. De positie van iemand in de samenleving schept duidelijkheid aan anderen over hoe te interageren, maar roept ook bepaalde verwachtingen op.¹²⁹ Sociale handelingen hangen vast aan de omgeving van een persoon. Zo besloten enkele fellows België halsoverkop te verlaten naar aanleiding van de oorlogsdreiging. Niemand van hen zou die handeling ondernomen hebben zonder die specifieke context van gevaar. Handelingen vertellen dus veel over wat er op dat moment gaande was en op die manier is het mogelijk om het verleden te reconstrueren. De fellows handelden vanuit die sociale rollen die verschillende instanties van hen verwachtten en vanuit de context waarin zij leefden. Soms conflicteerden niet alleen de verwachtingen die zij vanuit de instanties meekregen, ook het verschil in context – de Verenigde Staten versus België – betekende andere verwachtingen en dus andere handelingen. Rolverwachtingen hoeven echter niet als een deterministische verklaringsfactor beschouwd te worden. Meestal handelden de fellows immers zonder echt bewust te zijn van bepaalde betekenissen die via hun handelingen ontstonden.

Op zoek naar sociaal contact

Een eerste verwachting van de CRBEF was dat de fellows als ambassadeurs handelden. Sommige fellows beschouwden die rol van ambassadeur en vertegenwoordiger van de Verenigde Staten als minstens even belangrijk als het academische aspect. De CRBEF speelde

---

¹²⁸ BRUSSEL, BAEF, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.11, Thomas E. Weier. (brief Perrin C. Galpin aan M. Shaler en W.H. Tuck, 3 november 1930)

¹²⁹ J. VRANKEN, G. VAN HOOTEGEM en E. HENDERICKX, *Het speelveld, de spelregels en de spelers? Handboek sociologie*, Leuven, 2013, 116-117.

daarbij een belangrijke rol en moedigde haar fellows openlijk aan om in contact te treden met de Belgische hogere milieus. Deze interactie kon op verschillende manieren tot stand komen. Een eerste daarvan was op aangeboden uitnodigingen ingaan. Gravin Carton de Wiart nodigde bijvoorbeeld de fellows van het jaar 1927-1928 uit om een museum en de galerijen in Brussel te bezoeken met aansluitend een koffiemoment bij haar thuis. Alle fellows waren unaniem enthousiast over die uitnodiging en schreven nadien enkel positieve zaken over de namiddag.¹³⁰ Een andere manier was expliciet op zoek gaan naar die contacten in de sociaal hogere kringen en zelf enorm veel netwerken. Anthony Swezey, geschiedenisstudent aan Princeton, leerde reeds in de Verenigde Staten over de CRBEF via Carlos van Bellinghen, de zoon van de Belgische ambassadeur in Argentinië die in Princeton CRB-fellow economie was tussen 1934 en 1935. Een jaar later kandideerde Swezey ook voor het programma en kreeg hij de kans om in België aan zijn thesis te werken.¹³¹ Eenmaal in België aangekomen, beriep hij zich op zijn contacten en ontwikkelde hij in een mum van tijd een netwerk van prominente Belgen. In 1937 schreef Swezey in zijn rapport over de ervaringen die hij overhield aan het contact met mensen uit die hoge kringen. Zo ging hij met de toenmalige eerste minister Paul van Zeeland en zijn vrouw op reis naar Zwitserland, spendeerde hij Pasen bij kanunnik Dessain van de Sint-Romboutskathedraal in Mechelen en kon hij de persoonlijke correspondentie van Leopold I raadplegen via zijn contacten met graaf Guillaumed Hemricourt de Grünne die als *Grand Maître* hoofd van de hofhouding was van koningin Elisabeth.¹³² Die waardevolle contacten met Belgische prominente figuren die de fellows in België opdeden, waren vaak verbonden met de CRBEF. Ook al hadden de fellows de kans om Belgen te ontmoeten van alle klassen, toch probeerde de CRBEF een brugfunctie tussen de fellows en de gegoede klasse te vervullen en zo de fellows in contact te brengen met de Belgische intellectuele en politieke kringen.

Natuurlijk traden sommige fellows tijdens hun uitwisseling ook in nauw contact met de lokale bevolking en met de studenten zelf. Dit gebeurde vaak incidenteel en door het eigen handelen van de fellows. Zo vertelde Thomas Weier hoe hij, door een gesprek aan te knopen in een

---

¹³⁰ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.9., American Fellows 1927 – 1928 General. (W.H. Tuck aan Mme la Comtesse Carton de Wiart, 7 november 1927)

¹³¹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.22., Anthony C. Swezey. (Preliminary Report, 21 december 1936)

¹³² BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.22., Anthony C. Swezey. (Final Report, 15 juli 1937)

lokale tabakswinkel, een appartement kon bemachtigen. Over deze ontmoeting schreef hij: *"The locating of living quarters in Louvain was not the easiest task, rooming population consists essentially of students and most rooms are rented before the close of school for the summer vacation. After a week of fruitless searching we were directed to our present rooms through mme. Lempoels the tobacco shop lady of Avenue des Alliés 42. It seems that she acts as sort of a student rental agency taking as pay the best part of an hour for conversation. We are now living in what is considered to be one of the best student houses in town."*¹³³ Ook Arthur L. Bigelow hechtte veel belang aan contact met de lokale, Belgische bevolking. Hij kreeg in 1935 een fellowship omdat hij anders zijn studies in Leuven niet zou kunnen afmaken. Eigenlijk was Bigelow al vier jaar aan het studeren in België op eigen kosten, maar door de aanslepende financiële crisis in de Verenigde Staten was hij genoodzaakt om financiële hulp aan te vragen. Doordat hij vier jaar lang als student aan de Leuvense universiteit colleges volgde, had hij zich al helemaal kunnen inwerken in het studentenleven. Hij kon intussen vlot Frans, een aardig woordje Nederlands en had een basiskennis Duits. Doordat hij met zijn fiets door België trok, kon hij zelfs verschillende dialecten in België herkennen. In Leuven leerde hij zijn verloofde kennen en ving een bijbaantje aan als stadbeiaardier om geld bij te verdienen.¹³⁴

Een manier om in contact te treden met de Leuvense studentenbevolking was het toetreden tot een studentenvereniging. Arthur Bigelow was lid van de Faculteitskring 'Germania'.¹³⁵ Deze faculteitsgebonden club ontstond in december 1930 en was daarmee één van de eerste in zijn soort in België. Deze verenigingen brachten studenten van dezelfde studierichting samen en onderhielden contacten met professoren en alumni. Elke kring had een hoogleraar als beschermheer. Dit was tevens een voorwaarde die de universiteit aan de verenigingen oplegde om goedgekeurd te worden en om subsidies te kunnen ontvangen.¹³⁶ Ook Theodore McCrosky, student burgerlijke ingenieurswetenschappen, liet zich positief uit over het Leuvense verenigingsleven. In zijn tussentijds rapport in 1924 schreef hij daarover: *"With regard to the student life, perhaps it will suffice to say that students in Belgium are much*

---

¹³³ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.11., Thomas E. Weier. (Preliminary Report, 24 december 1929)

¹³⁴ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.19., Arthur L. Bigelow. (brief Bigelow aan Perin C. Galpin, 4 september 1935)

¹³⁵ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.19., Arthur L. Bigelow. (brief Bigelow aan Perrin C. Galpin, 4 september 1935)

¹³⁶ G. VANKELECOM, *Het dagelijks leven van de Leuvense student tijdens het interbellum (1919-1940)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 1988, 125.

of the same breed as students in America, with the difference that they are much better informed in a general way, and also in their special line of words. This difference is probably due to the superiority of their secondary school education as much as to the fact that their university education is more complete. [...] The student-life is so fascinating that there is a constant temptation to overindulge in it. [...] The presidency of the Cercle Industriel is justifiably the greatest extra-curriculum honor which can fall to an engineering student, and in prestige equals that of the captain of a football team in America.”¹³⁷

Bigelow adviseerde toekomstige fellows om in Leuven te verblijven. In Brussel, zo redeneerde hij, zouden fellows te veel verleid worden om zich in Engelstalige middens te begeven. Daarbij was Leuven ook een representatieve stad voor België waar je als buitenlander in nauw contact kon treden met echte Belgen.¹³⁸ Dat bevestigde Weier ook. Hij had door zijn verblijf in Leuven veel voeling gekregen met *the real Belgian life* dan mocht hij ervoor gekozen hebben om in Brussel te verblijven: *“Our residing in Louvain I believe to be one of the most fortunate pieces of luck of our year, for although it made our ten months in Belgium rather less pleasant than had we lived in Brussels, I do believe we came in much closer contact with real Belgian life there than we could possibly have done in the more cosmopolitan capital city. As a result, it seems that we can better understand and appreciate at least a certain type of Belgian, than had we had passed the year in Brussels.”*¹³⁹

Net omdat de Leuvenaars zo gewend waren aan studenten en de stad ook veel kleinschaliger was dan Brussel, bleek het er gemakkelijker om de lokale bevolking en andere studenten te leren kennen. De wijze van verblijf – peda, pension, appartement et cetera – had daar ook een grote invloed op. In het interbellum huurden de meeste studenten een kamer in een peda of bij particulieren, al steeg het aantal pendelende studenten in die periode.¹⁴⁰ Aan elke verblijfsvorm waren voor- en nadelen verbonden. Wie in een peda verbleef, was onderhevig aan een streng reglement en moest een avondklok respecteren. Aanvankelijk moesten studenten naar de peda terugkeren om half elf, later mochten ze een halfuur later

---

¹³⁷ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.6., Theodore T. McCrosky. (Preliminary Report, 30 november 1924)

¹³⁸ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.19., Arthur L. Bigelow. (Final Report, 27 juli 1937)

¹³⁹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.11., Thomas E. Weier. (brief Thomas Weier aan M. K. Shaler, 8 oktober 1930)

¹⁴⁰ G. VANKELECOM, *Het dagelijks leven van de Leuvense student tijdens het interbellum (1919-1940)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 1988, 44.

toekomen.¹⁴¹ Fellows die voor een pension kozen, betaalden vaak een hogere huurprijs maar getuigen ook dat het hun dichter bij de lokale bevolking bracht. Zo schreef Benjamin M. Woodbridge Junior in zijn tussentijds rapport: *“Through [the pension-hostesses] I became acquainted with a cultured but not scholarly world which I should otherwise have ignored.”*¹⁴²

Toch dacht niet iedereen daar zo over. Een tegenvoorbeeld van de filosofie die Bigelow aan zijn opvolgers wou meegeven, is de voorkeur van Princeton professor Hugh S. Taylor om toch contact met andere Amerikanen in België op te zoeken: *“[...] havens of American life in which, in spite of the attractions of Belgium, it was possible at frequent intervals to withdraw.”*¹⁴³ Hier is dus duidelijk te merken dat sommige fellows wel nood hadden om zich af en toe uit het Belgische milieu los te weken en zich in exclusief Amerikaanse kringen te begeven. Bij de interpretatie van deze voorkeur moet wel rekening gehouden worden met het soort fellowship dat Hugh S. Taylor ontving: in het najaar van 1936 ontving hij een CRBEF Visiting Lecturer beurs.¹⁴⁴ Tegelijk aanvaardde de Leuvense universiteit Taylor als Francqui professor in 1937.¹⁴⁵ Hugh S. Taylor was dus al een gevestigde professor die samen met zijn gezin naar België kwam om hier wetenschappelijke ideeën uit te wisselen met collega-onderzoekers. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Taylor zich meer met het academische aspect van het beursprogramma inliet dan de andere fellows.

Voor sommige fellows was het zo dat het sociale aspect van hun uitwisseling prominenter aanwezig was in hun brieven dan het academische aspect. Verschillende fellows gaven in hun rapporten aan dat ze de culturele verrijking die ze in België opdeden minstens even waardevol vonden als de intellectuele verrijking. Walter J. Marx schreef daarover in 1933: *“I often feel that I have learned more through my personal contacts with Belgians of all classes than I have through the limited field of my own researches.”*¹⁴⁶ Sommige fellows verkozen om vooral in contact te treden met prominente figuren uit het Belgische politieke landschap, zoals Anthony

---

¹⁴¹ G. VANKELECOM, *Het dagelijks leven van de Leuvense student tijdens het interbellum (1919-1940)*, 46.

¹⁴² BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Benjamin M. Woodbridge Jr. (Preliminary Report, november 1939)

¹⁴³ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2. 20., Hugh S. Taylor. (Final Report, 18 oktober 1937)

¹⁴⁴ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2. 20., Hugh S. Taylor. (Abstract from the CRBEF Executive Committee Meeting, 1 december 1936)

¹⁴⁵ G. VANPAEMEL, *Wetenschap Als Roeping: Een Geschiedenis Van De Leuvense Faculteit Voor Wetenschappen*, Leuven, 2017, 139-140.

¹⁴⁶ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Walter J. Marx. (Preliminary Report, 1 december 1933)

Swezey. Anderen raadden toekomstige fellows aan om de kans te grijpen om met de lokale bevolking te spreken. Zo konden ze talen bijleren en het alledaagse Belgische leven ontdekken.

Toch waren er ook grenzen aan het sociale aspect. Zo schreef Perrin C. Galpin, op dat moment *vice-president* van de CRBEF in New York, over Swezey die zich kandidaat stelde: "*In addition, he became a close friend of Carlos Van Bellinghen last year and during this year he has been guiding the son of the Belgian ambassador who is now at Princeton and he has visited the Embassy at Washington. The only fear expressed by the Committee about Mr. Swezey was that he might be too social.*"¹⁴⁷ Wanneer de laatste een fellowship kreeg toegewezen, blijkt inderdaad dat Swezey erg veel vertoefde in de politieke, adellijke en sociaal hogere kringen en nauwelijks iets over zijn onderzoek correspondeerde naar de CRBEF. Het hoofdkantoor in Brussel liet het CRBEF-kantoor in New York weten dat hij uitstekende resultaten behaalde en algemene populariteit en sympathie genoot in verschillende kringen.¹⁴⁸ Uit latere correspondentie laat de CRBEF vanuit New York echter duidelijk weten dat ze op zoek was naar iemand die niet alleen de rol van officieuze ambassadeur opnam, maar ook zijn taak als onderzoeker uitstekend kon vervullen.¹⁴⁹

Op zoek naar wetenschappelijke resultaten

Natuurlijk waren er ook fellows waarvan het academische aspect het sociale en diplomatieke element van de uitwisseling overschaduwde. Zij communiceerden vooral met de CRBEF over hun academische prestaties, over de congressen die ze bijwoonden en de werken die ze publiceerden. Amos Showalter die tussen 1922 en 1924 in België verbleef om er met professor Victor Grégoire en professor Jean-Baptiste Massart – beiden gerenommeerde botanisten – onderzoek te doen, was zo'n fellow.¹⁵⁰ In zijn correspondentie besprak hij enkel de

---

¹⁴⁷ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.22; Anthony C. Swezey. (brief Perrin C. Galpin aan M. Shaler en W. Tuck, 10 maart 1936)

¹⁴⁸ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.22; Anthony C. Swezey. (brief J. Van der Belen aan Perrin C. Galpin, 27 juli 1937)

¹⁴⁹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.22; American Fellows 1937-1938 General. (brief Perrin C. Galpin aan Tuck en Shaler, 13 augustus 1937)

¹⁵⁰ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.5., Amos Showalter. (Preliminary Report, 19 december 1922); 'Grégoire, Victor Marie Théodore Joseph (1870-1938), *BESTOR*, 2 maart 2017 ([www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Gr%C3%A9goire,_Victor_Marie_Th%C3%A9odore_Joseph_\(1870-1938\)](http://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Gr%C3%A9goire,_Victor_Marie_Th%C3%A9odore_Joseph_(1870-1938)))).

voortgang van zijn botanisch onderzoek en gaf hij ook zelf toe weinig interesse te hebben om het Belgische establishment te leren kennen. *“Living with a family is more homelike, I am not learning much about student life and have not much practice in French conversation. I have had very little opportunity to meet socially the better class of Belgians, but this does not concern me vitally.”*¹⁵¹ Een mogelijke reden waarom Showalter weinig moeite deed om in contact te treden met Belgen is zijn gebrek aan vertrouwen in de Europese samenleving. Hij schreef hierover: *“I do not take deep interest in the organization of European society. The war time autocracy in the home land was a serious blow to my faith in political organization and the stratification of European society is more disappointing than interesting to me.”*¹⁵² Ook professor Edward G. Misner, wie de CRBEF in 1934 als advanced fellow verkoos, zat vooral met zijn hoofd in de boeken. Over zijn eerste maanden in Leuven is maar weinig bekend en tussen februari en augustus 1935 keerde hij terug naar de Verenigde Staten om persoonlijke redenen.¹⁵³ Erna verbleef Misner nog enkele maanden in Gent, maar daarvan moesten de CRBEF-autoriteiten constateren dat: *“Professor Misner dug into his work with such energy that we heard nothing from him [...]”* Hij verliet België zonder langs het CRBEF-hoofdkantoor vaarwel te zeggen.¹⁵⁴

De CRBEF wou fellows die een goed evenwicht konden vinden tussen het diplomatieke en academische aspect. Zo schreven de CRBEF-vertegenwoordigers van het Brusselse kantoor al in 1921 dat ze liever geen getrouwde mannen aannamen voor het beursprogramma aangezien ze niet het voordeel hadden om in sociaal contact te treden met België en daarom waarschijnlijk vooral oog zouden hebben voor de academische zijde van hun uitwisseling.¹⁵⁵ Een manier om het sociale aspect met het academische te combineren waren studentenverenigingen. Zo sloot Charles Rosenblum zich aan bij tal van organisaties zoals de *Société Chimique de Belgique*, de *Société Physique de Belgique* en de *Union Sportive*

Geraadpleegd op 5 april 2018; ‘Massart, Jean Baptiste (1865-1925), *BESTOR*, 16 januari 2018

([www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Massart,_Jean_Baptiste_\(1865-1925\)](http://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Massart,_Jean_Baptiste_(1865-1925))). Geraadpleegd op 5 april 2018.

¹⁵¹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.5., Amos Showalter. (Preliminary Report, 19 december 1922)

¹⁵² BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.5., Amos Showalter. (Preliminary Report, 19 december 1922)

¹⁵³ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.17., Edward G. Misner. (brief van Edward Misner aan L. Swaelus-Godenne, 2 februari 1935)

¹⁵⁴ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.17., Edward G. Misner. (brief W. H. Tuck aan Perrin C. Galpin, 5 november 1935)

¹⁵⁵ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.2., American Fellows 1921 – 1922 General. (brief W.H. Tuck en M. Shaler aan Perrin C. Galpin, 14 oktober 1921)

Universitaire Louvaniste.¹⁵⁶ John James Fitz Gerald sloot zich aan bij *le Salon International*, *le Cercle Asiatique de l'AUCAM (Comprehensive Understanding of the Orient)* en *le Cercle d'études internationales*. In zijn eerste rapport over zijn ervaringen in België, schreef Fitz Gerald dat hij niet veel tijd had om van de privileges van de CRBEF te genieten, maar de doelen van de organisatie wel recht aandeed door zich aan te sluiten bij zo veel Leuvense studentenverenigingen. Daarnaast wees hij er ook op dat hij in een pension verbleef waarlangs hij in contact was kunnen komen met de Belgische 'bourgeoisie'.¹⁵⁷ Fitz Gerald wist dus goed wat de CRBEF wou horen en benadrukte deze gewenste kwaliteiten en rolhandelingen in zijn rapport. Net zoals vele andere fellows probeerde hij aan te tonen dat hij zowel de rol van student als de rol van ambassadeur op zich kon nemen. Op het einde van zijn verblijf in België schreef hij: "*These four years were immensely happy and abundantly blessed with fine friends. I shall miss them very much; If I played a great deal, I studies as much and can accordingly leave without any regrets. I have tried to be faithful to the ideals of the C.R.B. and believe I have succeeded in a moderate measure.*"¹⁵⁸

Extreme situaties

Handelingen hangen niet alleen af van bepaalde verwachtingen, wat mensen doen wordt ook in grote mate bepaald door de situatie waarin ze op dat moment verkeren. Als een extreme of onvoorziene situatie zich voordoet, kunnen bepaalde verwachtingen veranderen of zelfs wegvallen. Een eerste voorbeeld daarvan is het incident van filosofiestudent Henry McNeill die tussen 1932 en 1934 in België verbleef. Toen hij zich op een zaterdag in juni 1933 naar de lobby van de Universitaire Stichting begaf, vroeg hij aan de portier van dienst om de treinregeling. Net op het moment dat drie mannen dezelfde ruimte binnenkwamen, duwde de portier McNeill een bezemkast in. McNeill, verward om het vreemde gedrag van de portier, gooide de deur terug open en vroeg om uitleg. De portier vertelde hem daarop dat kroonprins Leopold III net passeerde en hij dus daarnaar had gehandeld. McNeill reageerde hier kwaad

---

¹⁵⁶ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.20., Charles Rosenblum. (Preliminary Report, 25 december 1935)

¹⁵⁷ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.20., John James Fitz Gerald. (Preliminary Report, 19 december 1935)

¹⁵⁸ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.20., John James Fitz Gerald. (John J. Fitz Gerald aan W. Shaler, 18 juli 1937)

op en wierp de portier naar het hoofd dat hij evenveel recht had om in die lobby te zijn als de prins, waarop de portier op zijn beurt de Amerikaanse student naar het hoofd slingerde dat hij in België was en niet in de Verenigde Staten. McNeill maakte zich daarop nog kwader en zou geroepen hebben: *“This building is American property.”* Blijkbaar had Jean Willems, opvolger van Francqui als voorzitter van de Universitaire Stichting, dit gehoord en besloot hij daarop een brief te sturen naar de CRBEF waarin hij excuses eiste van McNeill voor zijn gedrag.¹⁵⁹ Dit incident toont aan dat Henry McNeill zich enorm beledigd voelde en ook zo reageerde. De CRBEF-autoriteiten, zoals Millard Tuck en William Shaler, die hier later over rapporteerden, geraakten door de handelingen van McNeill in een bemiddelende positie tussen Jean Willems en hun fellow. Enerzijds had de CRBEF begrip voor de manier waarop McNeill had gereageerd, anderzijds wilden ze hun goede relatie met Willems en de Universitaire Stichting niet op het spel zetten voor dit akkefietje. De CRBEF nodigde daarom Henry McNeill uit op een gesprek om uit te vinden wat die avond precies gebeurd was.¹⁶⁰ Over het gesprek zijn geen bronnen te vinden en over het incident werd in verdere correspondentie niet meer gesproken.

Een ander voorbeeld waarbij fellows hun handelingen moesten aanpassen aan een extreme situatie, was de vooravond van de Tweede Wereldoorlog. Dezelfde Henry McNeill keerde in augustus 1939 terug naar België om er zijn vrienden op te zoeken.¹⁶¹ Gezien de instabiliteit die er toen al in Frankrijk heerste, moest hij enkele weken na zijn aankomst zijn terugreis al regelen.¹⁶² Zijn handelingen stonden toen in het teken van zijn veiligheid en dat van zijn gezin. Uit de bronnen blijkt hoe moeilijk het was om in oorlogstijd visums en andere officiële reisdocumenten te bemachtigen en zeker als Amerikaan. Doordat de Verenigde Staten op dat moment zich neutraal hadden verklaard, moesten McNeill en zijn echtgenote naar een ander vaartuig op zoek in plaats van hun voorzien Frans schip. Gelukkig was er wel nog plaats vrij op een Brits schip, waar de bemanning wel alle Amerikaanse paspoorten – zelfs

---

¹⁵⁹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Henry McNeill. (brief Henry McNeill aan W.H.Tuck, 28 juni 1933)

¹⁶⁰ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Henry McNeill. (brief Lea Swaelus-Godenne aan Henry McNeill, 27 juni 1939)

¹⁶¹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Henry McNeill. (brief Perrin C. Galpin aan M. Tuck en W. Shaler, 14 augustus 1939)

¹⁶² L. DE VOS en F. DECAT, 'Mei 1940, Van Albertkanaal Tot Leie. België in De Tweede Wereldoorlog', *België in de Tweede Wereldoorlog*, vol. 10, Kapellen, 1990, 18-19.

die van diplomaten – confisqueerde.¹⁶³ Ook Albert Johnson Lynd, historicus aan Harvard, moest België vroegtijdig verlaten door de oorlogsdreiging. “*I had no choice but to leave. Vive la Belgique!*” schreef hij als slotzinnen van zijn final report in 1939.¹⁶⁴ De internationale spanning die heerste, had Lynd al ondervonden tijdens zijn reis van New York naar Antwerpen in 1938. In zijn tussentijds rapport schreef hij over zijn ergernis rond het gedrag van de Duitse stewards aan boord. Volgens hem reageerden zij extatisch tijdens de radio-uitzending van de NSDAP-Rijkspartijdag in 1938 toen de annexatie van Oostenrijk aangehaald werd. Ook na zijn aankomst in België, maakte Lynd zich steeds meer zorgen. Zijn verontrusting blijkt duidelijk uit zijn correspondentie naar de CRBEF en was gegrond: België ging namelijk al over tot gedeeltelijke mobilisatie in september 1938, nog geen maand nadat Lynd de haven in Antwerpen bereikte met zijn gezin.¹⁶⁵ De organisatie liet echter de keuze aan de fellows om te vertrekken en wachtte voornamelijk de situatie af.¹⁶⁶

Die visie konden de CRBEF-autoriteiten echter niet langer blijven ondersteunen vanaf 29 augustus 1939. De quasi-mobilisatie van Belgische gevechtseenheden in de zomer van 1939 en de stijgende internationale spanningen zorgden voor een situatie waar oorlog elk moment realiteit kon worden.¹⁶⁷ De fellows met een gezin ontvingen dan ook een telegram met het advies van de CRBEF om naar de Verenigde Staten terug te keren. Aan de drie fellows zonder gezin liet de CRBEF de keuze om hun fellowship af te ronden of vervroegd naar huis te vertrekken.¹⁶⁸ Twee van hen, Benjamin Woodbridge Junior en Alice Bourneuf, kozen ervoor om te blijven. Ze hoopten op het behoud van de neutraliteit en besloten de situatie af te wachten. Beiden waren student aan Harvard: zij studeerde economie, hij Romaanse talen. Omdat Bourneuf in België verbleef om haar doctoraat af te maken en het proefschrift bijna af was, keurde de CRBEF in januari 1940 nog een verlenging van haar fellowship toe tot 5 juli

---

¹⁶³ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Henry McNeill. (brief Henry McNeill aan W. Shaler en M. Tuck, 25 september 1939)

¹⁶⁴ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.23, Albert J. Lynd. (Final Report, 6 november 1939).

¹⁶⁵ L. DE VOS en F. DECAT, 'Mei 1940, Van Albertkanaal Tot Leie. België in De Tweede Wereldoorlog', *België in de Tweede Wereldoorlog*, X, Kapellen, 1990, 21.

¹⁶⁶ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.23., Albert J. Lynd. (Preliminary Report, 27 december 1938)

¹⁶⁷ C. MERTENS, *Het dagelijks leven van de Leuvense student tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 1987, 20.

¹⁶⁸ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Benjamin M. Woodbridge Jr. (brief W.H. Tuck en M.K. aan Woodbridge Jr., 28 augustus 1939)

1941.¹⁶⁹ Die goedkeuring om te blijven trok de organisatie echter begin mei 1940 in en noodgedwongen verliet Bourneuf het land.¹⁷⁰ Het Duitse leger viel België binnen op 10 mei 1940 waarna de Leuvense alma mater alle universitaire colleges schorste.¹⁷¹

Voelen als ervaring – Emoties

Emoties uiten *doet* iedere persoon anders. De regels rond het uiten van gevoelens hangen immers af van de sociale context waarin iemand leeft.¹⁷² De tijd en ruimte van een bepaalde samenleving bepalen de emotionele codes waarbinnen mensen zich kunnen uiten. Emoties hebben dus een sociale functie: ze tonen inbreuken aan op de waarden en normen van een samenleving, en verdedigen die maatschappelijke regels. Ten tweede komen ze ook tot uiting tijdens interactie met anderen. Ze zijn een uiting van bepaalde verwachtingen.¹⁷³ Dit hoofdstuk wil de ervaringen van de fellows bekijken niet alleen als een letterlijke reis naar een ander continent, een andere wereld, maar ook als een symbolische reis waarbij botsingen tussen culturen en mentaliteiten gevoelens losweken. Emoties vertellen ons immers iets over de emotionele codes die eigen zijn aan een maatschappij. De uiting van gevoelens vertelt ook meer over de culturele codes van de persoon. Zeker als de emotionele conventies die iemand zich eigen heeft gemaakt, anders zijn dan de omgangsvormen die gelden in de omgeving waar die persoon zich bevindt.

Emoties blijven echter wel een problematisch gegeven in dit onderzoek: fellows werden niet verondersteld om zich in emotioneel beladen termen uit te drukken aangezien van hen verwacht werd dat ze zich zakelijk gedroegen. Ondanks die emotionele code van zakelijkheid en ingetogenheid die de CRBEF als prestigieuze organisatie impliciet handhaafde, uitten sommige fellows hun emoties. Dat ze dit deden, toont aan dat het vrij heftige sentimenten waren – anders zouden ze zich nooit wagen aan een emotionele uiting.

---

¹⁶⁹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Alice Bourneuf. (brief Lea Swaelus-Godenne aan A. Bourneuf, 8 februari 1940)

¹⁷⁰ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Alice Bourneuf. (telegram Perrin C. Galpin aan E. Rickard, W. Tuck en M. Shaler, 15 mei 40)

¹⁷¹ C. MERTENS, *Het dagelijks leven van de Leuvense student tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 1987, 20.

¹⁷² G. BOLENS, 'Emotions in History and Literature', *Postmedieval*, 8(2017), 122.

¹⁷³ J. VRANKEN, G. VAN HOOTEGEM en E. HENDERICKX, *Het speelveld, de spelregels en de spelers? Handboek sociologie*, Leuven, 2013, 28-29.

Daarnaast geven die enkele voorbeelden van emoties in de correspondentie aan dat er bepaalde grenzen waren aan die culturele codes, waarbij er een zekere vrijheid was om zich op een zakelijke manier toch emotioneel uit te drukken. Uit de mate waarin de CRBEF en de universiteit konden afdwingen hoe hun fellows zich uitten, blijkt dat deze instituties een zekere macht hadden. Indien niet, zouden de fellows zich niet per se houden aan de impliciete verwachtingen rond emotioneel gedrag. Er heerste met andere woorden een emotioneel regime waarbinnen de fellows emotionele handelingen konden ondernemen. Maar ook in de bredere maatschappij waren er bepaalde conventies waar de fellows zich aan hielden, deels omdat ze de culturele codes hadden geïnterioriseerd, maar ook omdat ze bewust conformeerden om niet uit de boot te vallen.

De meest voorkomende emotie is die van dankbaarheid. De fellows ontvingen een beurs van de CRBEF die niet alleen hun academische of diplomatieke carrière kon lanceren, maar hen ook een onvergetelijke ervaring bijbracht. De meeste fellows uitten hun dankbaarheid voor de uitwisselingsperiode die zij als erg waardevol aanschouwden. *“I could not cease thinking of how gracious you are and have been to me. [...] How can I ever repay you adequately? I write you this letter, to let you know that I think that you are ‘très chic’, and that I appreciate what you are doing for me, and hope that someday I will be able to show my appreciation in a fitting way”*¹⁷⁴ liet McNeill weten aan één van de medewerkers in het Brusselse CRBEF-hoofdkwartier Lea Swaelus-Godenne. Zij was op dat moment nog net geen 20 jaar in dienst van de organisatie. Velen van de fellows spraken over een soort onderlinge verbondenheid tussen de fellows en de CRBEF-autoriteiten. Sommige Amerikanen verwezen metaforisch naar een internationale familie waarbinnen ze mensen vonden met dezelfde mentaliteit en hetzelfde gedachtegoed.

Ondanks de dankbaarheid, lieten sommigen zich ook erg kritisch uit tegenover het programma. Om het prestige hoog te houden, was het ook voor de fellows in hun belang om feedback te geven zodat de volgende generatie beursstudenten van hoog niveau zouden blijven en een goede ervaring zouden hebben tijdens hun uitwisseling. Een belangrijke kritiek die vooral de eerste fellows van het beursprogramma gaven, was een gebrek aan begeleiding en informatie. Zo vreesde Joseph Zimmerman die in 1920 naar België kwam om er filosofie te

---

¹⁷⁴ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Henry S. McNeill. (brief McNeill aan L. Swaelus-Godenne, 4 februari 1933)

bestuderen dat het programma een gemakkelijke manier zou worden om een jaar in Europa te spenderen.¹⁷⁵ Ook Anne Hart, mediëviste in opleiding aan de universiteit van Columbia in New York, bekritiseerde het gebrek aan informatie. Hart was van mening dat de CRBEF vooral oog had voor de beursstudenten aan de Brusselse universiteit: “(...) *In general the Foundation’s office was concerned only with the University of Brussels; if one went elsewhere, one took a plunge into the unknown and was speedily forgotten.*”¹⁷⁶

Dit gebrek aan informatie leidde ertoe dat sommige fellows problemen ondervonden tijdens hun verblijf in België. Zo verbleef Walter J. Marx, geschiedenisstudent aan de University of Washington, aanvankelijk in een pension waar de uitbaters hem oplichtten door een erg hoge huurprijs aan te rekenen. De huurprijs van een kamer in het Pauscollege of het Justus Lipsiuscollege bedroeg vlak na de Eerste Wereldoorlog 250 BEF per maand en in 1937 was de maandelijks huurprijs verder opgelopen tot 550 BEF.¹⁷⁷ Marx betaalde 1200 BEF per maand in 1932, meer dan het dubbele van het gemiddelde bedrag.¹⁷⁸ Dat hij de enige huurder in het pension was die dit exorbitante bedrag betaalde, kwam Marx pas te weten toen hij van woonst veranderde. Uit zijn brieven bleek dat hij erg ontzet was toen hij beseftte dat zijn vorige uitbaters misbruik hadden gemaakt van zijn onwetendheid, maar ook dat hij zijn beursgeld had uitgegeven en nu erg zuinig zou moeten omspringen met het resterende bedrag. “*The moral to be drawn from my experience with Belgian pension is the following: it is a great mistake for the American coming to Belgium for the first time to become too closely united by ties of friendship to the people operating his pension. [...] I now note with regret that I had never gone there I should be at least 6000 francs the richer.*”¹⁷⁹ Voor een enkele uitzondering was de uitwisseling op zich een bron van spijt. James S. Taylor kwam in 1921 naar België om er wiskunde te studeren aan de Leuvense universiteit onder professor Charles-Jean de la Vallée-Poussin. Deze Leuvense hoogleraar in de zuivere wiskunde was internationaal gevierd en won

---

¹⁷⁵ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.1., Joseph Zimmerman. (Final Report, 21 december 1920)

¹⁷⁶ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.1., Anne B. Hart. (Final Report, juli 1921)

¹⁷⁷ G. VANKELECOM, *Het dagelijks leven van de Leuvense student tijdens het interbellum (1919-1940)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 1988, 45-46.

¹⁷⁸ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Walter J. Marx. (Preliminary Report, 7 december 1932)

¹⁷⁹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Walter J. Marx. (22 augustus 1934)

tal van prestigieuze prijzen.¹⁸⁰ Ondanks zijn populariteit ontgoochelde de academicus Taylor in zijn begeleiding. In zijn laatste rapport vroeg Taylor dan ook uitdrukkelijk om zijn verslag vertrouwelijk te houden, aangezien hij niet wou klagen tegenover de CRBEF.¹⁸¹ Ook Anne Hart had sterke kritiek op haar uitwisselingsperiode. Als vrouw had ze ondervonden hoe belemmerd ze was, niet alleen op persoonlijk vlak in het dagdagelijkse leven, maar ook op academisch vlak was de universiteit een echt mannenbastion. Ze zou zich naar eigen zeggen hopeloos gevoeld hebben, mocht ze niet af en toe de kans gekregen hebben om haar besognes te uitten bij vicerector Albert Carnoy.¹⁸² Laatstgenoemde doceerde tijdens de Eerste Wereldoorlog in de Verenigde Staten aan verschillende gerenommeerde universiteiten waaronder ook aan Columbia University, de alma mater van Hart.¹⁸³

Naast dankbaarheid en kritiek bevat de CRBEF-correspondentie met haar fellows ook uitingen van verdriet. Het belangrijkste voorbeeld daarvan is wanneer het Brusselse kantoor het overlijden van Eugene C. Glover te weten kwam. De CRBEF-alumnus stierf aan een cyanidevergiftiging – slechts een maand na zijn huwelijk – tijdens een experiment in de Boston Medical School. De Brusselse kantoorleden van de CRBEF waren onthutst na het nieuws en verzamelden alle Amerikaanse krantenartikelen rond zijn dood. Ook verschillende fellows die hem persoonlijk hadden gekend, maakten hun condoleances over aan de organisatie.¹⁸⁴ Het vroege overlijden van Glover was echter een uitzonderingssituatie. Maar net omdat die zo plots kwam, was de schok erg groot. Ook met de oorlogsdreiging die vanaf 1939 opliep, waren de aanwezige fellows vrij pessimistisch over de toekomst. Sommigen vonden het jammer dat hun fellowship zo abrupt moest stoppen, anderen waren bang voor wat de oorlog zou inhouden. Toen enkele fellows, die ervoor kozen om in augustus 1939 terug te keren, langs de CRBEF passeerden om vaarwel te zeggen, beschreef Millard Shaler de situatie als volgt: *“Our American fellows were naturally very much depressed. Their plans of study here being completely upset and their futures, in some cases, seemingly jeopardized, we did everything*

---

¹⁸⁰ G. VANPAEMEL, *Wetenschap Als Roeping: Een Geschiedenis Van De Leuvense Faculteit Voor Wetenschappen*, Leuven, 2017, 99-100.

¹⁸¹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.3., James S. Taylor. (Vertrouwelijke brief James Taylor aan W.H. Tuck en M.K. Shaler, 11 maart 1922)

¹⁸² BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.1., Anne B. Hart. (Final Report, juli 1921)

¹⁸³ K. ROELANDTS, 'Carnoy, Albert Joseph (1878-1961)', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, I, Brussel, 1964, 300-303.

¹⁸⁴ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.12., Eugene C. Glover. (brief Perrin C. Galpin aan professor J. Maisin, 1 februari 1932)

*possible to console and encourage them.*¹⁸⁵ De oorlog bracht angst en onzekerheid met zich mee. Die gevoelens waren zeer prominent aanwezig in de briefwisseling van de fellows. Benjamin M. Woodbridge Jr. maakte alles persoonlijk mee. Hij kwam aan eind juni, maar ondervond meteen de hevige spanningen die heersten op het Europese continent. De eerste maand van zijn uitwisseling maakte hij een reis door Europa waarbij hij op 14 juli naar Parijs trok en de nationale festiviteiten meemaakte. Hij beschreef het als een uiterlijk machtsvertoon van Frans-Britse solidariteit. *“The war overtook me in this fairyland,”* schreef Woodbridge begin november. Vanaf dan had iedereen een special visum nodig om te kunnen reizen. *“The Belgians considered my gas mask with great amusement as a ridiculously superfluous object. [...] I was shocked to learn that Mr. Van der Belen is mobilized.”*¹⁸⁶ Herhaaldelijk vroeg hij de CRBEF om advies, maar het antwoord luidde steevast dat hij zelf mocht beslissen wanneer hij naar huis wou gaan. Woodbridge besloot echter om te blijven, ondanks het vertrek van enkele fellows. In oktober 1939 zette de verzekeringsmaatschappij het contract stop van de Amerikaanse fellows die ervoor kozen in Europa te blijven.¹⁸⁷ In dit soort uitzonderlijke situaties waren ook de emotionele codes anders. Fellows konden zich vrijer uitdrukken omdat de emoties en de situatie net zo extreem en uitzonderlijk waren. De CRBEF wou uiteindelijk de veiligheid van haar fellows garanderen, waardoor de zakelijkheid minder primeerde.

Dat Belgen andere emotionele conventies hadden, viel sommige fellows zeker op. Ze beseften dat België en de Verenigde Staten elk hun culturele regels hadden. Zo wees Walter J. Marx de toekomstige fellows erop dat België helemaal anders was dan de Verenigde Staten en dat zij zich er ook naar zouden moeten gedragen. Hij pleitte voor een open geest en een goed aanpassingsvermogen: *“A final recommendation I should like to make to future CRB fellows is in regard to their attitude toward the Belgian with whom they come in contact. They must always remember that over here there is quite a different mentality from that with which they have been familiar in the past. Our American manners, camaraderie, and frankness are at times misunderstood in Belgium and we often hurt the feelings of our Belgian friends without*

---

¹⁸⁵ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., American Fellows 1939-1940 General. (brief W.H. Tuck en M.K. Shaler aan Perrin C. Galpin, 31 augustus 1939)

¹⁸⁶ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Benjamin M. Woodbridge Jr.. (Preliminary Report, November 1939)

¹⁸⁷ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Benjamin M. Woodbridge Jr. (brief Perrin C. Galpin aan W. Shaler en M. Tuck, 13 oktober 1939)

ever intending to.” Enkel door de zaken te bekijken door Belgische ogen zouden vele misverstanden en gênante situaties verholpen worden. België was immers – volgens Marx – een oud land waar de burgers een grote waarde hechtten aan uiterlijke vormen van menselijke relaties zoals algemene hoffelijkheid en goede manieren. In de Verenigde Staten, zo concludeerde hij, hadden ze het daar te druk voor.¹⁸⁸

Zijn als ervaring – Identiteit

Wie we zijn klinkt als een filosofische, existentiële vraag. Toch is de manier waarop we onszelf en anderen percipiëren een belangrijk onderdeel van hoe we gebeurtenissen en onze omgeving ervaren. Identiteit ontstaat niet vanzelf, maar via interactie met en tussen individuen en instituties.¹⁸⁹ Als individuen met elkaar in contact komen, dan leert die confrontatie een persoon niet alleen over ‘de ander’, maar vaak nog veel meer over ‘het zelf’. In dit subgedeelte staan verschillende deelaspecten van identiteit centraal en de manier waarop deze facetten de uitwisselingservaring van de fellows konden beïnvloeden. Uit het eindeloze aantal variabelen waaruit onze identiteit bestaat, spits ik me in deze meesterproef toe op vier categorieën: nationaliteit, gender, etniciteit en religie. De ervaring van de fellows was deels verbonden aan hun zelfperceptie omdat het onbekende enkel begrepen kan worden aan de hand van projectie van het bekende. Zo is het vergelijken van culturele en sociale fenomenen in de Verenigde Staten en België een proces dat heel veel fellows – vaak onbewust – gebruikten in hun correspondentie om hun kennis van Belgische fenomenen te kunnen begrijpen.

Gender

“It is very probable that as the first woman to do advanced work at the University of Louvain I have encountered more than the ordinary number of difficulties. [...] Any participation in the

---

¹⁸⁸ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Walter J. Marx. (Final Report, 22 augustus 1934)

¹⁸⁹ J. BLEYEN, *Doodgeboren. Een mondelinge geschiedenis van rouw*, Amsterdam, 2012, 228.

students' life at Louvain was made difficult by the attitude of the men toward the women and impossible by the special reglement governing the young women."¹⁹⁰

Toen Anne Beryl Griffin Hart in 1920 in België aankwam, had ze nog geen weet van de situatie van vrouwen in Leuven. Het was zelfs zo dat Hart één van de eerste vrouwelijke studenten ooit was aan de Katholieke Universiteit Leuven. Slechts enkele maanden voor haar aankomst, in april 1920, keurde het Leuvense episcopaat de toegang van meisjesstudenten tot de faculteiten Wetenschappen en Wijsbegeerte en Letteren goed. Dat de universiteit slechts twee faculteiten openstelde, wijst op de weigerachtige houding die de alma mater had, en zeker tegenover vrouwen in de sector van de vrije beroepen. Na 1920 betwistten de universitaire autoriteiten het recht op hoger onderwijs niet meer, maar bleven ze hameren op de strenge segregatie van jongens- en meisjesstudenten.¹⁹¹ Zelf studeerde Anne Hart aan de University of Columbia in New York, waar vanaf 1889 aan het geassocieerde Barnard College vrouwen een *undergraduate* diploma konden behalen. Pas in 1987 besloot de Ivy League universiteit om Barnard College te integreren en dus ook vrouwen toe te laten om dezelfde colleges te volgen als de mannelijke studenten.¹⁹² Ondanks het feit dat Hart zelf uit een niet-gemengde universiteit kwam, schrok ze van de genderkloof aan de Leuvense alma mater. Met veel spijt constateerde ze dat ze enkel iets te weten kwam over het Belgische universiteitsleven via de verhalen van anderen en dat de grootste schuldige daarbij het reglement was.¹⁹³

Een jaar na de nieuwe stichting van de Leuvense universiteit naar aanleiding van de Synode van Mechelen in 1833, keurden de Belgische bisschoppen het reglement goed. De eeuwenoude universiteit was immers afgeschaft sinds 1797 door de Fransen na hun verovering van België in 1794.¹⁹⁴ Met de heroprichting van de katholieke alma mater herstelden de bisschoppen het kerkelijk gezag in ere en was het algemeen reglement in harmonie met de religieuze grondbeginselen. In 1911 keurden de Leuvense

---

¹⁹⁰ P. HUISTRA, 'De eerste vrouw in Leuven', *Cultuurgeschiedenis blog*, 30 april 2014 (<http://cultuurgeschiedenis.be/de-eerste-vrouw-in-leuven>). Geraadpleegd op 8 mei 2018.

¹⁹¹ G. DE NEEF, *De eerste vrouwelijke studenten aan de Universiteit te Leuven (1920-1940)*, Leuven, 1985, 47-52.

¹⁹² S. BOSS-BICAK, '25 Years of Coeducation', *Columbia College*, juli 2009 (www.college.columbia.edu/cct/archive/jul_aug09/features1). Geraadpleegd op 3 april 2018.

¹⁹³ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.1., Anne B. Hart. (Final Report, juli 1921)

¹⁹⁴ V. DENIS, *Katholieke Universiteit te Leuven 1425-1958*, Leuven, 1958, 22-23.

universiteitsautoriteiten de voorschriften nogmaals goed.¹⁹⁵ Het reglement bepaalde in grote mate wat studenten mochten doen en wat van hen verwacht werd.¹⁹⁶ Aangezien het op elke student van toepassing was, moesten ook de CRBEF-studentes zich hieraan houden. Bijna alle vrouwelijke fellows die in het interbellum aan de Leuvense alma mater studeerden, vermeldden minstens één aspect van het reglement. Het was zodanig verregaand, dat hun ervaring erdoor compleet anders was dan die van de mannen. In een mededeling van vice-rector Van Waeyenberg in 1936 stond te lezen: *“Het wordt den heeren studenten op het hart gedrukt dat zij hier te Leuven aan de Hoogeschool gekomen zijn eerst en vooral om te studeeren, en dat zij niet uit het oog mogen verliezen de goede en prijzenswaardige raadgevingen welke zij van hun college-professoren ontvingen. Deze raadgevingen kunnen we herleiden tot deze drie groote deugden: studiejijver, soberheid, kuischheid. Zoolang zij aan de vaderlijke zorgen van de bisschoppelijke en andere college’s toevertrouwd waren was het groote gevaar dezer tijden, nam. de VROUW, voor hen een gesloten boek. Aan de universiteit gekomen, staan zij alleen tegenover dit gevaar. Daarom weest op Uwe hoede.”* Hij sprak echter ook over hoe de meisjesstudenten zich aan de universiteit in een vreemde en vijandelijke wereld bevonden. Zedige en liefst donkere kledij waren verplicht, enige vorm van make-up was verboden en meisjes mochten niet met jongensstudenten op straat wandelen. Daarnaast moesten meisjesstudenten ten allen tijde met twee over straat gaan, geen omweg maken en vooraan in de aula plaatsnemen. Indien zij toelating kregen om faculteitsactiviteiten bij te wonen, waren zij verplicht om zich te houden aan de avondklok om half elf ’s avonds. Tijdens deze activiteiten moesten ze ook op de eerste rijen plaatsnemen, waarachter een rij priesters in opleiding en paters zich zouden plaatsen en pas daarna de jongensstudenten.¹⁹⁷ In 1966 publiceerde *Ons Leven*, het tijdschrift van de Vlaams-Katholieke studentenbeweging KVHV, de originele mededeling uit 1936 opnieuw op vraag van Van Waeyenberg.¹⁹⁸ De voormalige vice-rector, die in 1940 Paulin Ladeuze opvolgde als *rector magnificus*, was op dat moment al vier jaar op pensioen. Als erector had hij nog steeds veel aanzien en bleef hij zich actief engageren voor de universiteit via zijn pastorale taken.¹⁹⁹ Het is niet duidelijk of deze

---

¹⁹⁵ E. LAMBERTS en J. ROEGIERS, *De universiteit te Leuven 1425-1985*, Leuven, 1985, 215.

¹⁹⁶ G. DE NEEF, *De Eerste Vrouwelijke Studenten aan de Universiteit te Leuven (1920-1940)*, Leuven, 1985, 56-62.

¹⁹⁷ 'Mededeeling van den Vicerektor', *Ons Leven* (25 november 1966), 7-8.

¹⁹⁸ 'Mededeeling van den Vicerektor', *Ons Leven* (25 november 1966), 7-8.

¹⁹⁹ K. CORENS, *Inventaris van het archief van rector Honoré Van Waeyenberg (1891-1971)*, Leuven, 2009, 20-21.

vraag van Van Waeyenberg door de toenmalige rector Albert Descamps werd goedgekeurd. Bepaalde academische activiteiten mochten vrouwen zelfs in het geheel niet bijwonen. Zo wou fellow Henry McNeill CRBEF-vertegenwoordiger in België Lea Swaelus-Godenne, die overigens net zoals McNeill getrouwd was, uitnodigen om het diner bij te wonen ter ere van zijn aggregaat. Dit stonden de academische autoriteiten van Leuven echter niet toe: er mochten geen vrouwen aanwezig zijn.²⁰⁰ Ook cinema's, dancings, patisseriezaken, drank- en eetgelegenheden, wandelingen op de vesten, kroegen 'en andere wereldsche lokalen' waren ten strengste verboden terrein voor de meisjesstudenten volgens het reglement van 1936.²⁰¹ Of de Leuvense meisjesstudenten dit reglement nog navolgden op het moment van publicatie in *Ons Leven* in 1966 valt te betwijfelen. Slechts enkele regels bleven doorwerken, maar door de toename van het aantal vrouwelijke studenten werden vele regels die het reilen en zeilen van het dagelijkse leven bepaalden niet meer nageleefd.²⁰²

Het universiteitsreglement bepaalde dus in vrij grote mate de ervaring van de vrouwelijke fellows aangezien de regels het dagelijkse leven verregaand beïnvloedden. Zeker de verplichting dat Leuvense studentes in een peda moesten verblijven, tenzij ze elke dag naar huis pendelden, betekende een grote beperking voor de vrouwelijke fellows om hun gastland op dezelfde manier te leren kennen zoals hun mannelijke collega's. Alhoewel er in de hoofdstad ook een meisjespeda was, hadden de Amerikaanse studentes die ervoor kozen om in Brussel te verblijven veel meer vrijheid qua verblijfplaats.²⁰³ Het is dan ook een reden die de CRBEF-autoriteiten zelf aangeven om voor Brussel te kiezen. Indien de fellow zelf aangaf de voorkeur te hebben om in Leuven te verblijven, dan kon de CRBEF dit echter niet weigeren: "*While Louvain is not as attractive a place in which to live as Brussels, particularly for a woman, it is we presume possible for Miss Rogers to live in Louvain where her work is.*"²⁰⁴ Niet alle Amerikaanse beursstudenten hadden bezwaren tegen het reglement en het verplicht verblijf in een pedagogie. Ruth Reed die onderzoek deed naar kinderinstituten van België voor en

---

²⁰⁰ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14; Henry McNeill. (brief McNeill aan Lea Swaelus-Godenne, 26 juni 1934)

²⁰¹ 'Mededeeling van den Vicerektor', *Ons Leven* (25 november 1966), 7-8.

²⁰² L. DEPICKERE, "*Wij waren de porren van Leuven.*" *Vrouwelijke studenten aan de Leuvense Universiteit (1960-1968)*, Onuitgegeven masterproef, KULeuven, subfaculteit Geschiedenis, 2018, 96-97.

²⁰³ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.6., American Fellows 1924-1925 General. (brief M.K. Shaler aan Jessie E. Smith, zonder datum 1924)

²⁰⁴ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.8., Lenette M. Rogers. (Perrin C. Galpin aan M. Shaler en W.H. Tuck, 17 december 1926)

tijdens de Eerste Wereldoorlog verbleef in de *pédagogie Sainte Ursule* in de Mechelsestraat in Leuven. Ze beschouwde het als de perfecte formule die niet de nadelen had van de dure, commerciële pensions en de eenzaamheid van een verblijf op appartement. Daarenboven was er een constante nood om Frans te spreken en heerste er een erg amicale sfeer.²⁰⁵

Het algemeen reglement bepaalde niet alleen de ervaring van de vrouwen, ook de mannen ondervonden er de consequenties van. Het reglement verbood de jongensstudenten ten strengste om ‘concerten [...] te gaan brengen aan de onderscheiden pedagogieën, of kreten te uiten of de huisbel te doen rinkelen.’ Deze regel was ingevoerd naar aanleiding van nachtelijke serenades aan het adres van de meisjesstudenten. Wie zich niet hield aan het reglement, kon van de universiteit worden weggestuurd.²⁰⁶ Thomas E. Weier schreef reeds in 1929 over het Belgische studentenleven: *“There is the student life so different from our own in the fact that university authorities seem to utterly disregard the natural instincts of youth. With dances forbidden, no athletics, no debating dramatic or other societies, the student population is divided very sharply into two rather distinct groups. One is in evidence by its day long inhabitation of the cafés and its night long serenading, while the other leads a dreary existence in over-study.”*²⁰⁷ Het reglement versterkte de segregatie van mannen en vrouwen op de universiteit wat ervoor zorgde dat er ook verschillende verwachtingen waren gebaseerd op gender. Deze rolverwachtingen aan de Leuvense universiteit waren hoofdzakelijk te wijten aan de wijdverspreide patriarchale opvatting die er in Vlaanderen, en in België in het algemeen, golden.

Toch kan het verschil in ervaring van mannelijke en vrouwelijke CRBEF-fellows niet alleen toe te wijzen zijn aan de verwachtingen van de Leuvense universiteit en de Belgische context. Ook de CRBEF had een bepaalde visie op wat mannelijkheid en vrouwelijkheid inhielden. Zo nodigde de organisatie alle mannelijke studenten uit om een lunch bij te wonen ter gelegenheid van hun erelidmaatschap van de Club van de Universitaire Stichting. Deze Club gold als ontmoetingsplaats voor academici om er te netwerken, te vergaderen, te lunchen en te verblijven. Daarenboven konden de fellows activiteiten van de Club – zoals lezingen of

---

²⁰⁵ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.11; Ruth Reed. (Final Report, 7 oktober 1930)

²⁰⁶ 'Mededeeling van den Vicerektor', *Ons Leven* (25 november 1966), 7-8.

²⁰⁷ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.11; Thomas E. Weier (Preliminary Report, 24 december 1929)

museumbezoeken – bijwonen. De vrouwelijke fellows werden door de American Club in Brussels ‘vriendelijk uitgenodigd om alle gelegenheden bij te wonen waar vrouwen aanwezig waren’.²⁰⁸ Ook de ideale karaktereigenschappen waarover de fellows best beschikten, waren gender-bepaald. Goede vrouwelijke studentes kregen eigenschappen zoals aandachtig, aangenaam, mooi en zedig toegeschreven door de personen die positieve aanbevelingsbrieven schreven. Zo schreef professor Alma G. Stokey van het Holyoke College over Lenette May Rogers, kandidaat-fellow botanie in 1925: “[...] *She is pleasing in appearance and manner; she is keen and alert, interesting and stimulating.*”²⁰⁹ Terwijl James Le Grand, burgerlijk ingenieur aan het MIT en van Nederlandse afkomst, door zijn Leuvense professor Albert Van Hecke omschreven werd als volgt: “[*Legrand*] *est un garçon fort bien doué, il travaille avec méthode, régularité et manie déjà fort bien la langue française.*”²¹⁰ Zakelijkheid, doelgerichtheid en werklust primeren als karaktereigenschappen bij de omschrijving van de mannelijke beursstudenten.

Ook de fellows zelf waren een belangrijke actor in het creëren en in stand houden van gendergerelateerde rolverwachtingen. Miss Bowen, een fellow die in Brussel studeerde schreef in januari 1924 als suggestie aan de CRBEF: ‘*Seriousness of purpose and savoir-faire should be guides in selecting Americans. Women fellows should be 25 years old at least.*’²¹¹ Bowen was niet de enige Amerikaanse studente die zich kritisch uitliet tegenover andere vrouwelijke studentes. Een verklaring hiervoor kan liggen in de nieuw verworven handelingsvrijheid van vrouwen in het interbellum en de toegang tot meer onafhankelijkheid, hoger onderwijs en carrièremogelijkheden. Zo was het voor vrouwen steeds meer sociaal aanvaardbaar om bepaalde beroepen – zoals leerkracht – uit te oefenen.²¹² Vele meisjesstudenten waren dan ook trots op hun verwezenlijkingen, zoals het verkrijgen van een reisbeurs om in Europa te studeren, omdat het - meer dan voor hun mannelijke medestudenten – betere

---

²⁰⁸ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.2., American Fellows 1921 – 1922 General. (notice to American Fellows, 28 januari 1922)

²⁰⁹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.8., Lenette M. Rogers. (aanbevelingsbrief Alma G. Stokey in bijlage van kandidaatstelling L.M. Rogers, 20 februari 1925)

²¹⁰ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.4., James Legrand. (vertrouwelijke brief Albert Van Hecke aan CRBEF, 2 maart 1922)

²¹¹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.5; American Fellows 1923 – 1924 General. (digest of specific points on CRB Fellowship for Belgium from reports of American fellows, °13 Miss Bowen, 2 januari 1924)

²¹² W. WALTON, *Internationalism, National Identities, and Study Abroad. France and the United States, 1890-1970*, Stanford, 2010, 85-87.

toekomstmogelijkheden bood. Dit kan verklaren waarom meisjesstudenten zoals Bowen een enorm belang hechtten aan het selecteren van serieuze kandidates: onvolwassen kandidates zouden immers het imago van de vrouwelijke wetenschapster kunnen schaden en de verworven vrijheden inperken.

Nationaliteit

Nationaliteit kan in dit onderzoek niet onderschat worden als betekenisvol aspect van de identiteit. Het wijst op een aantal kenmerken – zoals taal, godsdienst, woongebied – die we met anderen gemeenschappelijk hebben en op basis van dewelke een gevoel van eenheid ontstaat. Die kenmerken zijn de basis van een nationale cultuur, maar kunnen evenzeer politieke doeleinden hebben.²¹³ In een wereld van snelle en radicale veranderingen, bood een nationale identiteit een zekere houvast. Zeker in het interbellum, een tijd van versnelling en modernisering, zochten mensen naar een gevoel van zekerheid in het eigen, nationale verleden.²¹⁴ Toch was het klassieke nationalisme van voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog in de jaren twintig in diskrediet geraakt en namen verschillende actoren zich voor om internationale toenadering en samenwerking te bewerkstelligen. Ondanks het streven naar meer internationalisme, bleef de cultivering van de eigen nationale identiteit op binnenlands niveau heel prominent aanwezig. Via het onderwijs en de opkomst van de moderne massamedia konden de ‘nationale deugden’ verspreid worden over de brede bevolking.²¹⁵ Vanaf de jaren 30 van de vorige eeuw kreeg het nationalisme ook de bovenhand als ideologie op het internationale politieke toneel.

Ook de CRBEF die als organisatie een internationalistische missie had, bevestigde vaak het verschil in nationale cultuur. Zo hielp ze mee het *Old versus New World* discours in stand te houden als een verklaring voor het verschil in gewoontes en mentaliteiten. Dit discours stelt het Amerikaanse continent, en dan vooral de Verenigde Staten van Amerika, in een unieke wereldpositie. Zo zou Amerika de vervolmaking zijn van de Europese erfenis. Een betere plaats waar vrijheid en democratie heerste, het individu zich kon ontplooiën en dictaturen geen

---

²¹³ W. MELCHING, 'Natie, identiteit en nationalisme', in A. BOSCH (red.), *Veranderende grenzen, nationalisme in Europa 1919-1989*, Nijmegen, 1992, 23-24.

²¹⁴ W. MELCHING, 'Natie, identiteit en nationalisme', 39-40.

²¹⁵ W. MELCHING, 'Natie, identiteit en nationalisme', 40-41.

voedingsbodem vonden. In werkelijkheid was dit natuurlijk niet zo. De geschiedenis van de Verenigde Staten gaat gekenmerkt door nationalisme, xenofobie en veroveringszucht. Toch was het een enorm krachtig discours dat erin slaagde om het optimisme, het idealisme en het vooruitgangsgeloof van de Amerikanen op de voorgrond te plaatsen. De Verenigde Staten leken het levende bewijs te zijn van de slaagkansen van de Verlichtingsidealen en de triomf van de wetenschap.²¹⁶ Zeker in de eerste helft van de 20ste eeuw konden de Verenigde Staten van Amerika zich ontpoppen tot het moderne walhalla van de wetenschap, een plaats die voordien door Duitsland werd ingenomen. In hetzelfde discours krijgt Europa een bijna antithetisch karakter: de oude wereld slaat op het Europese 'avondland' waarvan de macht tanende is door het krampachtige vasthouden aan de culturele erfenis. Tegelijk profileerden de Verenigde Staten zich als beschermheer van het Europese patrimonium en romantiseerden ze het Europese verleden. Het discours was zodanig gangbaar dat de CRBEF er een vraag over stelde in haar vragenlijst die de fellows meekregen om hun rapporten op te maken: "*Have you profited by occasion offered to you to study organization in an old country? Have you been able to get interesting knowledge on the special kind of 'culture' in intellectual spheres in Belgium?*"²¹⁷ De fellows namen dit discours over in hun correspondentie en sommigen hechtten grotere waarde aan de 'nationale identiteit'. Ze bespraken de verschillen in Belgische en Amerikaanse nationale identiteit en romantiseerden de Europese cultuur. België, zo stelden verschillende fellows, was een oeroude beschaving waarvan het verleden prominent aanwezig was in het dagdagelijkse leven. Anderen probeerden vooral de focus te leggen op de gelijkenissen tussen beide culturen, probeerden België ook te bekijken als een modern land waar het verleden weliswaar nog zichtbaar was, maar niet per se allesbepalend.

De fellows die schreven vanuit een superioriteitsstandpunt haalden vaak de achterstand in technologie aan die de Belgische cultuur intrinsiek anders maakte van de Amerikaanse. "*Here, the past is everywhere. It means a great deal of unease and lack of comfort in the everyday life, but it is also a magnificent treasure – both physically and spiritually. It gives us some background to understand Europe's problems.*"²¹⁸ België was een schoolvoorbeeld van hoe

---

²¹⁶ H.W. VAN DEN POEL, 'De Verenigde Staten als nieuwe wereldmacht', in A. BOSCH (red.), *Veranderende grenzen, nationalisme in Europa 1919-1989*, Nijmegen, 1992, 181.

²¹⁷ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.2., American Fellows 1921-1922 General. (M.K. Shaler, questionnaire to serve as a guide to American fellows in preparing their reports, 17 februari 1922)

²¹⁸ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.2., James S. Taylor. (Preliminary Report, 10 maart 1922)

Europa ten onder zou gaan indien ze zich krampachtig zou vasthouden aan cultuur, in plaats van vooruitgang en technologie. Vele fellows aanschouwden België als een land dat minder ontwikkeld was, zelfs achterliep op de moderniteit. *“The traveller in Europe often finds it old fashioned. The scarcity of automobiles and the abundance of bicycles reminds him of America some 20 years ago. In such towns as Louvain central heating is a rarity and most of the students have only a small iron stove which is lighted in the evening and seems to make but one warm spot in a cold room. Bathtubs are far from common, and it seems strange to be forced to go to a hotel to find one.”*²¹⁹ Deze visie van dokter in spe Eugene C. Glover uit 1931 klopt grotendeels voor studenten die een kamer huurden bij particulieren. De meeste koten beschikten niet over een lavabo of stadswater. Studenten gebruikten daarom een kan water en een kom om zich te wassen. Centrale verwarming bleef een uitzondering op studentenkoten in het interbellum. Veelal moesten studenten zich behelpen met een kolenkachel. Studenten die in een peda verbleven, genoten van meer comfort: kamers in het Pauscollege of het Justuslipsiuscollege beschikten sinds 1919 over toiletten en stadswater op elke verdieping. Een jaar erna was er centrale verwarming en vanaf 1931 liet het bestuur van deze peda's elektrische verlichting in elke slaapkamer installeren.²²⁰ Glover huurde zelf een appartement in de Bondgenotenlaan 94. Hiervoor betaalde hij 500 BEF per maand. In vergelijking met de gemiddelde prijs voor een kamer in een pedagogie (400 tot 450 BEF) betaalde hij iets meer, maar had hij wel iets meer comfort en moest hij zich niet houden aan een reglement.²²¹ *“For a living room and bedroom in the best section of town, with good central heating, electricity and breakfast consisting of fresh rolls and butter and the best cocoa imaginable. I pay five hundred francs a month. I do not have running water or a bathtub, but that is not to be expected in Louvain.”*²²²

Anderen romantiseerden België en zagen vooral haar rijke geschiedenis als een troef. *“All in all, I find life here intensely interesting, every street in Brussels seems to breathe romance and history. Every time I enter the Grand Place I can visualize the shadowy, figures of medieval knights, rebellious craftsmen, and sturdy burghers fighting for its possession.”*²²³

---

²¹⁹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.12., Eugene C. Glover. (Final report, 5 oktober 1931)

²²⁰ G. VANKELECOM, *Het dagelijks leven van de Leuvense student tijdens het interbellum (1919-1940)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 1988, 46-48.

²²¹ G. VANKELECOM, *Het dagelijks leven van de Leuvense student tijdens het interbellum (1919-1940)*, 45-46.

²²² BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.12., Eugene C. Glover. (Preliminary report, december 1930)

²²³ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Walter J. Marx. (Preliminary Report, 7 december 1932)

België was deel van een gepercipieerde oude beschaving waar de Amerikanen veel van konden leren, maar dit discours was tegelijk de basis om België als inferieur land te bekijken aangezien de Verenigde Staten het heden en de toekomst voorstelden. *“Living for several months in the atmosphere of old and long-established towns and communities will give me a much keener appreciation of the period in which I am interested. Only first-hand contact with an older civilization and the surviving architecture can impress fully upon one the significance of this older civilization and an appreciation of what has preceded the present institutions and culture.”*²²⁴

Toch waren er veel fellows die zeker ook openstonden voor België als een land waar zowel het verleden als de toekomst samenkwamen. *“I am also interested in remains of mediaeval culture, such as churches etc, and I believe that Belgium has much to offer also as a modern civilisation which I have not yet had the opportunity of visiting,”*²²⁵ schreef Yale-student Williard W. Spencer in zijn motivatiebrief. In zijn laatste report bevestigde hij dit eerder ingenomen standpunt en vertelde Spencer hoe hij verschillende Vlaamse steden had bezocht om het middeleeuwse leven in zijn hoofd te reconstrueren. Het grote aantal geestelijken, het belang van het religieuze leven, de kloosters en processies droegen allemaal bij tot zijn idee van België als een land waar het verleden het heden beheerste. Met dit idee sluit hij aan bij degenen die het land romantiseerden en de focus legden op het rijke verleden dat het heden overschaduwde. Spencer was zich echter ook bewust van het hedendaagse aspect van zijn verblijf in België. Hij merkte heel wat spanningen op die de Belgische maatschappij tijdens zijn uitwisselingsperiode kenmerkten: *“[...] I have found great interest in Belgian life from a more modern standpoint. So many of the conflicts which make modern civilization so interesting and so perilous are represented in Belgium in an acute form: the clerical and anti-clerical feeling, the language difficulties, the friction between different cultures, the sharp separation between classes and social groups, (wide gulf between the wealthy and the people of small means), antithesis of modern inventions and old habits of life.”*²²⁶ Spencer probeerde met andere woorden al deels de Amerikaanse vooroordelen tegenover België als *an old country* te

---

²²⁴ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.18., Wilfred B. Neff. (motivatiebrief in bijlage van kandidaatstelling, 1935)

²²⁵ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Williard W. Spencer. (motivatiebrief in bijlage van kandidaatstelling, 1932)

²²⁶ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Williard W. Spencer. (Final Report, 22 augustus 1933)

overstijgen. Enkele fellows, waaronder Theodore McCrosky en Walter J. Marx, probeerden daar nog verder in te gaan en riepen hun opvolgers op om met een open geest de Belgische leefwereld te ontdekken en de vooroordelen te overstijgen. *“The many interesting things to see and do in Belgium can only be fully appreciated by succeeding in the attempt to be a Belgian, and to live as he lives. Otherwise one will always remain a spectator [...].”*²²⁷ Walter J. Marx ging er nog een stap verder in en was zich erg bewust van het Amerikaanse superioriteitsgevoel. Marx geraakte tijdens zijn verblijf in België verloofd met een Vlaamse vrouw en was innig verbonden met verschillende Vlaamse middens net door die verloving. Waarschijnlijk kwam hij, veel meer dan de andere fellows, in nauw contact met de Belgische gebruiken en mentaliteiten, waardoor hij zich erg bewust was van zijn eigen Amerikaanse denkwijze. Hij sloot dan ook zijn laatste rapport af met het terechtwijzen van mede-fellows die zich schuldig maakten aan het beoordelen van België aan de hand van een Amerikaanse maatstaf. *“We come to Belgium as students and as guests, an attitude of proud superiority on our part is as misplaced as it is obnoxious.”*²²⁸

Etniciteit

*“Le cas de HAMMOND est assez embarrassant. C’est un nègre. Il travaille beaucoup et les résultats sont peut-être très bons si on les apprécie du point de vue des aptitudes de sa race. D’un point de vue absolu, ils ne sont que tout juste satisfaisants. Il a passé avec difficulté un examen en juillet, et un peu mieux au second examen en octobre (premier examen de licence).”*²²⁹ Deze vier zinnen schreef kanunnik Léon Noël, *président de l’Institut Supérieur de Philosophie*, in zijn brief in 1939 naar Jacques Van der Belen, 'educational advisor' en 'secretary' van de Brusselse tak van de CRBEF.²³⁰ Het is duidelijk hoe de kanunnik dacht over de capaciteiten van deze fellow en hoe die inferieur waren door zijn raciale achtergrond. In 1936 had Francis Monroe Hammond, de student in kwestie, reeds gekandideerd om in

---

²²⁷ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.6., Theodore T. McCrosky. (Preliminary Report, 30 november 1924)

²²⁸ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Walter J. Marx. (Final Report, 22 augustus 1934)

²²⁹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Francis M. Hammond. (brief Léon Noël aan Jacques Van der Belen, 20 januari 1939)

²³⁰ L. DE RAEYMAEKER, *In Memoriam Léon Noël*, Leuven, 1953, 521.

aanmerking te komen voor het beursprogramma. Toen vond het CRBEF-comité dat Hammond niet op hetzelfde niveau zat qua academische merites als de andere kandidaten en werd hij niet geselecteerd. Op dat moment had het CRBEF-kantoor in Brussel geen weet van zijn huidskleur. Hammond besloot echter toch naar Leuven te gaan om er zijn kandidatuur en licentiaat filosofie te behalen aan het gerenommeerde *Institut Supérieur*. Zijn vrouw, die hem vergezelde, en Hammond zelf waren beiden *graduates* aan de Xavier University in Louisiana. Ondanks de 106 historisch zwarte universiteiten en hogescholen en 251 Katholieke instituten van hoger onderwijs in de Verenigde Staten was en is Xavier University de enige zowel zwarte als katholieke universiteit. In 1915 stichtte de orde *Sisters of the Blessed Sacrament* de Xavier University, en tot op vandaag is 70% van de studenten er Katholiek Afro-Amerikaans.²³¹ Zwarte Amerikanen die studeerden bleven vrij uitzonderlijk voor die tijd aangezien toegang tot hoger onderwijs nog lang geen evidentie was voor zwarten en de segregatie van de Amerikaanse maatschappij ver was doorgedreven.²³²

In 1938 geraakte Hammond in financiële problemen en besloot hij de CRBEF opnieuw te contacteren. Uit de correspondentie naar het CRBEF-kantoor in New York blijkt dat het Brusselse comité zich niet bewust was van het feit dat Hammond de eerste Afro-Amerikaanse student was die zich kandidaat stelde. De leden van het comité zagen niet in waarom ze een uitzondering zouden moeten maken voor Hammond aangezien hij op academisch vlak niet uitblonk. In vertwijfeling vroeg Van der Belen wat de omstandigheden waren en op basis van welk feit Hammond voorkeur zou moeten krijgen in de selectie. Om de situatie beter te kunnen begrijpen, besloot hij om Hammond uit te nodigen en enkele Leuvense professoren te contacteren met de vraag wat zij van Hammond wisten en vonden.²³³ Op deze vraag antwoordde onder andere kanunnik Noël. Professor Defourny – onder wiens leiding Hammond zijn thesis schreef – beantwoordde de oproep van Van der Belen ook en liet weten dat het onderzoek van zijn student belangrijk was, maar nog in de kinderschoenen stond aangezien hij bijna een jaar levensgevaarlijk ziek was geweest. Professor Defourny voegde aan zijn brief toe: « *Monsieur Hammond est de race noire, et il ne faut pas le juger avec la mesure*

---

²³¹ 'About Xavier: History', *Xavier University of Louisiana*, 2018 (www.xula.edu/about-xavier/history.html). Geraadpleegd op 9 april 2018.

²³² B. LOVETT, *America's Historically Black Colleges and Universities: A Narrative History, 1837-2009*, Macon, 2011, 266-267.

²³³ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Francis M. Hammond. (brief Perrin C. Galpin aan W. Shaler, 5 december 1938)

*qu'on applique à la race blanche ».*²³⁴

Enkele dagen voor de brief van kanunnik Noël en professor Defourny was aangekomen, had de CRBEF in Brussel reeds Hammond zelf kunnen contacteren en nodigde de organisatie hem uit op een gesprek. Over die ontmoeting schreef Van der Belen: "*J'ai eu une petite surprise car il est 'colored', mais je dois dire qu'au demeurant il m'a fait bonne impression. Le plus étonnant, c'est qu'il parle le français d'une façon remarquable.*"²³⁵ Blijkbaar had Hammond in New York enkele CRBEF-fellows ontmoet en zo te horen gekregen dat Leuven een goede filosofieopleiding aanbood. Omdat Hammond's kandidaatstelling echter de eerste keer niet goedgekeurd was en hij dus geen CRBEF-fellowship in ontvangst kon nemen, besloot de Xavier Universiteit om Hammond financieel te helpen om naar Leuven te kunnen komen. Nog dezelfde dag van het gesprek met Francis Hammond, kwam rector Ladeuze persoonlijk langs om te vertellen dat hij de zaak van Hammond waardig genoeg vond om te bekijken. "[...] *J'ai eu la visite de Monseigneur Ladeuze qui s'est dérangé personnellement pour venir me recommander le cas de Mr. Hammond qu'il trouve digne d'intérêt et peu banal.*"²³⁶ De CRBEF besloot daarop in maart 1939 om hem een *grant-in-aid* beurs aan te bieden zodat hij zijn thesis kon afwerken. Het Brusselse comité hamerde er echter op dat dit een uitzondering was en dat Hammond niet uitblonk in zijn studies, maar hem wel wou helpen.²³⁷ In september echter stuurde professor Defourny een brief waarin hij liet weten dat Hammond niet geslaagd was voor zijn examens in juli.²³⁸ Galpin contacteerde daarop de Brusselse secretaris en vroeg of Hammond zou doorgaan met zijn studies of zou terugkeren.²³⁹ Hammond liet daarop weten dat de toenmalige condities in Europa hem hadden doen besluiten om terug te keren naar de Verenigde Staten. Hij behaalde eind oktober 1939 nog net zijn licentiaat filosofie, wat voor de Xavier University genoeg was om er les te mogen geven. Samen met zijn vrouw – met wie hij intussen een kind had gekregen – keerde hij begin

---

²³⁴ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Francis M. Hammond. (brief professor Defourny aan Jacques van der Belen, 23 januari 1939)

²³⁵ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Francis M. Hammond. (brief Jacques van der belen aan Shaler en Tuck, 17 januari 1939)

²³⁶ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Francis M. Hammond. (brief Jacques van der Belen aan W. Shaler en M. Tuck, 17 januari 1939)

²³⁷ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Francis M. Hammond. (brief Perrin C. Galpin aan W. Shaler en M. Tuck, 10 maart 1939)

²³⁸ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Francis M. Hammond. (brief professor Defourny aan Tuck en Shaler, 12 september 1939)

²³⁹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Francis M. Hammond. (brief Perrin C. Galpin aan M. Shaler en W.H. Tuck, 3 oktober 1939)

november 1939 terug naar de Verenigde Staten.²⁴⁰ In zijn laatste brief aan de CRBEF in 1946 liet Perrin C. Galpin weten dat Hammond benoemd was tot Hoofd van het Departement Filosofie van Seton Hall College. "*He is the first Negro to be named to the faculty of that institution.*" Ook behaalde hij zijn doctoraat in de filosofie uiteindelijk aan de Franstalige Laval University in Quebec in 1943, waarna hij even les gaf in Southern University in Baton Rouge.²⁴¹

Een ander geval waarbij etniciteit een belangrijke rol speelde in de toelating van een kandidaat was het dossier van Charles Rosenblum. De CRBEF zelf poogde neutraal te zijn en het beursprogramma zo democratisch mogelijk te houden. In het formulier waarmee fellows zich kandidaat stelden, stonden geen vragen met betrekking tot de etniciteit. Toch is het opvallend dat het CRBEF-hoofdkwartier in New York bij Charles Rosenblum, die reeds in Leuven onderzoek deed toen hij zich kandidaat stelde, vermelding maakte van zijn Joodse afkomst. "*In next year's group there is certainly one Jew, Charles Rosenblum. You will recall that Monsigneur Ladeuze and Professor Mund of Louvain both urged very strongly that Dr. Rosenblum be given a fellowship. I have met him and his wife and my impression was favourable about him.*" Dit wijst nogmaals op de ontvankelijkheid van de universiteitsautoriteiten om studenten en academici toe te laten met beloftevolle onderzoeksresultaten, ongeacht hun etniciteit. Verder staat te lezen: "*He is the only Jew in next year's list, I am fairly sure, although Hudson looks like one in his photograph.*"²⁴² Deze opmerking van Perrin C. Galpin kan mogelijks op twee zaken wijzen: antisemitisme in de Verenigde Staten of de anticipatie van de CRBEF op antisemitisme in Europa. Sinds de negentiende eeuw had een Joodse gemeenschap zich ontwikkeld in de Verenigde Staten, die vooral uit Russische, Duitse en Poolse immigranten bestond.²⁴³ Ondanks de goede reputatie die Joden hadden als gecultiveerde en geletterde immigranten, was antisemitisme onder de Amerikaanse elite nog vrij gangbaar, zeker in de eerste helft van de twintigste eeuw.²⁴⁴ Dit kan een reden vormen waarom Henry S. Lucas, een professor van Walter J. Marx aan de

---

²⁴⁰ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Francis M. Hammond. (brief Hammond aan Shaler en Tuck, 31 oktober 1939)

²⁴¹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24., Francis M. Hammond. (brief Perrin C. Galpin aan Shaler en Tuck, 28 oktober 1946)

²⁴² BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.20., Charles Rosenblum. (Vertrouwelijke brief Perrin C. Galpin aan W. Shaler en M. Tuck, 7 juni 1935)

²⁴³ R. DANIELS, *Coming to America: a history of immigration and ethnicity in American life*, New York, 1990, 223-225.

²⁴⁴ R. DANIELS, *Coming to America*, 296.

Universiteit van Washington, in zijn aanbevelingsbrief schreef: “*Mr. Marx, be it noted, is not a Jew, does not even have Jewish blood as some would think from his name.*”²⁴⁵ Lucas wou zijn correspondent ervan overtuigen dat Marx geen Joodse etnische afkomst had. Hij kon immers niet zeker zijn dat de CRBEF-autoriteiten geen antisemitische vooroordelen hadden. Een tweede verklaring voor deze opmerkingen is de anticipatie van de CRBEF op het groeiende antisemitisme in Europa. Vele joodse onderzoekers en geleerden waren het Europese continent reeds ontvlucht door de toenemende mate van risico's waaraan ze waren blootgesteld door hun etnische afkomst.²⁴⁶ Gezien deze omstandigheden gaf de CRBEF meer aandacht aan de eventuele implicaties die het geven van een reisbeurs aan een Amerikaanse fellow van joodse origine zou kunnen teweegbrengen.

De dossiers van Francis M. Hammond en Charles Rosenblum tonen aan dat etnische afkomst een belangrijke rol speelde in de aanstelling van fellows door de CRBEF, maar ook in de uitwisselingservaring van de fellows. Hammond ondervond de raciale vooroordelen omdat hij een zwarte huidskleur had. Professoren van de Leuvense universiteit wezen de CRBEF erop dat Hammond niet met dezelfde maatstaf moest beoordeeld worden omwille van zijn huidskleur. Dit toont duidelijk aan dat zwarte wetenschappers en intellectuelen als inferieur werden gezien. Anderzijds wilden de Leuvense universiteitsautoriteiten zwarte studenten een kans geven. Een interessante vergelijking kan gemaakt worden met de kandidaatstelling van de Joodse student Rosenblum. Omgekeerd dan bij Hammond, verwachtte de Belgische universiteit en de CRBEF net heel veel van hem. Door het groeiende antisemitisme, was het geven van een beurs aan een Joodse student voor de Amerikaanse filantropische organisatie echter geen vanzelfsprekendheid. Opvallend in beide dossiers is de persoonlijke interventie van rector Paulin Ladeuze, waarover geen verdere informatie te vinden is.

Religie

Het interbellum betekende voor velen het einde van een wereld van kleine gemeenschappen. Nieuwe communicatietechnieken en reismethoden verkleinden de wereld alsmaar. De

---

²⁴⁵ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Walter J. Marx. (aanbevelingsbrief Henry S. Lucas in bijlage kandidaatstelling Marx, 1932)

²⁴⁶ C. VON OERTZEN, *Science, gender, and internationalism*, New York, 2014, 151-152.

gerenommeerde socioloog Max Weber besloot dat er niet langer een overkoepelende religieuze betekenis was zoals in de middeleeuwen. Dit 'hemels baldakijn' had plaats gemaakt voor een rationalistisch wereldbeeld, een erfenis uit de Verlichting. De wereld – zo concludeerde Weber – was onttoverd. Ook de Belgische maatschappij seculariseerde en godsdienst was voor vele Belgen niet langer het overkoepelende betekenisstelsel. Toch behield de Katholieke Kerk een groot deel van haar invloed op het dagelijkse leven door de verzuiling van de Belgische samenleving.²⁴⁷ Aan de Leuvense alma mater bleven godsdienst en het gezag van de geestelijke macht belangrijk. Dat de Amerikaanse fellows voor deze universiteit kozen, was vanuit Amerikaans religieus oogpunt echter helemaal geen vanzelfsprekendheid. De Verenigde Staten waren al sinds hun ontstaan overwegend protestants. De eerste settlers waren immers vooral van Britse en Nederlandse afkomst en brachten hun protestantse geloof mee naar hun nieuwe woonplaats. Ook vanaf 1820 toen de eeuw van immigratie naar de Verenigde Staten pas echt begon, had het gros van de immigranten – vanaf nu vooral van Duitse en Scandinavische afkomst – een protestantse achtergrond. Het is pas sinds de Ierse Hongersnood die in het midden van de 19de eeuw uitbrak, dat vele katholieken – waaronder Ieren, Italianen, Grieken, Polen en Duitsers uit Beieren en Baden-Württemberg – in grote aantallen in de Verenigde Staten toekwamen.²⁴⁸ Toch bleven de katholieken altijd in de minderheid in Noord-Amerika en daardoor waren ze vaak het onderwerp van spot en discriminatie. Dit antikatholicisme won alleen maar aan aanhang en keerde zich vooral tegen de arme katholieke immigranten zoals Ieren en Italianen. De oprichting van de Know Nothing partij die restrictieve wetten op katholieke immigratie wou invoeren in het midden van de 19de eeuw en de heropleving van de Ku Klux Klan in de jaren 1920 waren uitingen van het diepe wantrouwen tegenover aanhangers van het katholieke geloof.²⁴⁹

Veel fellows die ervoor kozen om aan de Katholieke Universiteit van Leuven te studeren, hadden een katholieke achtergrond en opteerden ervoor om hun verdere studies aan een religieuze instelling verder te zetten. Deze motivatie is in geen enkele van de kandidaatstellingen expliciet terug te vinden. Uit de dossiers van de fellows blijkt echter wel

---

²⁴⁷ K. DOBBELAERE, *Het 'volk-gods' de mist in? Over de Kerk in België*, Leuven, 1988, 42-44.

²⁴⁸ R. DANIELS, *Coming to America*, vii.

²⁴⁹ L. DUMENIL, 'The Tribal Twenties: 'Assimilated' Catholics' Response to Anti-Catholicism in the 1920s', *Journal of American Ethnic History*, 11(1991), *Journal of American Ethnic History*, 21-25.

dat de meesten een opleiding volgden aan een katholiek onderwijsinstituut in de Verenigde Staten. Zo was professor Ruth Reed verbonden aan de *Catholic University of America* in Washington DC, had Elisabeth Salmon er een jaartje Parijs opzitten aan het *Institut Catholique de Paris* en kreeg John James Fitz Gerald nog tijdens zijn fellowship een positie aangeboden aan de Amerikaans katholieke Notre Dame University in Indiana. Ook Henry McNeill, Walter J. Marx, Francis M. Hammond en Alice Bourneuf waren allen verbonden aan een katholieke Amerikaanse universiteit. Een voormalig professor van Albert Johnson Lynd beschreef hem als een liberaal gezinde man, maar een toegewijde katholiek waardoor hij goed zou passen in de Belgische atmosfeer.²⁵⁰ Deze katholieke fellows kozen er niet alleen voor om naar Leuven te komen voor hun geloofsovertuiging, maar ook omwille van hun studies. Bepaalde studies aan de Katholieke Universiteit van Leuven stonden internationaal bekend als zijnde de beste van de wereld. Zeker het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte, dat in 1889 door kardinaal Mercier was opgericht, was een internationaal bekend en gerenommeerd instituut om katholieke filosofie te studeren. Henry McNeill schreef daarover: *“It is true that I have not as yet attached myself to an American institution, but I am certain that there will be no difficulty in obtaining a place in America, especially in one of our Catholic universities or colleges, where Louvain represents the nec plus ultra in philosophy and psychology.”*²⁵¹

Dat de Leuvense universiteit vooral katholieke studenten aantrok, was iets waar veel fellows zich ook van bewust waren. Toch hield het fellows met andere geloofsovertuigingen niet tegen om er ook te studeren. Zo schreef MacLeod dat voor zover hij wist, hij de enige Amerikaanse niet-katholiek was aan de universiteit. Volgens hem was de algemene houding aan de universiteit echter enorm liberaal. MacLeod ijverde er dan ook voor dat de CRBEF niet-katholieken zou stimuleren om naar Leuven te gaan om het wederzijdse begrip van verschillende religieuze groepen te stimuleren.²⁵² Ook Thomas E. Weier, die er aan het Carnoy Instituut onderzoek deed naar plantcytoplasma met professor Victor Grégoire, was niet gelovig en kwam daar openlijk voor uit. Hij was dan ook erg tevreden over de houding van de professoren onder wie hij zijn onderzoek verrichtte: *“Op een dag arriveerde prof Grégoire, hij*

---

²⁵⁰ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.23., Albert J. Lynd. (aanbevelingsbrief van professor Lynn T. White in bijlage van kandidaatstelling, 15 november 1937)

²⁵¹ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14., Henry McNeill. (motivatiebrief McNeill in bijlage van kandidaatstelling, 20 november 1931)

²⁵² BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.23., Robert B. MacLeod. (Final report, 29 september 1939)

is niet Belg, noch Frans; niet katholiek, noch protestants, hij is een wetenschapper en leerkracht, in mijn ogen is hij de ideale leerkracht wiens liefde voor de wetenschap hem bevrijd heeft van de zielige dogma's die zo velen van ons limiteren."²⁵³ Nochtans was Grégoire wél een katholieke priester-professor die in 1894 zijn doctoraat behaalde in de filosofie en theologie en in hetzelfde jaar tot priester werd gewijd. Vier jaar later behaalde hij een doctoraat in de natuurwetenschappen waardoor hij de ideale opvolger was om het werk van Jean-Baptiste Carnoy verder te zetten.²⁵⁴ Dat Weier niet op de hoogte zou zijn van de katholieke geloofsovertuiging van professor Grégoire valt te betwijfelen, zeker aangezien de priester-professoren uiterlijke tekenen van hun geloof droegen. Zijn studenten en collega's beschreven Grégoire wel vaker als een erg enthousiaste priester-professor die ondanks zijn droom om verder te gaan in de filosofie of kunstgeschiedenis, op aandringen van zijn oversten het Instituut van professor Carnoy verderzette.²⁵⁵ Door de belangrijke bijdragen van Grégoire als directeur van het Carnoy Instituut voor plantkunde, kreeg de instelling internationale aandacht en roem als onderzoekcentrum naar de genetica.²⁵⁶ Hierdoor trok het ook veel buitenlandse onderzoekers en studenten aan. Hierover schreef rector Paulin Ladeuze in het *Revue des Questions Scientifiques* naar aanleiding van het overlijden van de professor in 1939: "*Dans ce laboratoire, toutes les nationalités se coudoient. J'ai pu signaler, dans un discours d'ouverture, que, cette année-là, six pays y avaient envoyé des disciples à former. Les Japonais et les Américains sont peut-être les plus nombreux; mais on en retrouve aussi aujourd'hui dans les chaires des universités de Hollande, de France, de Pologne.*"²⁵⁷ Omtrent het geestelijke aspect van zijn professoraat beschreef Ladeuze hem als een apostel die een missie had om de jeugd te vormen. "*A chacun il donne le meilleur de son coeur, le meilleur de cette compétence psychologique et pédagogique que ses multiples lectures et ses longues observations lui ont acquise, le meilleur de son zèle chrétien et sacerdotal.*"²⁵⁸ Verder in het bericht verzekerde

---

²⁵³ BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.11., Thomas E. Weier. (Preliminary Report, 24 december 1929)

²⁵⁴ 'Grégoire, Victor Marie Théodore Joseph (1870-1938), *BESTOR*, 2 maart 2017 ([www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Gr%C3%A9goire,_Victor_Marie_Th%C3%A9odore_Joseph_\(1870-1938\)](http://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Gr%C3%A9goire,_Victor_Marie_Th%C3%A9odore_Joseph_(1870-1938))). Geraadpleegd op 10 augustus 2018.

²⁵⁵ G. VANPAEMEL, *Wetenschap als roeping. Een geschiedenis van de Leuvense faculteit voor wetenschappen*, Leuven, 2017, 144.

²⁵⁶ R. HALLEUX, 'Naar de kern van het leven: de biologie', in R. HALLEUX, G. VANPAEMEL, J. VANDERSMISSEN en A. DESPY-MEYER (red.), *Geschiedenis van de wetenschappen in België 1815-2000*, Brussel, 2001, I, 304.

²⁵⁷ P. LADEUZE en E. MARCHAL, 'Le Chanoine Victor Grégoire', *Revue Des Questions Scientifiques*, 58(1939), 9.

²⁵⁸ P. LADEUZE en E. MARCHAL, 'Le Chanoine Victor Grégoire', 8.

Ladeuze de lezers: "*Mais, qu'on ne s'y trompe pas, c'est l'Université 'catholique' qui, seule, est son idéal !*"²⁵⁹

Tussen 1918 en 1940 transformeerde de Leuvense universiteit richting een open onderwijsinstelling. De verzuiling die de Katholieke Universiteit van Leuven kenmerkte, maakte gedeeltelijk plaats voor meer engagement binnen een internationale intellectuele gemeenschap. Geloof bleef echter een belangrijk aspect aan de universiteit.²⁶⁰ Voor de fellows betekende dit meestal geen groot obstakel, aangezien de meeste Amerikaanse beursstudenten die in Leuven studeerden het katholicisme aanhingen. Sommige fellows haalden de religieuze achtergrond van de universiteit aan als motivatie om in Leuven te studeren. Voor andere beursstudenten deed het er minder toe of zij vonden het zelfs een voordeel om religie gescheiden te houden van hun studies of onderzoek. De CRBEF discrimineerde niet op basis van geloofsovertuiging.

---

²⁵⁹ P. LADEUZE en E. MARCHAL, 'Le Chanoine Victor Grégoire', 12.

²⁶⁰ G. VANPAEMEL, *Wetenschap als roeping*, 167.

Epiloog

In deze meesterproef heb ik getracht om het trans-Atlantische netwerk van intellectuelen, dat zich tijdens het interbellum sterk ontwikkelde, zowel op macro- als op microniveau te belichten. Ik voerde dit onderzoek aan de hand van de geschiedenis van de Commission for Relief in Belgium Educational Foundation en meer specifiek via haar prestigieuze beursprogramma voor Amerikaanse studenten en academici aan de Leuvense universiteit tijdens het interbellum.

Op macroniveau onderzocht ik de ambities van het beursprogramma van de CRBEF. De context van het ontstaan van de stichting en haar verhouding tot andere Amerikaanse filantropische stichtingen die tijdens het interbellum actief waren op het Europese continent, verschaftte meer inzicht in de activiteiten van de CRBEF en haar *unique selling proposition*. Hieruit bleek dat de organisatie zich kon onderscheiden van de andere stichtingen door haar specifieke focus op België en de toelating van wetenschappers ongeacht hun onderzoeksveld. Anders dan de meeste Amerikaanse filantropische organisaties maakte de CRBEF haar selectie niet op basis van de studierichting, maar op basis van academische verdiensten, extra-curriculaire engagements én motivatie waarom net België een geschikte plaats was om onderzoek te doen. Om buitenlandse studenten aan te trekken, probeerden Belgische universiteiten zich te profileren als belangrijke onderzoekscentra voor zowel humane als bètawetenschappen. Verder behandelde deze meesterproef de nauwe banden van de CRBEF met Belgische partnerorganisaties en universiteiten en hoe de stichting kon bijdragen tot de amerikanisering van het Belgisch hoger onderwijs. Mede door de goede relaties met Amerikaanse stichtingen zoals de CRBEF geraakten Belgische universiteiten en onderzoekscentra ingebed in een academische cultuur waarbij kenniscirculatie, *fundability* van wetenschappelijk onderzoek en mobiliteit van studenten en onderzoekers belangrijke pijlers zijn. Naast haar invloed op academisch vlak, speelde de CRBEF een belangrijke rol in de officieuze culturele diplomatie van de Verenigde Staten in het interbellum. De organisatie spoorde haar beursstudenten aan om zich als intellectueel-ambassadeurs van hun land te gedragen, wat inhield dat ze zowel academisch als sociaal voortreffelijk zouden handelen. De fellows hadden echter heel wat vrijheid om de inhoud van 'intellectueel-ambassadeurschap' zelf in te vullen.

In het tweede deel van deze meesterproef, ging ik dieper in op het microniveau van

het trans-Atlantische netwerk door het perspectief van individuele beursstudenten van de CRBEF te belichten. Via de toepassing van discoursanalyse op de correspondentie tussen de fellows en de organisatie kwam ik tot inzichten over de perceptie van België en het Belgische universitaire systeem door de 33 Amerikaanse beursstudenten die aan de Leuvense universiteit studeerden tussen de twee Wereldoorlogen. Dit onderzoek belichtte drie zaken, namelijk de handelingen van de fellows, hun uitingen van emoties en vier categorieën van hun identiteit. Via deze drie thema's vertelden de fellows - soms onbewust – over hun uitwisselingservaring. Uit dit hoofdstuk blijkt dat de fellows geen homogene betekenis gaven aan hun uitwisseling en dat er geen uniforme perceptie van België en het Belgische hoger onderwijs was. Een deel van de ervaring van sommige fellows was bepaald door hun identiteit. Zo hekelden vrouwelijke studenten bepaalde voorschriften uit het universiteitsreglement en stootten zwarte en Joodse fellows op intellectuele vooroordelen. Voor de meeste fellows was hun uitwisselingservaring vooral bepaald door hun eigen handelen. De ene fellow gaf daarbij invulling aan het beursprogramma door veel aandacht te besteden aan het sociale aspect van de uitwisselingsperiode, terwijl de andere Amerikaanse student meer oog had voor het behalen van academische resultaten. Velen behielden echter een goed evenwicht tussen beide aspecten van de wensen van de CRBEF. De meeste fellows waren zich dan ook erg bewust van de doelstellingen van de CRBEF en probeerden in hun rapporten aan te tonen dat ze hadden gehandeld naar de wensen van de organisatie.

Door de beperkte schaal van deze meesterproef is het een bescheiden bijdrage aan de historiografie van het trans-Atlantisch netwerk van intellectuelen en de invloed van Amerikaanse filantropische stichtingen. Het is een interessant onderzoeksonderwerp waarover reeds talrijke werken zijn verschenen, maar waarvan de onderzoeksmogelijkheden nog niet zijn uitgeput. Zo zou het interessant zijn om onderzoek te voeren naar de CRBEF en de ervaringen van haar fellows na 1945. Een vergelijking tussen de perceptie van België door Amerikaanse studenten voor en na de Tweede Oorlog zou hierbij een vernieuwende bijdrage leveren aan de historiografie van het trans-Atlantische intellectuele netwerk en de geschiedenis van de organisatie. Hiervoor biedt het archief van de CRBEF te Brussel nog heel wat interessante en zeldzame documenten. Daarenboven leent het honderdjarig bestaan van de CRBEF in 2020 zich er perfect toe om het onderzoek naar de geschiedenis van de Amerikaanse filantropische organisatie van naderbij te belichten.

Bibliografie

BRONNEN

ARCHIEF VAN DE COMMISSION FOR RELIEF IN BELGIUM EDUCATION FOUNDATION (CRBEF)/ BELGIAN AMERICAN EDUCATIONAL FOUNDATION (BAEF)

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.1; American Fellows 1920-1921, Anne Hart, Joseph Zimmerman.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.2; American Fellows 1921-1922 (I), Ruskin Raymond Rosborough.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.3; American Fellows 1921-1922 (II), James S. Taylor.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.4; American Fellows 1922-1923, James Le Grand.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.5; American Fellows 1923-1924, Amos M. Showalter.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.6; American Fellows 1924-1925, Theodore T. McCrosky.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.7; American Fellows 1925-1926, Alfred M. Wolfson.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.8; American Fellows 1926-1927, Lenette M. Rogers.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.9; American Fellows 1927-1928, Benjamin Woodbridge, George Sauté.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.10; John W. Spies.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.11; American Fellows 1929-1930, Ruth Reed, Thomas E. Weier.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.12; American Fellows 1930-1931, Eugene C. Glover, Elizabeth G. Salmon.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.14; American Fellows 1932-1933, Henry McNeill, Willard W. Spencer, Walter J. Marx.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.16; Morris Garnsey.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.17; American Fellows 1934-1935, Edward G. Misner.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.18; American Fellows 1935-1936, Wilfred B. Neff, John W. Spies.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.19; Arthur L. Bigelow.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.20; American Fellows 1936-1937 (II), Charles Rosenblum, Hugh S. Taylor, John J. Fitz Gerald, Garnsey Morris.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.21; American Fellows 1937-1938 (I), Bernard S. Gould.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.22; Anthony C. Swezey.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.23; American Fellows 1938-1939, Albert J. Lynd, Robert B. MacLeod.

BRUSSEL, BAEF Archief, *Personal Files of American Fellows in Belgium*, 2.24; American Fellows 1939-1940, Alice E. Bourneuf, Francis M. Hammond, John J. Fitz Gerald, Benjamin Woodbridge Jr.

BRUSSEL, BAEF Archief, *The Administration Office during the Interwar*, 7.16.1; Brussels University, poster.

***

BRUSSEL, BAEF Archief, *CRB Educational Foundation, Inc. Annual Reports*, 1931-1941.

BRUSSEL, BAEF Archief, 'Some Facts about B.A.E.F.', s.l., 10 maart 1964.

UNIVERSITEITSARCHIEF LEUVEN

Belgian and American C.R.B. Fellows 1920 - 1950: Biographical Directory, New York, 1950.

DE RAEYMAEKER, L., *In Memoriam Léon Noël*, Leuven, 1953.

General Information Memorandum for Belgian C.R.B. Fellows, New York, 1927.

HOOVER, H., *The Memoirs of Herbert Hoover: Years of Adventure 1894-1920*, I, New York, 1951.

LADEUZE, P. en MARCHAL, E., 'Le Chanoine Victor Grégoire', *Revue Des Questions Scientifiques*, 58(1939), 9.

'Mededeeling van den Vicerektor', *Ons Leven* (25 november 1966), 7-8.

SECUNDAIRE LITERATUUR

BEKKERS, R., 'Wetenschap en filantropie', E. VENEMA, en C. GROENHUIJSEN (red.), *De Dikke Blauwe. Filanthropium Jaargids 2014*, Amsterdam, 2014, 106-118.

BERTRAMS, K., 'The domestic uses of Belgian-American 'mutual understanding': the commission for relief in Belgium educational foundation, 1920-1940', *Journal of Transatlantic Studies*, 13(2015), 326–343.

BLEYEN, J., *Doodgeboren. Een mondelinge geschiedenis van rouw*, Amsterdam, 2012.

BOLENS, G., 'Emotions in History and Literature', *Postmedieval*, 8(2017), 120-133.

BOSCH, A. (red.), *Veranderende grenzen: nationalisme in Europa 1919-1989*, Nijmegen, 1992.

BOULPAEP, E., *Belgian American Educational Fondation Inc.*, s.l., 1995.

BURKE, P., 'Performing History: The Importance of Occasions', *Rethinking History*, 9(2005), 35-52.

BURKE, P., *Wat is Cultuurgeschiedenis?*, Utrecht, 2009.

CAMU, G., *C.R.B. Belgian and American fellows: Biographical directory 1920-1974*, Brussel, 1974.

CORENS, K., *Inventaris van het archief van rector Honoré Van Waeyenbergh (1891-1971)*, Leuven, 2009.

DANIELS, R., *Coming to America: a history of immigration and ethnicity in American life*, New York, 1990.

DE MAEYER, J. en WYNANTS, P. (red.), *Katholiek onderwijs in België. Identiteit en evolutie (19de-21ste eeuw)*, Averbode, 2016.

DE NEEF, G., *De eerste vrouwelijke studenten aan de Universiteit te Leuven (1920-1940)*, Leuven, 1985.

DE NEEF, M., *Meisjesstudenten te Leuven tussen de beide wereldoorlogen. Een socio-kulturele studie van de eerste generaties vrouwelijke studenten aan de Katholieke Universiteit te Leuven, 1920-1940*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, subfaculteit Geschiedenis, 1983.

DENIS, V., *Katholieke Universiteit te Leuven 1425-1958*, Leuven, 1958.

DEPICKERE, L., "Wij waren de porren van Leuven." *Vrouwelijke studenten aan de Leuvense Universiteit (1960-1968)*, Onuitgegeven masterproef, KULeuven, subfaculteit Geschiedenis, 2018.

De Universitaire stichting 1920 - 1970: Gedenkboek, Brussel, 1970.

DE VOS, L. en DECAT, F., 'Mei 1940, Van Albertkanaal Tot Leie. België in De Tweede Wereldoorlog', *België in de Tweede Wereldoorlog*, 10 dln., Kapellen, 1990.

DOBBELAERE, K., *Het 'volk-gods' de mist in? Over de Kerk in België*, Leuven, 1988.

DUMENIL, L., 'The Tribal Twenties: 'Assimilated' Catholics' Response to Anti-Catholicism in the 1920s', *Journal of American Ethnic History*, 11(1991), 21-49.

DUMOULIN, M., 'Het ontluiken van de twintigste eeuw. 1905-1918', in V. DUJARDIN, M. DUMOULIN, E. GERARD en M. VAN DEN WIJNGAERT, *Nieuwe Geschiedenis van België, 2: 1905-1950*, II, Tielt, 2006, 697-865.

FARRE, S., *Colis de Guerre : Secours Alimentaire et Organisations Humanitaires (1914-1947)*, Rennes, 2014.

Francqui-fonds 1932-1962: Dertig jaar werkzaamheden, Brussel, 1962.

GEMELLI, J. en MACLEOD, R. (red.), *American Foundations in Europe: Grant-Giving Policies, Cultural Diplomacy and Trans-Atlantic Relations, 1920-1980*, Brussel, 2003.

HALLEUX, R., VANPAEMEL, G., VANDERSMISSEN, J. en DESPY-MEYER A., (red.), *Geschiedenis van de wetenschappen in België 1815-2000*, 2dln., Brussel, 2001.

HUISTRA, P. en WILS, K., *Fit to travel. The Exchange Programme of the Belgian American Educational Foundation: An Institutional Perspective on Scientific Persona Formation (1920-1940)*, *Bijdragen en Mededelingen Betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 131(2016), 112-134.

LAMBERTS, E. en ROEGIERS, J., *De Universiteit te Leuven 1425-1985*, Leuven, 1985.

LAQUA, D., *The age of internationalism and Belgium, 1880 - 1930: peace, progress and prestige*, Manchester, 2013.

LAQUA, D., 'Transnational intellectual cooperation, the League of Nations, and the problem of order', *Journal of Global History*, 6(2011), 223-247.

LOVETT, B., *America's Historically Black Colleges and Universities: A Narrative History, 1837-2009*, Macon, 2011.

MAJOR, J., Bespreking van F. NINKOVICH, *The Diplomacy of Ideas: U.S. Foreign Policy and Cultural Relations, 1938–1950* (Cambridge University Press), Cambridge, 1981, *International Affairs*, 58(1981), 143-144.

MATT, S.J., 'Current Emotion Research in History: Or, Doing History from the Inside Out', *Emotion Review*, 3(2011), 117-124.

MCGRATH, L., 'Intellectual Ambassadors: Building Peace across the Atlantic in the Early Twentieth Century', *History of Humanities*, 3(2018), 159-175.

MERTENS, C., *Het dagelijks leven van de Leuvense student tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 1987.

ONGHENA, S., 'The Survival of 19th-Century Scientific Optimism: The Public Discourse on Science in Belgium in the Aftermath of the Great War (ca. 1919–1930)', *Centaurus*, 53(2011), 280-305.

OTTERSPEER, W. en SCHULLER TOT PEURSUM-MEIJER, J., *Wetenschap en wereldvrede : De Koninklijke Akademie van Wetenschappen en het herstel van de internationale wetenschap tijdens het Interbellum*, Amsterdam, 1997.

PLAMPER, J., *The History of Emotions: An Introduction*, Oxford, 2015.

PROCTOR, T., 'The Louvain Library and US Ambition in Interwar Belgium', *Journal of Contemporary History*, 2015, Vol.50(2), 147-167.

RIETZLER, K., 'Before the cultural Cold Wars: American philanthropy and cultural diplomacy in the inter-war years', *Historical Research*, 84(2011), 148-164.

ROELANDTS, K., 'Carnoy, Albert Joseph (1878-1961)', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, I, Brussel, 1964, 300-303.

RUEGG, W. (red.), *A history of the university in Europe. 3: Universities in the nineteenth and early twentieth centuries (1800 - 1945)*, 4 dln., Cambridge, 2004.

RUPP, J.C., *Van oude en nieuwe universiteiten. De verdringing van Duitse door Amerikaanse invloeden op de wetenschapsbeoefening en het hoger onderwijs in Nederland, 1945-1995*, Den Haag, 1997.

STEARNS, P. en STEARNS, C., 'Emotionology: Clarifying the History of Emotions and Emotional Standards', *the American Historical Review*, 90(1985), 813-836.

TOEWS, J., 'Linguistic Turn and Discourse Analysis in History', *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, Amsterdam, 2015, 202-207.

TOURNES, L. (red.), *L'argent de l'influence : les fondations américaines et leurs réseaux européens*, Parijs, 2010.

UYTTEBROUCK, A., 'L'Université Libre de Bruxelles de 1834 à 1934', in A. UYTTEBROUCK en A. DESPY-MEYER (red.), *Les cent cinquante ans de l'Université libre de Bruxelles (1834-1984)*, Brussel, 1984, 11-32.

VAN BOSSTRAETEN, T., *Bezet maar beschermd. België en de markies van Villalobar tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Leuven, 2008.

VAN DE VELDE, S., *De l'UCL aux Etats-Unis : Les Boursiers de la BAEF de 1964 à 1969*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Université Catholique de Louvain-la-Neuve, subfaculteit Geschiedenis, 2005.

VANKELECOM, G., *Het dagelijks leven van de Leuvense student tijdens het interbellum (1919-1940)*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement Geschiedenis, 1988.

VANPAEMEL, G., *Wetenschap als roeping. Een geschiedenis van de Leuvense faculteit voor wetenschap*, Leuven, 2017.

VON OERTZEN, C., *Science, Gender, and Internationalism: Women's Academic Networks, 1917 – 1955*, New York, 2014.

VRANKEN, J., VAN HOOTEGEM, G. en HENDERICKX, E., *Het speelveld, de spelregels en de spelers? Handboek sociologie*, Leuven, 2013.

WALTON, W., *Internationalism, National Identities, and Study Abroad. France and the United States, 1890 – 1970*, Stanford, 2010.

WESTERMAN, T.D., *Rough and Ready Relief: American Identity, Humanitarian Experience and the Commission for Relief in Belgium, 1914-1917*, Onuitgegeven doctoraatsverhandeling, University of Connecticut, departement Geschiedenis, 2014.

DIGITALE INFORMATIE

'About Xavier: History', *Xavier University of Louisiana*, 2018 (www.xula.edu/about-xavier/history.html). Geraadpleegd op 9 april 2018.

BERTRAMS, K., 'From Exchange Programs to the Legitimation of University-based Management Education : The Case of Belgium, 1920-1970', M. KIPPING en N. TIRATSOO (red.), *Americanisation in 20th Century Europe : Business, Culture, Politics*, Lille, Centre d'Histoire de l'Europe du Nord-Ouest, Lille, 2002 (<https://books.openedition.org/irhis/1966>). Geraadpleegd op 14 juli 2018.

BOSS-BICAK, S., '25 Years of Coeducation', *Columbia College*, juli 2009 (www.college.columbia.edu/cct/archive/jul_aug09/features1). Geraadpleegd op 3 april 2018.

De Universitaire Stichting, 'Over de Universitaire Stichting' (www.fondationuniversitaire.be/nl/content/over-de-universitaire-stichting-0). Geraadpleegd op 25 maart 2018.

FONTAINAS, P., 'Shaler, Millard King', *Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen* (www.kaowarsom.be/nl/notices_shaler_millard_king). Geraadpleegd op 9 augustus 2018.

'Grégoire, Victor Marie Théodore Joseph (1870-1938)', *BESTOR*, 2 maart 2017 ([www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Gr%C3%A9goire,_Victor_Marie_Th%C3%A9odore_Joseph_\(1870-1938\)](http://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Gr%C3%A9goire,_Victor_Marie_Th%C3%A9odore_Joseph_(1870-1938))). Geraadpleegd op 5 april 2018 en 10 augustus 2018.

HUISTRA, P., 'De eerste vrouw in Leuven', *Cultuurgeschiedenis blog*, 30 april 2014 (<http://cultuurgeschiedenis.be/de-eerste-vrouw-in-leuven>). Geraadpleegd op 8 mei 2018.

'Massart, Jean Baptiste (1865-1925), *BESTOR*, 16 januari 2018

([www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Massart,_Jean_Baptiste_\(1865-1925\)](http://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Massart,_Jean_Baptiste_(1865-1925))). Geraadpleegd op 5 april 2018.

'Tuck, William H.', *Social Networks and Archival Context*

(<http://snaccooperative.org/ark:/99166/w6x06str>). Geraadpleegd op 8 augustus 2018.

Vlaanderen School- en Studietoelagen, 'Historisch overzicht van de studiefinanciering',

(studietoelagen.be/historisch-overzicht-van-de-studiefinanciering). Geraadpleegd op 30 juni 2018.